

Effecten verlaging maximale kredietvergoeding

Amsterdam, november 2020
In opdracht van ministerie van Financiën

Effecten verlaging maximale kredietvergoeding

Johannes Hers
Ward Rougoor
Nils Verheuel
m.m.v. Florian van Leeuwen

seo economisch onderzoek

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winst oogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2020-91

ISBN 978-90-5220-103-0

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2020 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl.

Samenvatting

Als een van de (flankerende) maatregelen om de negatieve gevolgen van COVID-19 op inkomens te beperken door maandlasten van krediet te verlagen, heeft de minister van Financiën de opslag voor de maximale vergoeding op consumptief krediet tijdelijk verlaagd van 12 naar 8 procentpunt. Omdat de wettelijke rente momenteel 2 procent bedraagt, impliceert dit een verlaging van de maximale kredietvergoeding van 14 naar 10 procent. De verlaging ging in op 10 augustus 2020 en geldt ten minste tot 1 maart 2021, met de mogelijkheid tot een eenmalige verlenging met 6 maanden. De minister heeft daarbij een onderzoek aangekondigd naar de effecten van een structurele verlaging van de opslag bij de maximale kredietvergoeding. Dit onderzoek brengt die effecten in kaart.

De hoofdvraag van dit onderzoek is: *Wat is de impact van een verlaging van de opslag als onderdeel van de maximale kredietvergoeding?* Daarbij wordt gevaagd naar de gevolgen van een verlaging met 2, 4, 6 of meer dan 6 procentpunten, ten opzichte van de tot voor kort geldende opslag van 12 procentpunten. Vijf subvragen dragen bij aan het antwoord op de hoofdvraag:

1. Welke kredietvormen worden aangeboden op de consumptief kredietmarkt, door welke aanbieders en tegen welke rentes en voorwaarden? Wie zijn de gebruikers van deze kredietvormen?
2. Hoe zijn de rentepercentages van de beschreven kredietvormen opgebouwd uitgesplitst naar financieringskosten, operationele kosten, risicopremie en winst?
3. Wat is de impact van een verlaging van de opslag op de vraag naar de beschreven kredietvormen?
4. Wat is de impact van een verlaging van de opslag op het aanbod van de beschreven kredietvormen?
5. Wat zijn de neveneffecten van een verlaging van de opslag?

We beantwoorden deze vragen met een combinatie van onderzoeksmethoden, namelijk een analyse en beschrijving van kwantitatieve gegevens over de aanbodzijde van de markt op basis van data van MoneyView en een eigen marktscan, literatuuronderzoek naar de vraagzijde en naar de effecten van een verlaging van de vergoeding, aangevuld met interviews met experts, toezichthouders en aanbieders van consumptief krediet. Hierna gaan we achtereenvolgens in op onze bevindingen ten aanzien van de markt voor consumptief krediet (vraag 1), de decompositie van de vergoeding (vraag 2), en de impact van een verlaging van de maximale kredietvergoeding op respectievelijk de vraag (vraag 3) en het aanbod (vraag 4) van consumptief krediet en de mogelijke neveneffecten van een verlaging van de maximale kredietvergoeding (vraag 5).

De markt voor consumptief krediet

Aanbodzijde

Er zijn grofweg vier categorieën van aanbieders van consumptief krediet: banken, financieringsmaatschappijen, gemeentelijke kredietbanken en aanbieders van (online) goederenkrediet, waaronder verzendhuizen. Banken hebben doorgaans een breed aanbod van consumptief krediet bestaande uit persoonlijke leningen, doorlopende kredieten, roodstand op de betaalrekening en creditcardleningen. Financieringsmaatschappijen hebben een vergelijkbaar productaanbod, zij bieden echter geen roodstand aan, dat kan alleen met een bankvergunning. Gemeentelijke kredietbanken

bieden sociale kredieten en saneringskredieten aan voor speciale doelgroepen. Aanbieders van (online) goederenkrediet richten zich voornamelijk op koop op afbetaling. De aanbieder verstrekt een (doorlopend of aflopend) krediet waarmee een consument goederen kan aanschaffen. De aangeschafte goederen worden zo gespreid afbetaald. Ook kunnen consumenten geld lenen bij sommige van deze aanbieders. Dit betreft een klein deel van het aanbod. Veelal vanuit het buitenland worden tenslotte vormen van flitskrediet aangeboden. Dit zijn kredieten met een omvang tussen de € 100 en € 1.000 met een looptijd van 1 à 2 maanden tegen hoge (verborgen) kosten.

Bij een kredietaanvraag moeten aanbieders een inkomens- en lastentoets doen. Dit omvat een controle van het door de consument opgegeven inkomen en een controle van BKR (voor kredieten groter dan € 250). Bij kredieten boven de € 1.000 moet de aanbieder deze gegevens tevens verifiëren. Bij een krediet tot € 1.000 is er dus wel een plicht om o.a. inkomen en vaste lasten op te vragen, maar niet om het te verifiëren met officiële gegevens. Alle kredieten van meer dan € 250 en met een looptijd langer dan 1 maand (positieve registratie) worden geregistreerd bij BKR.

De belangrijkste te onderscheiden productvoorwaarden zijn rente, looptijd, kredietomvang, doelgroep (bijvoorbeeld huiseigenaren), type inkomen (bijvoorbeeld zelfstandige) en de minimale en maximale leeftijd van de aanvrager. Deze voorwaarden verschillen binnen elk krediettype tussen verschillende aanbieders. Desondanks zijn er wel enkele grote lijnen aanwijsbaar. Zowel het minimum kredietbedrag als het maximum kredietbedrag is hoger voor persoonlijke leningen en doorlopende kredieten en kleiner voor roodstand, creditcardleningen en (online) goederenkrediet. Bij een groter krediet hoort in algemene zin een langere looptijd en een lagere rente, zie Tabel S.1.

Sociale kredieten zijn alleen beschikbaar voor mensen met een laag inkomen, een achterstandsmelding bij BKR en/of die vanwege leeftijd of tijdelijke verblijfsvergunning niet terechtkunnen bij commerciële kredietverstrekkers. Een saneringskrediet is een krediet om problematische schulden af te betalen. Daar betaalt de consument ook geen rente over, alleen de maximale aflossing die met dat inkomen mogelijk is. De gemeentelijke kredietbank ontvangt wel het rentepercentage, maar dat wordt ingehouden op de afbetaling aan de schuldeisers. De schuldeisers betalen dus in feite de rente op het saneringskrediet, niet de consument. Aan een saneringskrediet zijn eveneens voorwaarden omtrent een laag inkomen verbonden.

Tabel S.1 Overzicht typen consumptief krediet, omvang en rentepercentage

Type krediet	Meest voorkomende omvang	Meest voorkomende rentepercentage
Roodstand	€ 0 - € 2.500	10 - 14 %
(Online) goederenkrediet	€ 0 - € 1.500	10 - 14 %
Creditcardlening	€ 0 - € 2.500	10 - 14 %
Doorlopend krediet	€ 0 - € 5.000	10 %
Doorlopend krediet	€ 5.000 - € 15.000	7 - 9 %
Doorlopend krediet	> € 15.000	5 - 7 %
Persoonlijke lening	€ 0 - € 5.000	9 - 12 %
Persoonlijke lening	€ 5.000 - € 10.000	7 - 8 %
Persoonlijke lening	€ 10.000 - € 25.000	5 - 7 %
Persoonlijke lening	> € 25.000	< 5,5 %
Saneringskrediet ¹	€ 2.000 - € 4.000	8 - 14 %
Sociaal krediet	€ 3.000 - € 5.000	2 - 12 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van MoneyView en openbare gegevens. Cijfers geven een indicatie van het rentepercentage voor de tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding

Vraagzijde

De groep gebruikers van consumptief krediet is een zeer diverse groep. Het grootste deel van die groep heeft een modaal inkomen of hoger. De groep met een laag inkomen is dus maar een beperkt deel van de groep gebruikers. Voor de groep consumenten die financieel moeilijk rondkomt of problematische schulden heeft, geldt wel dat dit veelal mensen zijn met een laag inkomen. Daarnaast hebben huishoudens met één volwassene (met of zonder kinderen), mensen met een uitkering of bijstand, en met een laag vermogen een grotere kans op problematische schulden. Niet alle consumenten met problematische schulden maken gebruik van consumptief krediet. Het deel dat dat wel doet maakt vooral gebruik van (online) goederenkrediet en roodstand, en vormt een klein deel in de totale populatie van gebruikers van consumptief krediet.

Roodstand (17 procent), persoonlijke leningen (13 procent), doorlopend krediet en creditcardleningen (beide 11 procent) zijn de vaakst voorkomende kredietvormen. 4 procent van de consumenten met een lening heeft een (online) goederenkrediet (2 procent van de door BKR geregistreerde kredietomvang)² en slechts 1 procent een flitskrediet. Slechts drie procent van de consumenten met een persoonlijke lening heeft een lening onder de € 5.000. Voor persoonlijke leningen en doorlopende kredieten zijn de belangrijkste leendoelen de aanschaf van een auto, verbouwing van een huis en verschaffen van extra financiële ruimte. Bij (online) goederenkredieten is het leendoel vaak de aanschaf van elektronica of kleding.

Het aantal kredieten met een betalingsachterstand was medio 2020 544.525, wat neerkwam op 5,1 procent (BKR, 2020). Dit is een lichte stijging ten opzichte van januari 2019. Het percentage met een betalingsachterstand verschilt per kredietvorm. Bij persoonlijke leningen is het percentage met een betalingsachterstand 5,1 procent (9,0 procent in mei 2017), bij doorlopend krediet (exclusief verzendhuiskredieten) was dit 3,9 procent in medio 2020 (4,5 procent in mei 2017) en bij (online)

¹ De gemiddelde problematische schuld bedraagt ca. € 40.000 (interviews aanbieders saneringskredieten en experts), maar de omvang van het saneringskrediet hangt af van de maximale terugbetaalcapaciteit. Deze ligt tussen de € 2.000 (BKR, 2020) en € 4.000 (factsheet NVVK).

² BKR meet enkel doorlopende (online) goederenkredieten. Deze cijfers hebben dus geen betrekking op aflopende (online) goederenkredieten. De BKR-cijfers dienen als benadering voor de gehele groep.

doorlopend goederenkredieten (verzendhuiskredieten)³ is dit 24,1 procent (33,8 procent in mei 2017). Het hoge percentage betalingsachterstanden bij doorlopende (online) goederenkredieten wordt deels veroorzaakt door bestaande betalingsachterstanden uit het verleden. Bij relatief kort geleden uitgegeven kredieten ligt het percentage met betalingsachterstand beduidend lager. In 2018 hadden verzendhuiskredieten (deel van groep (online) goederenkredieten) overigens een aandeel van slechts twee procent in alle nieuw verstrekte kredieten. In alle uitstaande kredieten bedraagt het aandeel verzendhuiskredieten vier procent, wat aanduidt dat doorlopende (online) goederenkredieten een steeds kleinere rol spelen in de consumptief kredietmarkt.

Decompositie van rente

De rente die consumenten uiteindelijk betalen kan worden uitgesplitst in een vergoeding voor financieringskosten, operationele kosten, een risicopremie en een winstmarge. De hogere rentepercentages bij kleinere kredieten worden vooral gedreven door hogere operationele kosten. Dit komt omdat de vaste kosten moeten worden terugverdiend met een lager kredietbedrag. De verstrekkers van grotere leningen (banken en financieringsmaatschappijen) hebben daarnaast over het algemeen lagere financieringskosten dan aanbieders van relatief kleinere (online) goederenkredieten.

Er zijn geen aanwijzingen dat er bij een kredietvergoeding van 10 procent grote overwinsten worden behaald in segmenten waarbij de rente dicht bij de maximale kredietvergoeding ligt. Voor een deel van het aanbod (van kleine kredieten) is de winstmarge waarschijnlijk negatief. Onder de veronderstelling dat de overige componenten gelijk zijn, komt het verschil met een maximale kredietvergoeding bij 14 procent terecht in de winst. In dat geval zijn bij een maximale kredietvergoeding van 14 procent ook de kleinere (online goederen-) kredieten duidelijk winstgevend.

Hoe de verschillende componenten van de vergoeding zich in de nabije toekomst zullen ontwikkelen is onzeker. Voor financieringskosten lijkt de bodem bereikt. Voor operationele kosten werken technologische ontwikkelingen (lagere kosten) en strengere leennormen (hogere kosten) tegen elkaar in. Naarmate de leennormen (zelfregulering) verder worden aangescherpt, nemen operationele kosten toe en neemt de risicopremie af. Het effect op de winstmarges op middellange termijn is dan a priori niet duidelijk.

Impact van het verlagen van de maximale kredietvergoeding

Aanbodzijde

Relatief kleine kredieten (tot € 2.500) als roodstand, (online) goederenkrediet en creditcardleningen worden als eerste geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding van bijvoorbeeld 14 procent naar 12 procent. Kredietaanbieders hanteerden bij deze vormen van krediet voorafgaand aan de tijdelijke verlaging rentetarieven van meer dan 12 procent en zullen bij een eventuele verlaging van het maximale tarief dus het aangeboden product moeten herzien. Allereerst betekent dit dat de winstmarge onder druk komt te staan. Aanbieders kunnen proberen te snijden in de kosten, proberen relatief minder risicovolle groep klanten uit te selecteren (maar dit selectieproces kost geld), voorwaarden wijzigen (bijv. minimale looptijd verlengen) of besluiten het product überhaupt niet meer aan te bieden. Hoe groter de verlaging van de maximale kredietvergoeding hoe waarschijnlijker het is dat aanbieders ervoor kiezen dat segment te verlaten. Vanaf een maximum percentage van 10 procent speelt deze afweging bij enkele aanbieders van (online) goederenkrediet

³ Aflopend (online) goederenkredieten zijn hier niet meegerekend. Cijfers van BKR dienen als benadering voor de gehele groep.

en van kleine persoonlijke leningen en doorlopende kredieten. De tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding van 14 tot 10 procent heeft tot een verliesgevend product geleid bij enkele aanbieders, in het bijzonder bij kleinere (online) goederenkredieten. Diverse aanbieders onderzoeken momenteel in hoeverre zij deze producten weer winstgevend kunnen krijgen door verlaging van de operationele kosten en financieringskosten. Zij geven ook aan dat als dat niet lukt zij het aanbod van consumptief krediet in dit segment zullen heroverwegen.

Voor roodstand en creditcards speelt dat deze veelal zijn gekoppeld aan een betaalproduct. Voor een creditcard worden daarnaast vaak vaste jaarlijkse kosten in rekening gebracht. Door de kosten van het betaalproduct of de creditcard te verhogen kunnen aanbieders van deze vormen van krediet een deel van de ingeleverde winstmarge op het krediet zelf goedmaken. Op dezelfde manier kan een aanbieder van een (online) goederenkrediet besluiten om de marge op de goederen iets te verhogen. Aanbieders die het primair moeten hebben van de rentevergoeding worden relatief harder geraakt. Dit zijn bijvoorbeeld (online) goederenkredieten die worden aangeboden door een externe financier, die dus het goed zelf niet verkopen.

Bij een structurele verlaging naar bijvoorbeeld 10 procent worden tevens enkele sociale kredieten (die tot 12 procent rekenden) en saneringskredieten (tot 14 procent) geraakt. Daarbij speelt dat er grote verschillen bestaan tussen verschillende gemeentelijke kredietbanken. Bij kredietbanken die zelfstandig kostendekkend moeten zijn heeft een verlaging een grotere impact dan bij kredietbanken waarin de gemeente bijdraagt. In dat laatste geval zal de implicatie zijn dat de gemeente meer moet bijdragen om dezelfde dienstverlening te kunnen blijven bieden. Op het moment dat een zelfstandig kostendekkende kredietbank geconfronteerd wordt met een lagere maximale kredietvergoeding heeft deze min of meer dezelfde opties als de commerciële aanbieders: snijden in de kosten, proberen relatief minder risicovolle groep klanten uit te selecteren (maar dit staat haaks op de doelstelling), voorwaarden wijzigen of besluiten het product überhaupt niet meer aan te bieden.

Bij een verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 8 of 6 procent volgen in toenemende mate ook de (steeds grotere) persoonlijke leningen en doorlopende kredieten die in kredietomvang het grootste deel van de markt voor consumptief krediet uitmaken. Die kredieten hebben namelijk doorgaans een rente boven de 8 of 6 procent. Bij een verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 8 procent worden waarschijnlijk ook kredieten tussen de € 5.000 en € 15.000 geraakt en een klein deel van de kredieten met een grotere omvang. Bij een verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 6 procent wordt ook een deel van de persoonlijke leningen en doorlopende kredieten boven de € 15.000 geraakt.

Vraagzijde

Een beperkte verlaging van de maximale kredietvergoeding die met name kleinere kredieten raakt, heeft waarschijnlijk niet of nauwelijks effect op de vraag naar krediet. In theorie is het denkbaar dat de vraag toeneemt door de lagere vergoeding in het segment van de kleinere kredieten. Studies uit het buitenland vinden ook een empirisch bewijs voor dit effect bij grotere kredieten. De vraag in het segment dat wordt geraakt door een verlaging naar 10 procent is echter minder gevoelig voor de rente dan grotere kredieten. Consumenten gebruiken kleine kredieten hoofdzakelijk als gemakproduct (roodstand, creditcard) of uit noodzaak ((online) goederenkrediet). In beide gevallen willen consumenten de dienst ter beschikking hebben. Omdat de geleende bedragen relatief beperkt zijn maakt een lagere rente (uitgedrukt in euro's) bovendien maar beperkt verschil in maandlasten. Naarmate de verlaging van de maximale kredietvergoeding groter is (beneden de 10 procent) worden ook grotere kredieten geraakt en wordt het verschil in euro's groter: een verlaging van 9 procent

naar 7 procent voor een krediet van € 10.000 betekent een besparing van € 200 op jaarbasis. Gebruikers zullen dan toch sneller geneigd zijn een krediet af te sluiten of voor een wat groter bedrag te kiezen. Ook ondervindt bij lagere percentages een steeds grotere populatie gebruikers van consumptief krediet dit voordeel.

Op het moment dat het aanbod van bepaalde producten (zie hiervoor) wegvalt, heeft dit echter wel gevolgen voor de afnemers van deze producten. Voor een groot deel van de consumenten zal dit waarschijnlijk enkel leiden tot ongemak. Voor een klein deel leidt het mogelijk tot financiële problemen.

De groep gebruikers van consumptief krediet is een zeer diverse groep. Een deel van de consumenten komt financieel moeilijk rond of heeft problematische schulden. Dit zijn vooral consumenten met een laag inkomen, huishoudens met één volwassene (met of zonder kinderen), mensen met een uitkering of bijstand, en met een laag vermogen. De literatuur bevat voorzichtige aanwijzingen dat mensen met een lager inkomen minder prijsgevoelig zijn. Een interpretatie daarvan is dat deze groep minder alternatieven heeft. Dit heeft ook implicaties op het moment dat een deel van het aanbod van (kleinere) consumptieve kredieten wegvalt. Juist de meest kwetsbare groep met de minste alternatieven ondervindt dan de grootste gevolgen van de verlaging van de maximale kredietvergoeding. Zij hebben bij een wegvallend aanbod en beperkte alternatieven minder financiële middelen. Aan de andere kant is juist bij deze groep de kans ook groter dat extra consumptief krediet op een later moment bijdraagt aan problematische schulden. Als zij moeilijker toegang krijgen tot deze kredieten kan dat bijdragen aan minder problematische schulden op een later moment. Deze mensen zouden mogelijk nog wel bij de gemeentelijke kredietbanken terecht kunnen, maar daarvoor geldt in beginsel dat deze óók geraakt worden door een verlaging van de maximale kredietvergoeding en dus mogelijk niet in staat zijn extra kredieten te verstrekken als de gemeente niet bereid is de bijdrage te verhogen.

Neveneffecten

Ervan uitgaande dat de vraag naar krediet met een lagere maximale kredietvergoeding gelijk blijft maar een deel van het aanbod wegvalt komen neveneffecten vooral voort uit een verschuiving van de vraag naar andere productcategorieën. De twee voornaamste alternatieven voor (online) goederenkredieten zijn de uitgesteld betalen mogelijkheden en het huren (in plaats van kopen) van bijvoorbeeld witgoed. Daarnaast is voor de groep met lage inkomens een sociaal krediet mogelijk ook een alternatief, als zij aan de voorwaarden daarvoor voldoen.

Huren is in de praktijk aanzienlijk duurder dan kopen (dat is reeds het geval bij de huidige maximale kredietvergoeding van 14 procent) en dus nadelig voor de consument. Bij partijen die gespreid betalen voor een korte periode aanbieden zijn de kosten vooral afhankelijk van of de consument tijdig betaalt. Doet deze dat niet dan lopen de (incasso)kosten snel op. Deze partijen bieden echter slechts enkele weken (gratis) uitgestelde betaling en zijn daardoor mogelijk geen volledige alternatieven voor (online) goederenkredieten die in bijvoorbeeld 12 of 24 maanden kunnen worden afbetaald. Tot slot zou een verschuiving plaats kunnen vinden naar lenen in het illegale circuit, pandhuizen en mogelijk bij buitenlandse aanbieders van krediet.

Consumenten die nu in belangrijke mate afhankelijk zijn van (online) goederenkrediet, roodstand of creditcardlening voor het doen van noodzakelijke aankopen en geen geschikt alternatief kunnen vinden lopen daardoor mogelijk in een eerder stadium tegen (onoverkoombare) financiële problemen aan. Dit heeft twee kanten. Enerzijds kan het helpen bij vroege signalering omdat mensen

minder lang in staat zijn gaten in het huishoudboekje te vullen met kortlopende kredieten. Anderzijds bestaat de mogelijkheid dat mensen uit nood oplossingen zoeken die in de praktijk duurder uitpakken dan de maximale kredietvergoeding, zoals huur, pandjeshuizen of informele aanbieders die niet onder toezicht staan, en daarmee de problematische schuld uiteindelijk verder oploopt dan anders het geval zou zijn geweest.

Consumenten met een goede kredietwaardigheid zullen voor zover zij al gebruikmaakten van (online) goederenkredieten mogelijk leningen aangaan met een langere looptijd en/of hogere hoofdsom. Bij andere kredietvormen kan dit ook een rol spelen. Deze mogelijkheid bestaat alleen voor consumenten die door hun goede kredietwaardigheid ook de strengere kredietwaardigheidstoets die geldt voor kredieten boven de € 1.000 doorstaan.

Inhoud

Samenvatting	i
1 Inleiding	1
2 Aanbod van consumptief krediet	5
2.1 Kredietvormen.....	6
2.2 Aanbieders van consumptief krediet	7
2.3 Rente op consumptief krediet	7
2.4 Voorwaarden van consumptief krediet	18
3 Vraag naar consumptief krediet	29
3.1 Achtergrondkenmerken gebruikers consumptief krediet	29
3.2 Gebruik van consumptief krediet	32
4 Decompositie van de kredietvergoeding	43
4.1 Componenten van de kredietvergoeding	43
4.2 Methode	43
4.3 Decompositie.....	44
4.4 Validatie.....	45
4.5 Vooruitblik.....	47
5 Effecten verlaging kredietvergoeding	49
5.1 Introductie.....	49
5.2 Effecten vraagkant	50
5.3 Effecten aanbodkant.....	54
5.4 Neveneffecten.....	57
6 Conclusies	61
6.1 De markt voor consumptief krediet	61
6.2 Decompositie van rente.....	63
6.3 Impact van het verlagen van de maximale kredietvergoeding.....	64
Literatuur	67
Bijlage A Interviewpartners	69
Bijlage B Overige marktbeschrijving	70

1 Inleiding

In dit onderzoek worden de effecten van een structurele verlaging van de maximale kredietvergoeding met 2, 4, 6 of meer dan 6 procentpunt op de vraag naar en het aanbod van consumptief krediet in kaart gebracht.

Aanleiding en politieke context

De maximale kredietvergoeding werd in 1932 met de Geldschieterswet ingevoerd. Het doel van de wet was om te verhinderen dat een kredietverstrekker een klant met een te hoog risico accepteert en om te verhinderen dat woekerrentes werden verstrekt. Een randvoorwaarde was wel dat aanbieders een redelijk rendement konden behalen op het verstrekte krediet.⁴ De maximale kredietvergoeding bestaat uit een wettelijke rente en een opslag. De wettelijke rente is gekoppeld aan de algemeen geldende beleidsrente van de centrale bank, de opslag is in een besluit bepaald.

Sinds 2006 bedraagt de opslag bij de maximale kredietvergoeding 12 procentpunt.⁵ Met de wettelijke rente sinds 2015 op 2 procentpunt, bedraagt de maximale kredietvergoeding dus 14 procentpunt. Als een van de (flankerende) maatregelen om de negatieve gevolgen van COVID-19 op inkomens te beperken door maandlasten van krediet te verlagen, heeft de minister van Financiën de opslag voor de maximale vergoeding op consumptief krediet per 10 augustus tijdelijk verlaagd van 12 naar 8 procentpunt.^{6,7} Omdat de wettelijke rente momenteel 2 procent bedraagt, komt de maximale kredietvergoeding op 10 procent, wat eerder dus 14 procent was. Dit geldt ten minste tot 1 maart 2021, met de mogelijkheid tot een eenmalige verlenging met 6 maanden. De tijdelijke verlaging en het onderzoek naar een structurele verlaging zijn aangekondigd mede als reactie op verschillende moties van Kamerleden die opriepen tot een verlaging van de maximale kredietvergoeding.⁸

⁴ Stb. 1991, nr. 549, p. 10 – 11

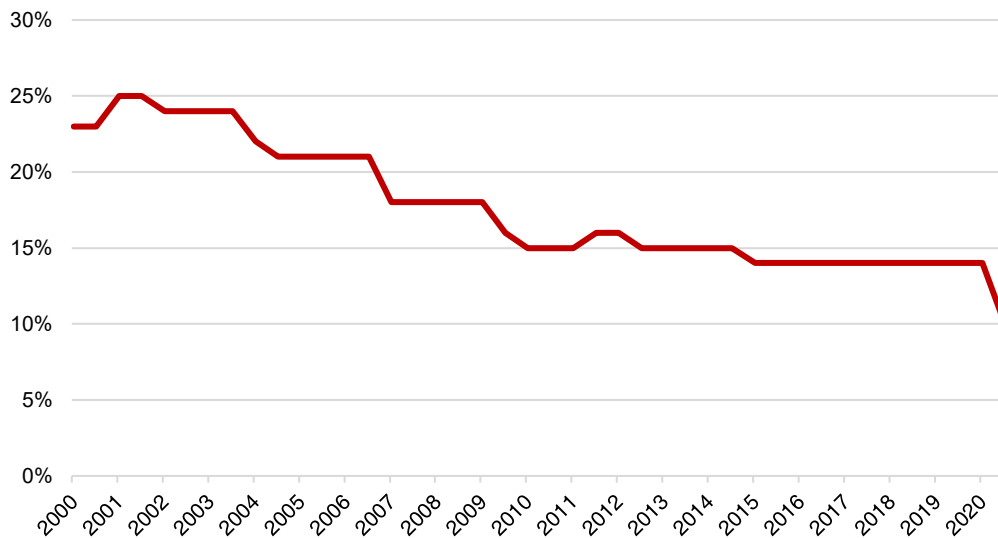
⁵ Stb. 2005, nr. 676.

⁶ Kamerstukken II, 2019/2020, 24515, nr. 531.

⁷ Stb. 2020, nr. 272.

⁸ Kamerstukken II 2019/20, 24515, nr. 511; Kamerstukken II 2019/20, 35316, nr. 21.

Figuur 1.1 Maximale kredietvergoeding

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van cijfers DNB

Na de verlaging van de maximale opslag van 17 naar 12 procentpunt in 2006 is de opslag niet meer veranderd. De maximale kredietvergoeding is wel verlaagd, maar dat komt geheel door een daling van de wettelijke rente. Zo bedroeg de wettelijke rente in 2007 6 procent, wat met een opslag van 12 procentpunt de maximale kredietvergoeding op 18 procent bracht. Begin 2020 was de wettelijke rente 2 procent, wat met een opslag van 12 procentpunt de maximale kredietvergoeding op 14 procent bracht (Figuur 1.1).

Een verlaging van de maximale kredietvergoeding is de afgelopen jaren vaker op de agenda van de politiek gekomen. Zo zijn er door Kamerleden in 2012⁹, 2016^{10,11}, 2017¹², 2018^{13,14}, 2019¹⁵ en 2020^{16,17} vragen gesteld of moties ingediend om de maximale kredietvergoeding te beperken. In het bijzonder zien enkele vragen en moties uit 2020 op een verlaging met als specifieke reden de economische gevolgen van COVID-19.

Daarnaast is de rol van doorlopend goederenkredieten, ook wel verzendhuiskredieten of postorderkredieten genoemd, benoemd in het politieke debat.¹⁸ Ruim een kwart van de consumenten met een verzendhuiskrediet heeft een betalingsachterstand (cijfers januari 2019). De minister heeft in 2018 de sector opgeroepen om wijzigingen door te voeren die de consument beter beschermen tegen overkreditering en betalingsachterstanden.¹⁹

⁹ Kamerstukken II 2012/2013, 2012D17384.
¹⁰ Kamerstukken II 2015/2016, 2016D15645.
¹¹ Kamerstukken II 2015/2016, 24515, nr. 377.
¹² Kamerstukken II 2016/2017, 2017Z00664.
¹³ Kamerstukken II 2017/2018, 2018Z04729.
¹⁴ Kamerstukken II 2017/2018, 24515, nr. 441.
¹⁵ Kamerstukken II 2018/2019, 2019D03486.
¹⁶ Kamerstukken II 2019/2020, 35316, nr. 10.
¹⁷ Kamerstukken II 2019/2020, 2020Z05848.
¹⁸ Kamerstukken II 2019/2020, 2020D19255.
¹⁹ Kamerstukken II 2017/2018, 24515, nr. 450.

Vraagstelling

De hoofdvraag voor dit onderzoek is: *Wat is de impact van een verlaging van de opslag als onderdeel van de maximale kredietvergoeding?* Daarbij wordt gevraagd naar de gevolgen van een verlaging met 2, 4, 6 of meer dan 6 procentpunten, ten opzichte van de opslag van 12 procentpunten. Dit onderzoek bespreekt vijf subvragen die bijdragen aan het antwoord op de hoofdvraag.

Onderzoeksvraag 1: Welke kredietvormen worden aangeboden op de consumptief kredietmarkt?

- a. Door welke aanbieders worden deze kredietvormen aangeboden?
- b. Wie zijn de gebruikers van deze kredietvormen?
- c. Welke rentes worden door aanbieders gehanteerd?
- d. Wat zijn de belangrijkste productvoorwaarden (o.a. looptijd, aflospercentages)?
- e. Hoe presteren deze kredietvormen in termen van (wan)betaling?

Onderzoeksvraag 2: Hoe zijn de rentepercentages van de beschreven kredietvormen opgebouwd uitgesplitst naar inleenkosten, operationele kosten, risico en winst? Ook hier vragen we de onderzoekers te kijken naar de rentepercentages van gemeentelijke kredietbanken, en hoe gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid dit percentage beïnvloedt en vice versa.

- a. Hoe hebben deze rentecomponenten zich over de jaren heen ontwikkeld? Wat waren de effecten van technologische ontwikkelingen, (wettelijke) maatregelen ter voorkoming van overkreditering en ontwikkelingen van de marktrentes op de rentecomponenten?
- b. Hoe zullen deze componenten zich in de toekomst ontwikkelen?

Onderzoeksvraag 3: Wat is de impact van een verlaging van de opslag op de vraag naar de beschreven kredietvormen?

- a. Zijn er specifieke groepen consumenten waarvoor de impact van een verlaging groter/minder groot is?

Onderzoeksvraag 4: Wat is de impact van een verlaging van de opslag op het aanbod van de beschreven kredietvormen?

- a. Zijn er specifieke kredietvormen of kredietaanbieders waarvoor de impact van een verlaging groter/minder groot is?

Onderzoeksvraag 5: Wat zijn de neveneffecten van een verlaging van de opslag?

Onderzoeksaanpak en leeswijzer

Hierna beantwoorden we deze onderzoeksvragen met een combinatie van onderzoeksmethoden, namelijk een analyse van kwantitatieve gegevens over de aanbodzijde van de markt, literatuuronderzoek naar de vraagzijde en effecten van een verlaging van de vergoeding, aangevuld met interviews met experts, toezichthouders en aanbieders van consumptief krediet. Het gebruik van verschillende methoden heeft enkele voordelen. Zo combineren wij voor de meeste onderzoeksvragen kwantitatieve met kwalitatieve methoden, waarmee wij verschillende perspectieven hanteren en een oordeel niet op basis van één type bron wordt gevormd.

We voeren een kwantitatieve analyse op basis van data van MoneyView aangevuld met een eigen marktscan om de aanbodzijde van de markt te beschrijven (hoofdstuk 2, onderzoeksvraag 1). Op basis van beschikbare literatuur en eerder onderzoek beschrijven we de vraagkant van de markt

(hoofdstuk 3, onderzoeksvraag 1b). Een decompositie van de rentepercentages in de markt, gebaseerd op jaarverslagen aangevuld en gevalideerd met literatuuronderzoek en interviews met deskundigen en aanbieders van consumptief krediet wordt gepresenteerd in hoofdstuk 4 (onderzoeksvraag 2). Ten slotte gaan we in hoofdstuk 5 in op de effecten van een verlaging van de maximale kredietvergoeding (onderzoeksvragen 3 tot en met 5). Deze baseren we op inzichten uit de data-analyse, de literatuur over de effecten van vergelijkbare maatregelen en op de interviews. De conclusies van het onderzoek en de beantwoording van de onderzoeksvragen worden samengevat in hoofdstuk 6.

2 Aanbod van consumptief krediet

Consumptief krediet wordt aangeboden door banken, financieringsmaatschappijen, gemeentelijke kredietbanken en aanbieders van (online) goederenkrediet. De kredietvergoeding op de kleinere kredieten en (online) goederenkredieten is relatief hoog (10-14 procent), naarmate de kredieten groter worden (>€ 2.500) is de kredietvergoeding lager, beneden de 10 procent.

Dit hoofdstuk beschrijft de aanbodkant van de markt voor consumptief krediet. Paragraaf 2.1 beschrijft de verschillende kredietvormen die er zijn, dit sluit aan bij onderzoeksvraag 1. De verschillende aanbieders van deze kredietvormen zijn beschreven in paragraaf 2.2, aansluitend op onderzoeksvraag 1a. Paragraaf 2.3 geeft een analyse van de rente op consumptief krediet, wat aansluit bij onderzoeksvraag 1c. Ten slotte worden de belangrijkste voorwaarden van consumptief krediet beschreven in paragraaf 2.4, wat aansluit bij onderzoeksvraag 1d.

Box 2.1 Methode analyse aanbod consumptief krediet

Dit hoofdstuk maakt gebruik van twee verschillende bronnen: de database over consumptief krediet van MoneyView en een aanvullende marktscan voor producten die niet in MoneyView staan vermeld.

MoneyView is een database met kenmerken en rentetarieven van persoonlijke leningen en doorlopende kredieten. De peildatum voor de data is 1 januari 2020, voordat het coronavirus in Nederland zijn intrede had gedaan en voordat de tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding in werking trad. Het is daarom ook uit te sluiten dat aanbieders een tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 10 procent zagen aankomen en hun voorwaarden en tarieven al daar op hebben aangepast. De database geeft dus een goed beeld van het aanbod voor de uitbraak van het coronavirus.

De data voor rentetarieven op consumptief krediet laten het laagste en hoogste rentetarief per product per aanbieder zien voor verschillende bedragen en looptijden.²⁰ Voor persoonlijke leningen zijn er 15 aanbieders met in totaal 36 producten. Voor doorlopende kredieten zijn er 9 aanbieders met in totaal 12 producten. Niet elke aanbieder biedt een lening aan voor elke combinatie van looptijd en kredietbedrag. De data beslaan niet de gehele markt, maar wel een groot deel daarvan, inclusief de grootste aanbieders van persoonlijke leningen en doorlopende kredieten.

MoneyView beschikt niet over gegevens van aanbieders van (online) goederenkredieten en gemeentelijke kredietbanken en ook niet over gegevens over roodstanden, creditcardleningen en flitskredieten. Omdat die partijen wel relevant zijn voor de markt van consumptief krediet, is er een aanvullende marktscan gedaan op basis van deskresearch. Deze marktscan leidt ook tot een uitgebreider overzicht van aanbieders van persoonlijke leningen en doorlopende kredieten, naast de aanbieders die in MoneyView vermeld staan. Wel zijn de data van MoneyView completer dan de data vanuit de marktscan.

²⁰ De looptijden betreffen 24, 36, 60 en 120 maanden. De bedragen betreffen € 500, € 1.000, € 1.500, € 2.000, € 2.500, € 3.000, € 4.000, € 5.000, € 6.000, € 7.000, € 7.500, € 8.000, € 9.000, € 10.000, € 11.000, € 12.000, € 12.500, € 15.000, € 17.500, € 20.000, € 25.000, € 30.000, € 35.000, € 40.000, € 45.000, € 50.000, € 60.000 en € 70.000. In totaal zijn er voor persoonlijke leningen dus 112 verschillende combinaties van looptijden en bedragen per aanbieder per product mogelijk. Omdat doorlopend kredieten logischerwijs geen looptijden hebben, zijn er in die markt 28 mogelijke combinaties.

2.1 Kredietvormen

De belangrijkste twee kredietvormen zijn aflopende kredieten en doorlopende kredieten. Onder aflopende kredieten behoren alle kredietvormen met een vaste looptijd wanneer de lening moet zijn afgelost, tot maximaal 120 maanden. Het bekendste voorbeeld hiervan is een persoonlijke lening. Doorlopende kredieten hebben geen vaste looptijd, er zijn limieten waarbinnen een consument kan lenen of aflossen, zonder een vaste einddatum. Een speciale vorm van doorlopende kredieten zijn zogenaamde verzendhuiskredieten, oftewel doorlopende (online) goederenkredieten, die worden verstrekt door thuiswinkelorganisaties, waaronder verzendhuizen. De aanbieder verstrekt een krediet waarmee een consument goederen kan aanschaffen bij die aanbieder.²¹ De aangeschafte goederen worden zo gespreid afbetaald. Hier geldt een maximumbedrag van € 5.000.²² Ook kunnen consumenten geld lenen bij sommige verzendhuizen.

Andere vormen van consumptief krediet zijn roodstaan op de betaalrekening²³, creditcardleningen, flitskredieten (kredieten met een omvang tussen de € 100 en € 1.000 met een looptijd van 1 à 2 maanden tegen hoge (verborgen) kosten), telecomkredieten, (online) goederenkredieten, huurkoop en effectenkrediet.

Naast het aanbod van commerciële aanbieders zijn er ook verscheidene gemeentelijke kredietbanken die consumptief krediet aanbieden. Er zijn verschillende vormen van sociaal krediet: consumptief krediet en starterslening.²⁴ Gemeentelijke kredietbanken kunnen leningen verstrekken aan consumenten met een inkomen tot 130 procent van de bijstandsnorm, of met een betalingsachterstand bij BKR, bij problematische schulden, of als ze geen toegang hebben tot andere kredietverstrekkers. Een sociaal krediet is niet bedoeld om andere leningen af te lossen, maar wel voor het behoud van werk, zorg en welzijn. Noodzakelijk witgoed, meubilair of een kleine auto kunnen met een sociaal krediet worden gefinancierd. Gemeentelijke kredietbanken zijn ook gericht op verantwoord lenen en vragen in beginsel een rente die 2 procentpunt onder de maximale kredietvergoeding ligt.²⁵

Naast een sociaal consumptief krediet bieden gemeentelijke kredietbanken ook saneringskredieten aan, die bedoeld zijn om schulden af te lossen. De kredietbank bepaalt samen met de consument wat de maximale aflossing is over 36 maanden (vrij te laten bedrag). Dit is ook de maximumlooptijd van een saneringskrediet. De kredietbank en de consument sluiten een overeenkomst voor een lening van dat bedrag, waarmee de kredietbank de andere schuldeisers terugbetaalt. Indien het bedrag ontoereikend is voor het afbetalen van alle schulden, betalen de schuldeisers mee aan schuldverlichting. De gedachte is ook dat de consument hierdoor minder stress ervaart, omdat hij/zij maar één schuldeiser heeft, de gemeentelijke kredietbank, in plaats van gemiddeld 14 schuldeisers (NVVK, 2020). In zijn algemeenheid rekenen gemeentelijke kredietbanken de maximale kredietvergoeding voor saneringskredieten aan de schuldeisers, niet aan de consument. De consument betaalt alleen de maximale aflossing.²⁶ Na 36 maanden wordt een eventuele restschuld kwijtgescholden.

²¹ Aanbieders van (online) goederenkredieten kunnen ook als tussenpersoon het krediet aanbieden, maar niet het product zelf.

²² Richtlijn VFN.

²³ Roodstand kan geoorloofd of ongeoorloofd zijn.

²⁴ NVVK. Sociale kredietverlening. <https://www.nvvk.nl/sociale-kredietverlening#> (geraadpleegd op 15-10-2020).

²⁵ NVVK. Sociale kredietverlening. <https://www.nvvk.nl/sociale-kredietverlening#> (geraadpleegd op 15-10-2020).

²⁶ De gemiddelde problematische schuld bedraagt ca. € 40.000 (interviews aanbieders saneringskredieten en experts), maar de omvang van het saneringskrediet hangt af van de maximale terugbetaalcapaciteit. Deze ligt tussen de € 2.000 (BKR, 2020) en € 4.000 (factsheet NVVK).

2.2 Aanbieders van consumptief krediet

Er zijn grofweg vier categorieën van aanbieders van consumptief krediet: banken, financieringsmaatschappijen, gemeentelijke kredietbanken en aanbieders van (online) goederenkredieten. Banken hebben doorgaans een breed aanbod van consumptief krediet, namelijk persoonlijke leningen, doorlopende kredieten, roodstand op betaalrekening en creditcardleningen. Roodstand is specifiek voorbehouden aan banken, omdat andere partijen geen banklicentie hebben en dus ook geen betaalrekening kunnen aanbieden. Financieringsmaatschappijen richten zich op persoonlijke leningen, doorlopende kredieten, creditcards. Gemeentelijke kredietbanken bieden sociale kredieten en saneringskredieten aan. Aanbieders van (online) goederenkredieten richten zich op koop op afbetaling.

2.3 Rente op consumptief krediet

Deze paragraaf geeft een beschrijving van de rentetarieven op verschillende vormen van consumptief krediet. Cijfers voor persoonlijke leningen en doorlopende kredieten komen van MoneyView. Een aanvullende marktscan brengt de aanbodkant van (online) goederenkredieten, roodstand, creditcardleningen, flitskredieten, sociale kredieten en saneringskredieten in beeld. Omdat MoneyView meer informatie geeft dan een marktscan, is de analyse bij persoonlijke leningen en doorlopende kredieten ook uitgebreider dan bij de andere kredietvormen.

Box 2.2 Opbouw analyse MoneyView

Deze box beschrijft de opbouw van de analyse van persoonlijke leningen en doorlopende kredieten op basis van MoneyView. MoneyView geeft per product twee rentepercentages weer. Deze rentepercentages verwijzen naar de laagste rente die voor een bepaald product wordt gevraagd en de hoogste rente die voor een bepaald product wordt gevraagd. In het algemeen neemt de rente toe bij een hoger risicoprofiel (*risk-based pricing* genoemd). De peildatum van deze rentepercentages is januari 2020, dus ruim voordat de tijdelijke verlaging van de kredietvergoeding inging. Deze box licht enkele termen toe:

- *Rente laag*: laagste rente die voor een bepaald product wordt gevraagd;
- *Rente hoog*: hoogste rente die voor een bepaald product wordt gevraagd;
- *Leningen laag*: aantal leningen waarvoor de *rente laag* in MoneyView is opgenomen;
- *Leningen hoog*: aantal leningen waarvoor de *rente hoog* in MoneyView is opgenomen;
- *Gemiddelde rente laag*: gemiddelde van *rente laag*;
- *Gemiddelde rente hoog*: gemiddelde van *rente hoog*;
- *Minimum rente laag*: laagste waarde van *rente laag*;
- *Minimum rente hoog*: laagste waarde van *rente hoog*;
- *Maximum rente laag*: hoogste waarde van *rente laag*;
- *Maximum rente hoog*: hoogste waarde van *rente hoog*.

De hoofdvraag is om te onderzoeken wat de effecten zijn van een verlaging van de opslag van 12 naar 10, 8, 6 of meer dan 6 procentpunten. In termen van totale kredietvergoeding: wat zijn de effecten van een verlaging van de maximale kredietvergoeding van 14 naar 12, 10, 8 of 6 procentpunt? In deze paragraaf wordt daarom ook gekeken naar welke segmenten een rente hebben boven die genoemde grenzen. Dit geeft een indicatie van welk segment mogelijk geraakt wordt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding. Een volledige beschrijving van de effecten komt in hoofdstuk 5 aan bod.

2.3.1 Persoonlijke leningen

Analyse MoneyView

De database MoneyView bevat ruim 2.300 verschillende persoonlijke leningen (Tabel 2.1). Er zijn 15 verschillende aanbieders, die samen 36 verschillende producten aanbieden. Voor elk product is een combinatie van kredietbedrag en looptijd mogelijk (zie voetnoot 20). Er is niet voor elke combinatie van kredietbedrag en looptijd een rente geregistreerd in MoneyView, bijvoorbeeld omdat

het kredietbedrag onder het minimum valt. Van ruim 2.300 combinaties zijn er dus wel rentetarieven beschikbaar. 2.226 daarvan rapporteren ook de hoogst gevraagde rente.

De gemiddelde rente laag op een persoonlijke lening bedraagt 5,9 procent. De gemiddelde rente hoog bedraagt 7,2 procent. De minimale rente over alle looptijden is 3,8 procent en de maximale rente is 11,9 procent. De rentepercentages variëren echter nauwelijks met de looptijd van de persoonlijke lening. Omdat MoneyView geen data over volumes bevat, is het niet mogelijk om een gewogen gemiddelde rente te berekenen.²⁷

Tabel 2.1 Beschrijving persoonlijke leningen MoneyView

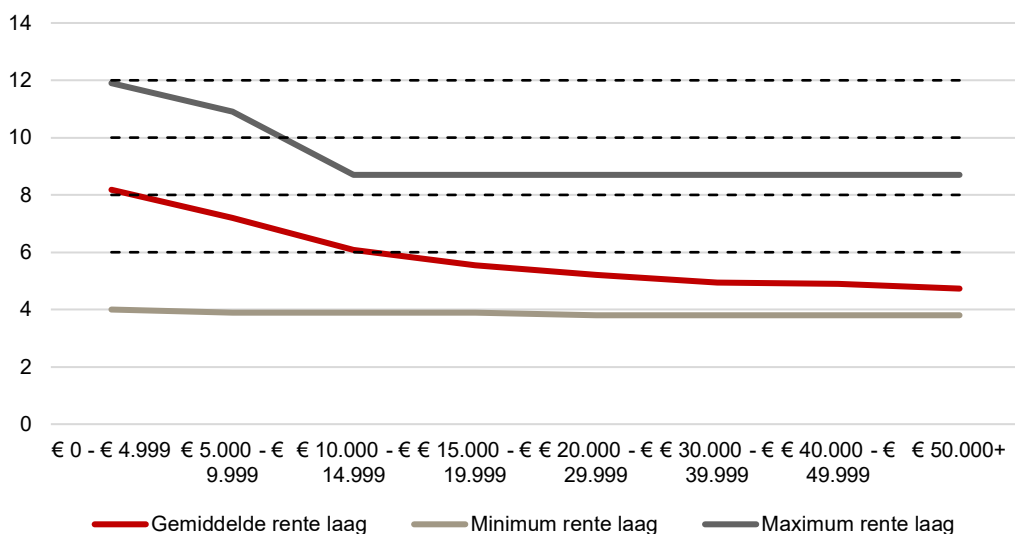
Looptijd (maanden)	24	36	60	120	Totaal
Aanbieders	15	15	15	13	15
Leningen laag	610	610	610	488	2.318
Leningen hoog	586	586	586	468	2.226
Gemiddelde rente laag	5,9 %	5,9 %	6,0 %	6,0 %	5,9 %
Gemiddelde rente hoog	7,1 %	7,0 %	7,2 %	7,6 %	7,2 %
Minimum rente laag	3,8 %	3,8 %	3,8 %	3,8 %	3,8 %
Minimum rente hoog	3,8 %	3,8 %	3,8 %	3,8 %	3,8 %
Maximum rente laag	11,9 %	11,9 %	11,9 %	10,9 %	11,9 %
Maximum rente hoog	11,9 %	11,9 %	11,9 %	11,5 %	11,9 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven persoonlijke leningen MoneyView. 'Laag' verwijst naar de laagste rente die een aanbieder vraagt bij een bepaalde bedrag-/looptijdcombinatie. 'Hoog' verwijst naar de hoogste rente die een aanbieder vraagt bij een bepaalde bedrag-/looptijdcombinatie

De gemiddelde rente daalt met de omvang van het kredietbedrag (Figuur 2.1). Waar bij de looptijden niet echt een relatie met de hoogte van de rente was te zien, is dit wel duidelijk zichtbaar bij de omvang van het kredietbedrag. De cijfers hebben betrekking op de laagst gevraagde rente, dus het minimumtarief voor een bepaald product. De gemiddelde rente laag bedraagt 8,2 procent voor persoonlijke leningen onder de € 5.000. De hoogste rente laag bedraagt 11,9 procent voor die kredieten. De gemiddelde rente laag voor kredieten tussen de € 5.000 en € 9.999 bedraagt 7,2 procent, met een maximum van 10,9 procent. Voor kredieten tussen de € 10.000 en € 14.999 is de hoogste minimumrente 8,7 procent. Bij een verdere stijging van het kredietbedrag, daalt de rente verder. Voor kredieten met een omvang boven de € 15.000 bedraagt de gemiddelde rente laag 5,5 procent of minder. Wel is er een bandbreedte tussen de 3,8 en 8,7 procent voor deze kredieten.

²⁷ De gewogen gemiddelde bancaire rente op consumptief krediet en overige leningen aan huishoudens volgens DNB bedroeg op 1 januari 2020 3,7 procent. Dit is lager dan de minimum rente laag in MoneyView, wat laat zien dat de scope van de databases verschillend is. Dit verschil is ook al benadrukt door Kocken et al. (2019).

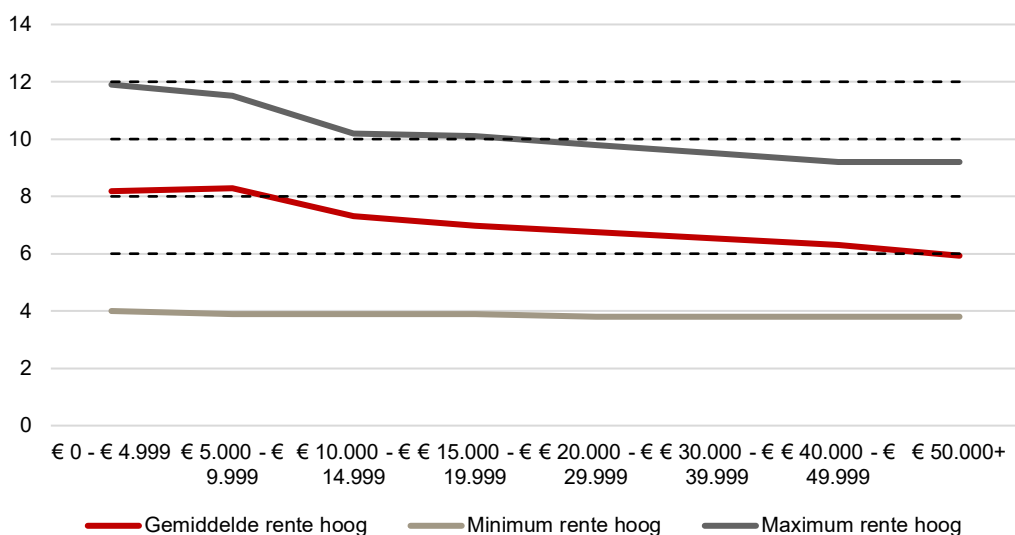
Figuur 2.1 Gemiddelde laagst gevraagde rente daalt met omvang kredietbedrag

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven persoonlijke leningen MoneyView

Figuur 2.2 geeft inzicht in de hoogste rente per product, de rente die aan de groep consumenten met het hoogste risicoprofiel wordt gevraagd. Alle leningen hebben een hoogste rente onder de 12 procent. Voor kredieten onder de € 15.000 bedraagt de hoogste rente tussen de 10 en 11,9 procent. Voor kredieten boven de € 20.000 bedraagt de maximum rente hoog tussen de 9,2 en 9,8 procent. De gemiddelde rente hoog bedraagt 6,8 procent of lager, wat laat zien dat de gemiddelde rente hoog ook daalt met de omvang van het kredietbedrag. Daarnaast laat de figuur zien dat op elk segment één of enkele aanbieders een rente hoger dan 8 procent vraagt/vragen.

Figuur 2.2 Boven een kredietbedrag van € 20.000 wordt geen rente hoger dan 10 procent gevraagd

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven persoonlijke leningen MoneyView

Kleinere kredieten kennen dus hogere rentes (Tabel 2.2). Onderstaande tabel laat zien welk aandeel van het aanbod de laagste rente boven een bepaald percentage vraagt. Zo is te zien dat geen enkele lening een rente boven de 12 procent heeft. Slechts 1 procent heeft een laagste rente boven de 10

procent, maar dit aandeel is 16 procent bij kredieten onder de € 5.000. Een groot aandeel van de kredieten onder de € 5.000 heeft een rente tussen de 8 en 10 procent, ook ruim een vijfde van de kredieten tussen de € 5.000 en € 10.000 heeft een rente boven de 8 procent. 40 procent van het aanbod heeft een laagste rente boven de 6 procent, dit geldt ook voor kredieten tussen de € 10.000 en € 30.000.

Tabel 2.2 Impact verlaging maximale kredietvergoeding waarschijnlijk groter voor kleinere persoonlijke leningen

Grootteklasse bedrag	Totaal aantal	Rente laag > 12 %	Rente laag > 10 %	Rente laag > 8 %	Rente laag > 6 %	Gemiddelde rente laag
€ 0 - € 4.999	75	0 %	16 %	60 %	68 %	8,2 %
€ 5.000 - € 9.999	618	0 %	2 %	22 %	78 %	7,2 %
€ 10.000 - € 14.999	460	0 %	0 %	3 %	57 %	6,1 %
€ 15.000 - € 19.999	230	0 %	0 %	3 %	27 %	5,5 %
€ 20.000 - € 29.999	238	0 %	0 %	3 %	13 %	5,2 %
€ 30.000 - € 39.999	232	0 %	0 %	3 %	9 %	4,9 %
€ 40.000 - € 49.999	224	0 %	0 %	4 %	6 %	4,9 %
€ 50.000+	241	0 %	0 %	2 %	5 %	4,7 %
Totaal	2.318	0 %	1 %	10 %	40 %	5,9 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven persoonlijke leningen MoneyView

Indien wordt gekeken naar de rente hoog en de verschillende grenzen van rentepercentages, komt hetzelfde beeld uit de analyse (Tabel 2.3). Omdat deze tabel betrekking heeft op de hoogst gevraagde rentepercentages, is het aandeel leningen boven een bepaalde grens ook hoger. 8 procent van de leningen heeft een hoogste rente boven de 10 procent, 35 procent heeft een hoogste rente boven de 8 procent en 66 procent van het aanbod heeft een hoogste rente boven de 6 procent. Wederom zijn deze percentages hoger bij kleinere kredieten, alhoewel dat niet geheel opgaat bij de grens van 6 procent. Een meerderheid van de grotere kredieten heeft ook een rente boven de 6 procent.

Tabel 2.3 Vergelijkbare verdeling tussen omvang kredietbedrag en rente hoog

Grootteklasse bedrag	Totaal aantal	Rente hoog > 12 %	Rente hoog > 10 %	Rente hoog > 8 %	Rente hoog > 6 %	Gemiddelde rente hoog
€ 0 - € 4.999	75	0 %	16 %	60 %	68 %	8,2 %
€ 5.000 - € 9.999	600	0 %	23 %	48 %	78 %	8,3 %
€ 10.000 - € 14.999	460	0 %	4 %	40 %	73 %	7,3 %
€ 15.000 - € 19.999	230	0 %	3 %	30 %	62 %	7,0 %
€ 20.000 - € 29.999	238	0 %	0 %	29 %	61 %	6,8 %
€ 30.000 - € 39.999	232	0 %	0 %	27 %	58 %	6,5 %
€ 40.000 - € 49.999	208	0 %	0 %	21 %	53 %	6,3 %
€ 50.000+	183	0 %	0 %	15 %	42 %	5,9 %
Totaal	2226	0 %	8 %	35 %	66 %	7,2 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven persoonlijke leningen MoneyView

Analyse marktscan

De aanvullende marktscan bevestigt het beeld van de bovenstaande analyse. De marktscan bevat producten van aanbieders die niet in MoneyView zijn opgenomen, zoals online aanbieders van persoonlijke leningen. De peildatum van de marktscan is oktober 2020, toen de maximale kredietvergoeding 10 procent bedroeg. Dit is dus een verschil met de peildatum van MoneyView. Veruit

de meeste producten hebben een rente tussen de 3,4 en 8,0 procent, dus met een substantiële marge onder de tijdelijke maximale kredietvergoeding van 10 procent. Gemiddeld werd een rente tussen de 3 en 7 procent gevraagd. Hierbij geldt ook dat de rente afneemt bij een hoger kredietbedrag.

Aanbieders van flitskredieten, kleine kredietbedragen met een korte looptijd, vragen wel een rente dicht bij de maximale kredietvergoeding, namelijk tussen de 9,7 en 9,9 procent (bij een maximale kredietvergoeding van 10 procent). Dit betreft kredieten met een omvang van tussen de € 100 en € 1.000 met een looptijd van 1 à 2 maanden.

Het beeld is dus dat met name voor kleine kredieten een hogere rente wordt gevraagd en dus mogelijk eerder worden geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding. Ook geldt dat hoe lager de maximale kredietvergoeding, des te meer producten mogelijk worden geraakt, ook in het segment met grotere kredieten.

2.3.2 Doorlopende kredieten

Analyse MoneyView

De database MoneyView bevat ook doorlopende kredieten van een aantal aanbieders. Hier zitten creditcards en (online) goederenkredieten niet bij. De 9 aanbieders uit de database bieden in totaal 12 producten aan, voor verschillende kredietbedragen. In totaal bevat MoneyView rentetarieven voor 218 doorlopende kredieten. Wederom is er onderscheid tussen de laagste en hoogste rente die wordt gevraagd.

De gemiddelde rente laag op een doorlopend krediet is 6,5 procent, de gemiddelde rente hoog is 7,2 procent (Tabel 2.4). De bandbreedte van rentepercentages bedraagt tussen de 4,5 en 13,0 procent. Dit is hoger dan bij persoonlijke leningen. Omdat volumes niet bekend zijn, is het niet mogelijk een gewogen gemiddelde te geven. Daarnaast kan er geen analyse naar looptijd worden gemaakt, omdat doorlopende kredieten geen vaste looptijd hebben.

Tabel 2.4 Beschrijving doorlopende kredieten MoneyView

	Totaal
Aanbieders	9
Leningen laag	218
Leningen hoog	218
Gemiddelde rente laag	6,5 %
Gemiddelde rente hoog	7,2 %
Minimum rente laag	4,5 %
Minimum rente hoog	4,5 %
Maximum rente laag	11,4 %
Maximum rente hoog	13,0 %

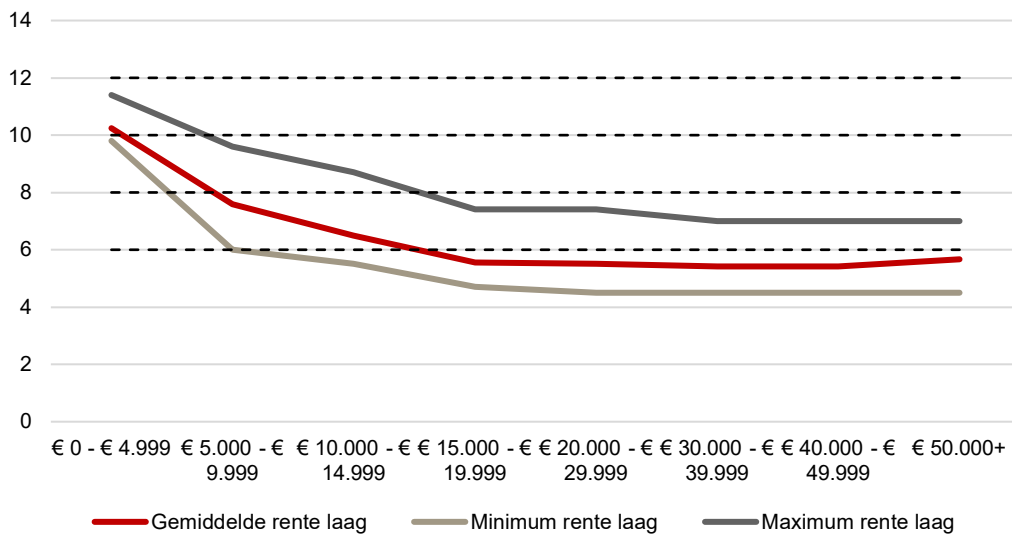
Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven doorlopende kredieten MoneyView

De gemiddelde laagste rente daalt met de omvang van het kredietbedrag (Figuur 2.3). De cijfers hebben betrekking op de laagst gevraagde rente, dus het minimumtarief voor een bepaald product. De gemiddelde minimumrente bedraagt 10,2 procent voor doorlopende kredieten onder de € 5.000. De hoogste minimumrente bedraagt 11,4 procent voor die kredieten. De gemiddelde minimumrente voor kredieten tussen de € 5.000 en € 9.999 bedraagt 7,6 procent, met een maximum van 9,6 procent. Kredieten vanaf € 15.000 hebben allemaal een vergelijkbaar rentepercentage. De

gemiddelde minimumrente voor die kredieten bedraagt ongeveer 5,5 procent. De maximum hoogste rente bedraagt tussen de 7 en 7,5 procent.

De laagste rente is nergens boven de 12 procent. Voor kredieten onder de € 5.000 is de maximum laagste rente wel boven de 10 procent, maar niet voor kredieten boven de € 5.000. Enkele kredieten onder de € 20.000 hebben wel een laagste rente boven de 8 procent. Op elk segment is er een gedeelte dat een rente van meer dan 6 procent vraagt. De gemiddelde lage rente voor kredieten boven de € 15.000 ligt net onder de 6 procent.

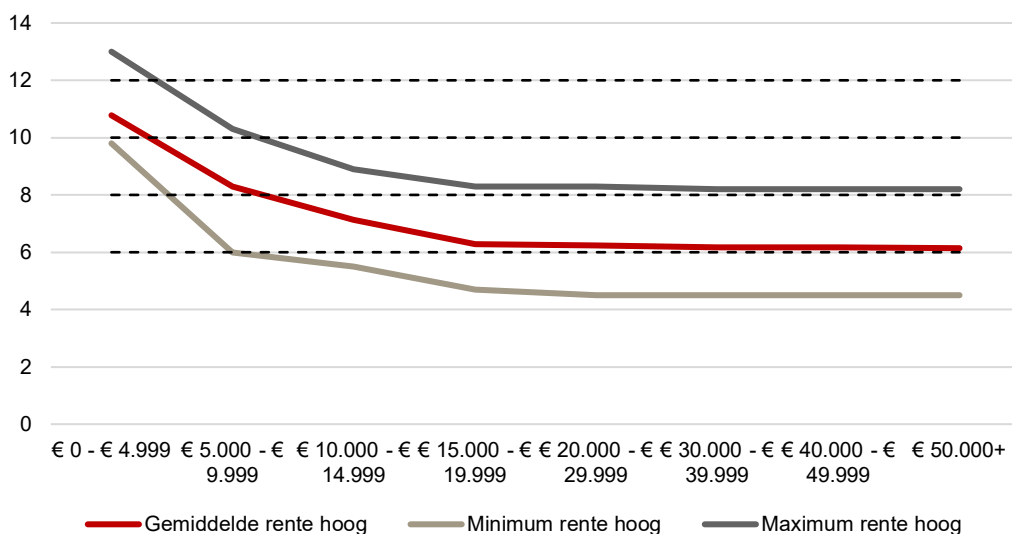
Figuur 2.3 Gemiddelde rente op doorlopende kredieten daalt met omvang kredietbedrag

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven doorlopende kredieten MoneyView

Figuur 2.4 geeft inzicht in de maximumrente per product, de rente die aan de groep consumenten met het hoogste risicoprofiel wordt gevraagd. Enkele kredieten onder de € 5.000 hebben een rente boven de 12 procent. Voor kredieten onder de € 10.000 wordt aan sommige consumenten een rente van 10 procent of meer gerekend. Voor kredieten boven de € 10.000 bedraagt de maximum-rente tussen de 8,2 en 8,9 procent. Voor kredieten vanaf € 15.000 bedraagt de hoogst gevraagde rente iets meer dan 8 procent, de gemiddelde hoogste rente bedraagt daar 6 procent.

Figuur 2.4 Doorlopende kredieten boven € 10.000 vragen geen rente boven 10 procent

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven doorlopende kredieten MoneyView

De impact van een verlaging van de maximale kredietvergoeding is waarschijnlijk groter voor kleinere doorlopende kredieten, omdat die hogere rentes kennen (Tabel 2.5). Onderstaande tabel laat zien welk aandeel van het aanbod de laagste rente boven een bepaald percentage vraagt. Zo is te zien dat geen enkele lening een laagste rente boven de 12 procent heeft. Vijf procent van de doorlopende kredieten heeft een laagste rente boven de 10 procent, maar dit aandeel is 79 procent bij kredieten onder de € 5.000. Het resterende deel van de kredieten onder de € 5.000 heeft een laagste rente tussen de 8 en 10 procent, ook 28 procent van de kredieten tussen de € 5.000 en € 10.000 heeft een rente boven de 8 procent. 55 procent van het aanbod heeft een laagste rente boven de 6 procent, dit geldt met name voor kredieten onder de € 15.000, maar ook bij een aanzienlijk deel van kredieten boven de € 15.000.

Tabel 2.5 Impact verlaging maximale kredietvergoeding waarschijnlijk groter voor kleinere doorlopende kredieten

Grootteklasse bedrag	Totaal aantal	Rente laag > 12 %	Rente laag > 10 %	Rente laag > 8 %	Rente laag > 6 %	Gemiddelde rente laag
€ 0 - € 4.999	14	0 %	79 %	100 %	100 %	10,2 %
€ 5.000 - € 9.999	54	0 %	0 %	28 %	78 %	7,6 %
€ 10.000 - € 14.999	45	0 %	0 %	11 %	73 %	6,5 %
€ 15.000 - € 19.999	22	0 %	0 %	0 %	27 %	5,6 %
€ 20.000 - € 29.999	22	0 %	0 %	0 %	27 %	5,5 %
€ 30.000 - € 39.999	22	0 %	0 %	0 %	27 %	5,4 %
€ 40.000 - € 49.999	22	0 %	0 %	0 %	27 %	5,4 %
€ 50.000+	17	0 %	0 %	0 %	41 %	5,7 %
Totaal	218	0 %	5 %	16 %	55 %	6,5 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven doorlopende kredieten MoneyView

Indien wordt gekeken naar de rente hoog en de verschillende grenzen van rentepercentages, komt hetzelfde beeld uit de analyse (Tabel 2.6). Omdat deze tabel betrekking heeft op de hoogst gevraagde rentepercentages, is het aandeel leningen boven een bepaalde grens ook hoger. 8 procent van de leningen heeft een hoogste rente boven de 10 procent, 31 procent heeft een hoogste rente boven de 8 procent en 69 procent van het aanbod heeft een hoogste rente boven de 6 procent.

Wederom zijn deze percentages hoger bij kleinere kredieten, alhoewel dat niet geheel opgaat bij de grens van 6 procent. Een meerderheid van de grotere kredieten heeft ook een rente boven de 6 procent.

Tabel 2.6 Vergelijkbare verdeling tussen omvang kredietbedrag en rente hoog

Grootteklasse bedrag	Totaal aantal	Rente hoog > 12 %	Rente hoog > 10 %	Rente hoog > 8 %	Rente hoog > 6 %	Gemiddelde rente hoog
€ 0 - € 4.999	14	21 %	79 %	100 %	100 %	10,8 %
€ 5.000 - € 9.999	54	0 %	11 %	67 %	78 %	8,3 %
€ 10.000 - € 14.999	45	0 %	0 %	20 %	82 %	7,1 %
€ 15.000 - € 19.999	22	0 %	0 %	9 %	55 %	6,3 %
€ 20.000 - € 29.999	22	0 %	0 %	9 %	55 %	6,2 %
€ 30.000 - € 39.999	22	0 %	0 %	9 %	55 %	6,2 %
€ 40.000 - € 49.999	22	0 %	0 %	9 %	55 %	6,2 %
€ 50.000+	17	0 %	0 %	6 %	59 %	6,1 %
Totaal	218	1 %	8 %	31 %	69 %	7,2 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven doorlopende kredieten MoneyView

Er zijn drie aanbieders die een minimumrente van meer dan 10 procent vragen voor doorlopende kredieten (Tabel 2.7). Dit komt alleen voor bij kredieten onder de € 5.000. Zes vragen dus geen rente boven de 10 procent. Ook hier is het aantal aanbieders van kleine leningen dus beperkt. Wederom drie aanbieders hebben een maximumrente van meer dan 10 procent, die worden mogelijk deels geraakt door de verlaging van de maximale kredietvergoeding. Voor doorlopende kredieten onder de € 5.000 is er één aanbieder die een rente onder de 10 procent vraagt.

Tabel 2.7 Drie aanbieders met minimumrente doorlopend krediet boven 10 procent

Grootteklasse bedrag	Aantal leningen laag	Aantal leningen laag & > 10%	Aantal leningen hoog	Aantal leningen hoog & > 10%
Aantal aanbieders				
€ 0 - € 4.999	4	3	4	3
€ 5.000 - € 9.999	9	0	9	1
€ 10.000 - € 14.999	9	0	9	0
€ 15.000 - € 19.999	8	0	8	0
€ 20.000 - € 29.999	8	0	8	0
€ 30.000 - € 39.999	8	0	8	0
€ 40.000 - € 49.999	8	0	8	0
€ 50.000+	8	0	8	0
Totaal	9	3	9	3

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven doorlopende kredieten MoneyView

Analyse marktscan

De aanvullende marktscan bevestigt het beeld van de bovenstaande analyse. De marktscan bevat producten van aanbieders die niet in MoneyView zijn opgenomen. Alle doorlopende kredieten hebben een rente met een redelijke marge onder de maximale kredietvergoeding.²⁸ Gemiddeld werd een rente tussen de 3 en 7 procent gevraagd. Hierbij geldt ook dat de rente afneemt bij een hoger kredietbedrag. Overigens zitten in de marktscan geen producten met een kredietomvang onder de € 5.000.

²⁸ Ten tijde van de marktscan, oktober 2020, bedroeg de maximale kredietvergoeding 10 procent. Dit is dus een verschil met de peildatum van MoneyView.

2.3.3 (Online) goederenkredieten

Met (online) goederenkredieten kunnen consumenten goederen kopen en die gespreid afbetalen. Er bestaat soms verwarring over welke aanbieders hieronder bedoeld worden. Box 2.3 legt uit welke aanbieders wij verstaan onder '(online) goederenkredieten' en wat het verschil is met 'verzendhuiskredieten'.

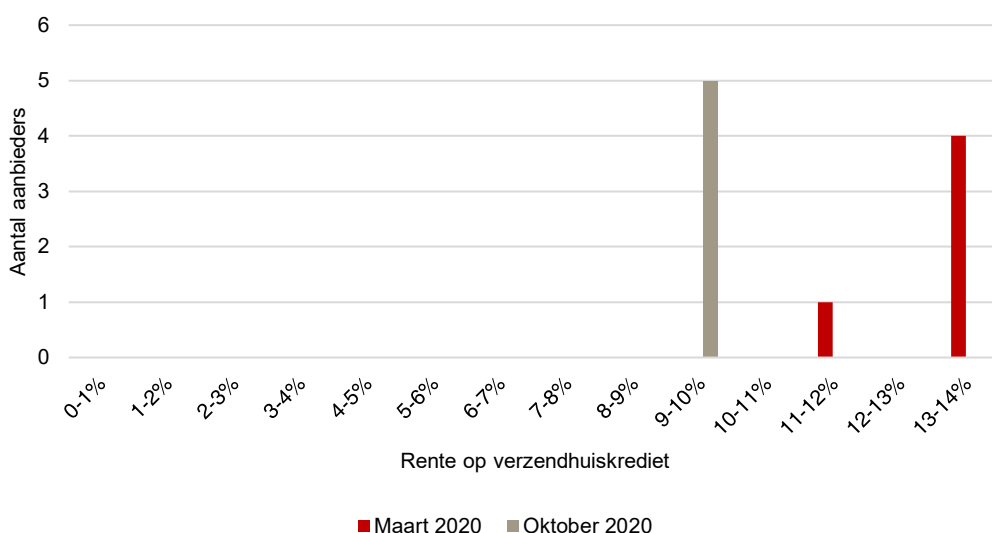
Box 2.3 Terminologie (online) goederenkredieten

Onder (online) goederenkredieten verstaan wij kredieten, zowel doorlopend als aflopend, die consumenten kunnen gebruiken om hun (online) aankopen gespreid te betalen. Onder deze groep vallen ook verzendhuiskredieten, die altijd een doorlopend krediet zijn. Het is echter ook mogelijk dat een aanbieder een aflopend krediet aanbiedt. Dat is geen verzendhuiskrediet, maar wel een (online) goederenkrediet. Daarnaast zijn er partijen die als tussenpersoon fungeren en zelf geen goederen verkopen, maar alleen een (online) goederenkrediet faciliteren voor (web)winkels. Ten slotte maken wij nog een onderscheid naar omvang van het kredietbedrag. De focus ligt op relatief kleine (online) goederenkredieten, met een kredietbedrag onder de € 5.000. Dit is ook de grens die verzendhuizen hanteren, in dit rapport beperken wij ons tot het aanbod onder die grens. (Online) goederenkredieten voor grotere kredietbedragen lijken meer op een persoonlijke lening of doorlopend krediet en worden niet meegenomen.

De marktscan betreft vijf aanbieders van (online) goederenkredieten. Deze steekproef bevat de drie traditionele verzendhuizen, maar ook twee aanbieders die een aflopend goederenkrediet aanbieden, als tussenpersoon voor andere winkels. De peildatum is hier oktober 2020, toen de maximale kredietvergoeding 10 procent bedroeg. Dit is een verschil met MoneyView.

Alle vijf de aanbieders vragen een rente tussen de 9 en 10 procent, dus dicht bij de maximale kredietvergoeding (Figuur 2.5). In de praktijk komt dit neer op een rentepercentage van 9,9 of 10,0 procent. Voor de tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding, bedroeg de rente bij vier van de vijf aanbieders 14 procent, wat erop duidt dat deze aanbieders doorgaans de maximale kredietvergoeding hanteren.

Figuur 2.5 Alle aanbieders van (online) goederenkredieten vragen rente dichtbij maximale kredietvergoeding

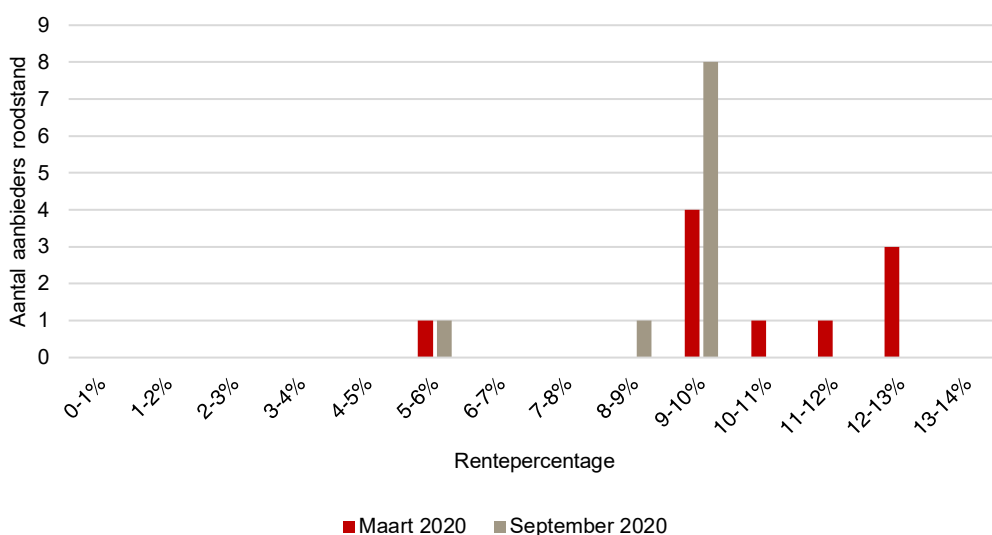

Bron: SEO Economisch Onderzoek. Peildatum is oktober 2020, toen de maximale kredietvergoeding 10 procent bedroeg

2.3.4 Roodstand en creditcardleningen

Aanbieders van roodstandproducten vragen vaak een rentepercentage dicht bij de maximale kredietvergoeding (Figuur 2.6). De figuur laat twee peilmomenten zien, van maart 2020, voor de tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding en van september 2020, na de tijdelijke verlaging. Voor de tijdelijke verlaging vroeg een aantal aanbieders een rente tussen de 10 en 13 procent, maar niet van 14 procent. Er zat dus enige marge onder de maximale kredietvergoeding. Daarnaast vroeg een aantal aanbieders een rente tussen de 9 en 10 procent. Na de verlaging is het aandeel aanbieders met een rente tussen de 9 en 10 procent sterk toegenomen, aangezien rentes boven de 10 procent zijn verlaagd naar het nieuwe maximum. Twee aanbieders vragen een rente onder de 10 procent, maar het grootste deel van het aanbod is dus tegen een rente dicht bij de maximale kredietvergoeding van 10 procent. Dit sluit aan bij eerdere analyses die aangeven dat rentepercentages hoger liggen voor kleinere kredieten: het kredietbedrag bij roodstand ligt vaak onder de € 1.000.

Figuur 2.6 Rente op roodstand vaak tegen maximale kredietvergoeding aan

Bron: SEO Economisch Onderzoek, gebaseerd op cijfers Consumentenbond

De rente op creditcardleningen is gelijk aan de maximale kredietvergoeding (Tabel 2.8). Uit de marktscan van 29 creditcardproducten blijkt dat indien gespreid betalen met de creditcard mogelijk is, hier een rente van 10 procent wordt gerekend (peildatum november 2020). Voor de tijdelijke verlaging bedroeg de rente bij veel, zo niet alle, aanbieders 14 procent. Hier geldt ook dat de meeste creditcardleningen een relatief klein kredietbedrag hebben, onder de € 1.000.

Tabel 2.8 Rente op creditcardlening gelijk aan maximale kredietvergoeding

Rente op creditcardlening	Aantal producten	Percentage
10%	18	62%
Geen gespreid betalen mogelijk	11	38%
Totaal	29	

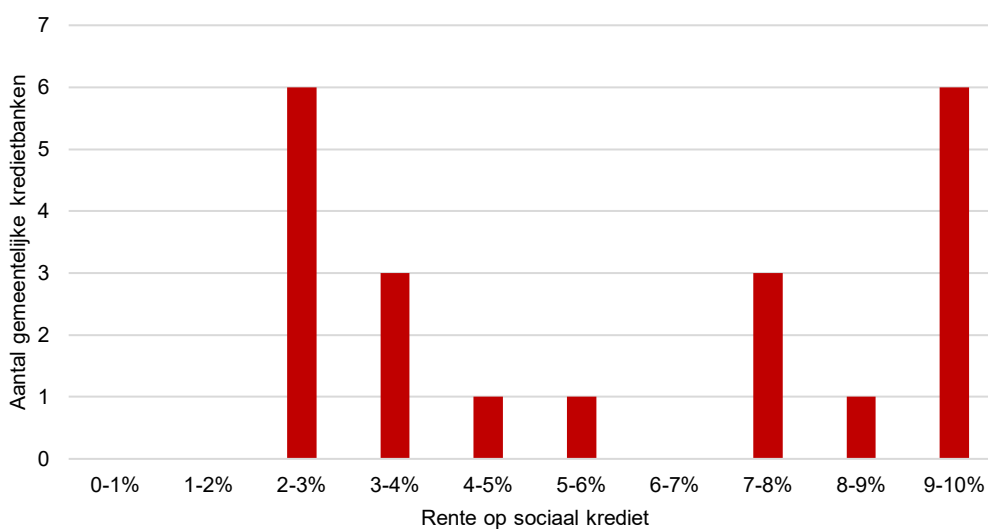
Bron: SEO Economisch Onderzoek, gebaseerd op cijfers www.creditcardvergelijking.nl (12-11-2020)

2.3.5 Sociale kredieten en saneringskredieten

De rentepercentages die gemeentelijke kredietbanken vragen voor sociale kredieten lopen sterk uiteen.²⁹ Zes gemeentelijke kredietbanken vragen een rente tussen de 2 en 3 procent, maar een even groot aantal vraagt een rentepercentage tussen de 9 en 10 procent (Figuur 2.7). Drie kredietbanken hebben een rentepercentage tussen de 3 en 4 procent of een rentepercentage tussen de 7 en 8 procent, andere rentepercentages komen maar een enkele keer voor. In paragraaf 2.1 werd al uitgelegd dat de relatie tussen de gemeente zelf en de gemeentelijke kredietbank deels bepalend is voor de hoogte van de rente op sociale kredieten. Indien de gemeente bijdraagt in de bekostiging van uitvoeringskosten, kunnen gemeentelijke kredietbanken tegen een relatief laag rentepercentage aanbieden. Indien de kredietbanken zelf kostendekkend moeten zijn, vragen ze veelal hogere rentepercentages.

Dit is ook zichtbaar in onderstaande figuur. Deze analyse laat zien dat veel kredietbanken een rente tussen de 9 en 10 procent vragen. Echter, de kredietbanken die tegen de 10 procent aanzitten, hebben hun rentepercentages al verlaagd na de tijdelijke verlaging. Tot voor de verlaging was het rentepercentage bij enkele kredietbanken 12 procent. In de gedragscode is opgenomen dat gemeentelijke kredietbanken een rente vragen van minimaal 2 procentpunt onder het maximum. De meeste kredietbanken vragen een rentepercentage onder de 6 procent.

Figuur 2.7 Rentepercentages sociale kredieten lopen uiteen

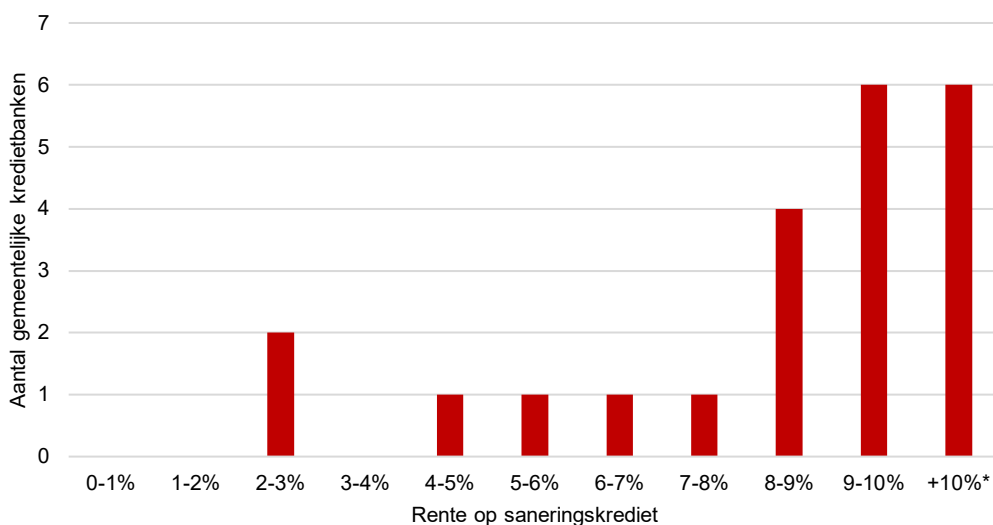

Bron: SEO Economisch Onderzoek. Gegevens van 21 gemeentelijke kredietbanken die zijn aangesloten bij NVVK. Peildatum is oktober 2020, toen de maximale kredietvergoeding 10 procent bedroeg

Voor saneringskredieten verschillen rentepercentages ook (Figuur 2.8). Een aantal kredietbanken had de tarieven in oktober 2020 nog niet aangepast aan de tijdelijke maximale kredietvergoeding. Het belangrijke verschil is dat bij saneringskredieten de schuldeisers de rente betalen en de consument alleen de maximale aflossing. Ongeveer de helft van de gemeentelijke kredietbanken rekent een rente gelijk aan of dicht onder de maximale kredietvergoeding, dit was ook zo voor de tijdelijke verlaging. Bij andere kredietbanken is dit percentage lager, soms maar 2 procent. Ook bij saneringskredieten is het zichtbaar dat voor hogere kredieten een lagere rente wordt gerekend dan voor kleinere kredieten.

²⁹ Peildatum is oktober 2020.

Figuur 2.8 Rentepercentages saneringskrediet dichtbij maximum kredietvergoeding

Bron: SEO Economisch Onderzoek. Peildatum is oktober 2020, toen de maximale kredietvergoeding 10 procent bedroeg. * Voor enkele gemeentelijke kredietbanken was de informatie nog niet geüpdatet, wat verklaart waarom er nog rentepercentages boven de 10 procent geregistreerd staan

2.4 Voorwaarden van consumptief krediet

Deze paragraaf geeft een beschrijving van de voorwaarden op verschillende vormen van consumptief krediet. Gegevens over persoonlijke leningen en doorlopende kredieten komen van MoneyView, aangevuld met een marktscan op ontbrekende producten. Wanneer bij persoonlijke leningen en doorlopende kredieten de uitsplitsing wordt gemaakt naar aantal aanbieders met een minimumrente hoger dan 10 procent, betekent dit dat bij minstens één van de aangeboden producten (kleine kredieten), de minimumrente hoger is dan 10 procent. Dit wil niet zeggen dat de aanbieder alleen maar rentes hoger dan 10 procent vraagt. Omdat MoneyView meer gedetailleerde informatie geeft dan een marktscan, is de analyse bij persoonlijke leningen en doorlopende kredieten ook uitgebreider dan bij (online) goederenkredieten en sociale kredieten.

Bij een kredietaanvraag moeten aanbieders een inkomens- en lastentoets doen. De aanbieder is verplicht te controleren of het inkomen en de vaste lasten toereikend zijn voor het afbetalen van het minimumbedrag per maand. Indien dat niet het geval is, kan de consument geen gebruikmaken van een krediet. Indien dat wel het geval is, kan het krediet worden verstrekt. Er vindt echter geen verificatie van de opgegeven gegevens plaats. Bij kredieten boven de € 1.000 moet de aanbieder deze gegevens verifiëren, bijvoorbeeld door het opsturen van een loonstrook of bankafschrift.

Alle kredieten van meer dan € 250 en met een looptijd langer dan 1 maand (positieve registratie) worden geregistreerd bij BKR. Bij een betalingsachterstand van meer dan 2 maanden (in sommige gevallen meer dan 3 of 4 maanden), wordt het krediet bij BKR negatief geregistreerd. Dan staat in het systeem aangegeven dat de desbetreffende consument een betalingsachterstand van enkele maanden heeft. Deze betalingsachterstand blijft vijf jaar zichtbaar in het systeem van BKR. Aanbieders wegen dit zwaar mee, in de regel verstrekken zij geen kredieten aan consumenten met een negatieve BKR-registratie.

Daarnaast zijn bij het verstrekken van consumptief krediet de leennormen belangrijk omdat deze de kosten van het krediet als aandeel van het (voor woonlasten geschoonde) netto inkomen begrenzen (zie Box 2.4).

Box 2.4 Leennormen consumptief krediet

Het doel van leennormen voor consumptief krediet is dat de kredietnemer na het betalen van de rente en aflossing van de lening voldoende overhoudt om in zijn levensonderhoud te voorzien (AFM).³⁰ Door leennormen te stellen, komen huishoudens met een te hoog risicoprofiel niet in aanmerking voor een lening, er geldt dus een strenger acceptatiebeleid. Om dit te waarborgen wordt er elk jaar door het Nibud een basisnorm voor levensonderhoud vastgesteld. De basisnorm verschilt per gezinssamenstelling, opgedeeld in de categorieën: alleenstaand, alleenstaand met kinderen, gehuwd/samenwonend, gehuwd/samenwonend met kinderen.³¹ De leennormen bestaan uit de basisnorm aangevuld met regels die bepaald worden door brancheorganisaties zoals de Vereniging van Financieringsondernemingen in Nederland (VFN) en de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB). Er wordt onder andere rekening gehouden met het feit dat mensen die meer verdienen, ook meer uitgeven.³² Kredietverstekkers gebruiken bij hogere inkomens dan ook een standaardleennorm, die substantieel boven de basisnorm ligt. De leennormen geven als het ware aan hoeveel 'vrije ruimte' huishoudens per maand moeten hebben om in aanmerking te komen voor een lening. De leennormen zijn op 01-01-2020 aangescherpt, er wordt per gezinscategorie een aanvullende opslag gehanteerd.³³ Dit houdt in dat huishoudens, in vergelijking met 2019, minder kunnen lenen omdat de 'vrije ruimte' hoger moet zijn om in aanmerking te komen voor een lening.

De VFN en NVB hebben meerdere malen de gedragscode met betrekking tot de leennormen veranderd. Deze veranderingen hebben ervoor gezorgd dat het moeilijker is geworden voor consumenten om een krediet te krijgen (strenger acceptatiebeleid). In 2008 werd de leennorm bepaald door de basisnorm te nemen en hier 15% van het netto-inkomen, na aftrek van de norm woonlast en de basisnorm, bij op te tellen.³⁴ Er is in 2010 een aanvulling op deze regel gekomen, die ervoor zorgde dat er een hogere minimumnorm was voor mensen met een inkomen boven de € 2.712 (€ 2.873 als er kinderen zijn).³⁵ Deze inkomensgrens voor hoge inkomens is in 2013³⁶ en 2018³⁷ iets verhoogd. In 2020 is er een nieuwe aanvulling gekomen in de vorm van een aanvullende opslag op de leennorm verschillend per gezinscategorie. Voor de categorie alleenstaand bedraagt deze opslag € 40, voor alleenstaand met kinderen € 226, voor gehuwden/samenwonenden € 119 en voor gehuwden/samenwonenden met kinderen € 224.³⁸

De actuele leennorm wordt als volgt berekend:

Leennorm = (basisnorm) + 15 procent * (netto inkomen – norm woonlast – basisnorm) + (aanvullende opslag).

Voor een alleenstaande zonder kinderen met een netto maandinkomen van € 2.000 wordt de leennorm op 1 januari 2020 bepaald als:

Leennorm = (€ 814) + 0,15 * (€ 2.000 - € 229 - € 814) + (€ 40) = € 998.

De maximale maandlast voor de kredietverlening voor de bovengenoemde persoon met een huur van € 400 is dan € 2.000 – € 998 – € 400 = € 602.

³⁰ <https://www.afm.nl/nl-nl/professionals/doelgroepen/kredietaanbieders/normen>

³¹ <http://vfn.nl/normen/>

³² VFN (2020). Gedragscode per 01-01-2020.

³³ <http://vfn.nl/normen/>

³⁴ VFN (2008). Toelichting bij gedragscode per 05-06-2008.

³⁵ VFN (2010). Toelichting bij gedragscode per 01-07-2010.

³⁶ VFN (2012). Gedragscode per 01-01-2012.

³⁷ VFN (2018). Gedragscode per 01-06-2018.

³⁸ VFN (2020). Gedragscode per 01-01-2020.

De onderstaande tabel is ingevuld aan de hand van het eerdergenoemde voorbeeld van een netto maandinkomen van € 2.000 (Bedragen zijn niet gecorrigeerd voor inflatie). Een hogere leennorm betekent dat er meer 'vrij inkomen' moet zijn om in aanmerking te komen voor een lening.

Leennorm VFN/NVB excl. alle toeslagen	Alleenstaand	Alleenstaand met kinderen	Gehuwden/Sa- menwonenden	Gehuwden/Sa- menwonenden met kinderen
1 jan 2009	€ 867	€ 1.009	€ 1.128	€ 1.217
1 april 2010	€ 883	€ 1.037	€ 1.195	€ 1.270
1 april 2013	€ 881	€ 1.055	€ 1.203	€ 1.297
1 juni 2018	€ 949	€ 1.034	€ 1.345	€ 1.325
1 jan 2020	€ 998	€ 1.259	€ 1.457	€ 1.553

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van cijfers Nibud en VFN

2.4.1 Persoonlijke leningen

In de database MoneyView staan kenmerken van 36 verschillende producten voor persoonlijke leningen. Van die 36 leningen zijn er 17 voor de doelgroep 'generiek', waarmee wordt bedoeld dat er geen specifiek leendoel of doelgroep aan gekoppeld is (Tabel 2.9). Daarnaast is een aantal producten gericht op huiseigenaren. Uit het overzicht blijkt dat producten specifiek voor senioren een hogere rente kennen. Producten voor de doelgroepen auto, restschuld of specifiek voor zelfstandig ondernemers hebben over het algemeen een lagere rente. Dit zijn in het algemeen ook kredieten met een omvang groter dan € 10.000. Er zijn veel producten beschikbaar voor mensen met een tijdelijk dienstverband, een pensioen of een uitkering. Voor zelfstandigen is het aanbod beperkter, zij komen voor minder dan de helft van de producten in aanmerking. Een illustratieve analyse van welke doelgroepen mogelijk worden geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding staat beschreven in Bijlage B.

Tabel 2.9 Meeste persoonlijke leningen zijn generiek of voor huiseigenaren

Doelgroep	Aantal producten	Aandeel
Auto	1	2,8 %
Generiek	17	47,2 %
Huiseigenaren	9	25,0 %
Huiseigenaren/internetgebruikers	1	2,8 %
Internetgebruikers	1	2,8 %
Klanten met restschuld	2	5,6 %
Senioren	1	2,8 %
Senioren/huiseigenaren	1	2,8 %
Zelfstandig ondernemer	3	8,3 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken persoonlijke leningen MoneyView. Aanbieders bieden soms meerdere producten aan, deze producten zijn individueel meegenomen

De meeste persoonlijke leningen hebben een minimumlooptijd van zes maanden, een kwart van die leningen heeft een maximumrente van meer dan 10 procent (Tabel 2.10). Een aantal producten heeft een minimumlooptijd van twee jaar of tien jaar, maar dat is een klein aandeel. De maximum looptijd bedraagt voor de meeste leningen tien jaar. Kortere of langere maximumlooptijden komen minder vaak voor.

Tabel 2.10 Meerderheid persoonlijke leningen heeft een minimum looptijd van 6 maanden

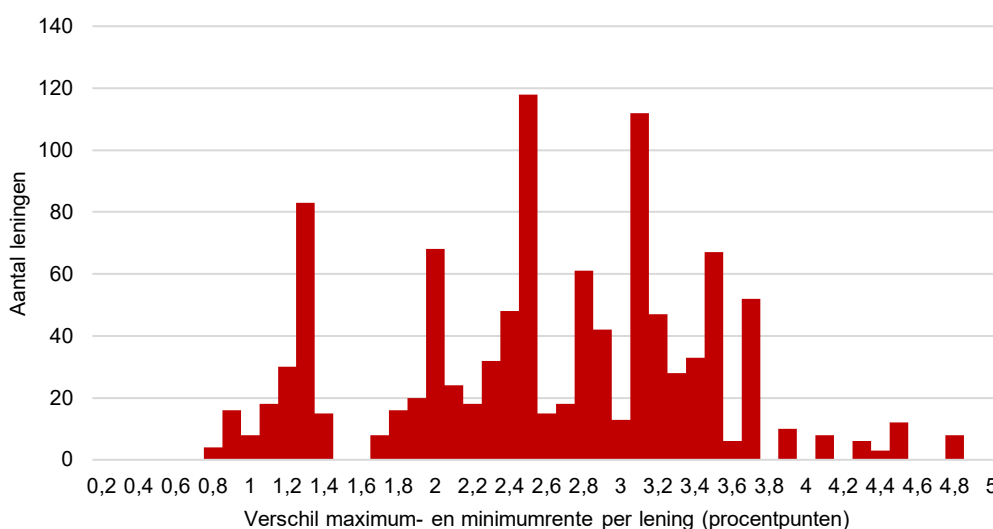
	Aantal producten	Aandeel
Minimum looptijd (maanden)		
6	20	55,6 %
12	6	16,7 %
24	5	13,9 %
120	1	2,8 %
121	4	11,1 %
Maximum looptijd (maanden)		
60	3	8,3 %
72	1	2,8 %
96	3	8,3 %
120	23	63,9 %
144	1	2,8 %
180	5	13,9 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken persoonlijke leningen MoneyView

Iets meer dan de helft van de producten (19 van 36) gebruikt *risk-based pricing*, wat inhoudt dat de aanbieder verschillende rentetarieven aanbiedt op basis van het ingeschatte risico van de consument. Dit komt ook terug in de andere cijfers, slechts één product met *risk-based pricing* heeft een minimumrente van meer dan 10 procent, maar acht producten hebben een maximumrente van meer dan 10 procent. Dit laat zien dat van die laatste groep er zeven producten een minimumrente vragen van minder dan 10 procent. Alleen de consumenten met een hoog risico moeten meer dan 10 procent rente betalen.

Een indicatie van *risk-based pricing* is het verschil tussen de maximum- en minimumrente die wordt gevraagd per lening. Van de 2.226 persoonlijke leningen in MoneyView, bedraagt voor 1.142 leningen het verschil 0 procentpunt, deze zijn niet meegenomen in de figuur. Rentever schillen lopen van 0,8 procentpunt tot 4,8 procentpunt (Figuur 2.9). Rentever schillen van 1,3 procentpunt, 2,5 procentpunt en 3,1 procentpunt komen relatief vaak voor. De figuur laat ook zien dat de verschillen substantieel kunnen zijn, de bulk heeft een rentever schil tussen 2 en 3,6 procentpunt.

Figuur 2.9 Rentever schillen tussen hoogste en laagste rente per persoonlijke lening

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven persoonlijke leningen MoneyView. Cijfers per mogelijke lening. Totaal aantal leningen is 2.226. Daarvan hebben 1.142 leningen geen verschil tussen de hoogste en laagste rente, deze zijn niet in de figuur weergegeven

Het gemiddelde renteverskil per lening is 1,3 procentpunt (Tabel 2.11). Er zijn lichte verschillen per kredietbedrag. Zo zijn er onder de € 5.000 geen leningen met een positief verschil tussen de hoogste en laagste rente. Bij andere bedragen ligt het gemiddelde verschil tussen de 1,0 procentpunt (leningen van meer dan € 50.000) en 1,6 procentpunt (leningen van € 30.000 tot € 40.000). Ongeveer de helft van de aangeboden producten rekent geen hogere rente voor bepaalde consumenten.

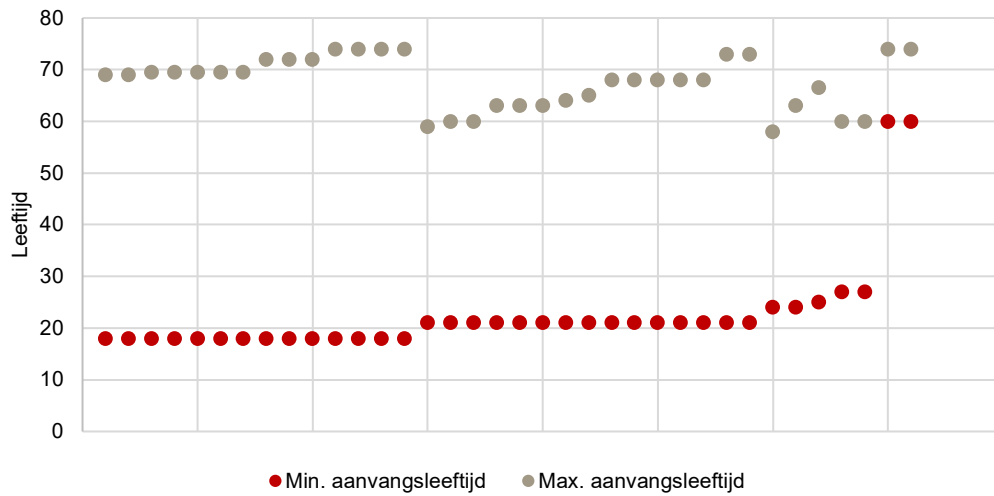
Tabel 2.11 Gemiddeld renteverskil per kredietbedrag persoonlijke lening

Bedrag	Gemiddelde renteverskil	Aandeel met 0 % verschil
€ 0 - € 4.999	0,0 %	100 %
€ 5.000 - € 9.999	1,1 %	52 %
€ 10.000 - € 14.999	1,2 %	48 %
€ 15.000 - € 19.999	1,4 %	48 %
€ 20.000 - € 29.999	1,5 %	46 %
€ 30.000 - € 39.999	1,6 %	45 %
€ 40.000 - € 49.999	1,4 %	50 %
€ 50.000+	1,0 %	58 %
Totaal	1,3 %	51 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven persoonlijke leningen MoneyView. Cijfers per mogelijke lening

Ook uit de marktscan blijkt dat *risk-based pricing* wordt toegepast. Als indicator voor het risicoprofiel gebruiken aanbieders onder andere het inkomen bij de kredietwaardigheidscheck. De maximale leencapaciteit van een consument wordt bepaald door het vermogen om een lening af te lossen, wat weer afhangt van het inkomen. Sommige aanbieders rekenen een hogere rente bij een lager inkomen. Anderzijds zijn bepaalde combinaties van looptijd en bedrag uitgesloten voor consumenten met een laag inkomen, omdat ze te weinig verdienen om alles binnen de looptijd af te betalen. Het merendeel van de aanbieders hanteert een minimum aanvangsleeftijd van 18 of 21 jaar (Figuur 2.10). Voor een aantal producten geldt een hogere aanvangsleeftijd. De maximum aanvangsleeftijd bedraagt veelal 68 tot 73 jaar, maar een aantal aanbieders verstrekt geen leningen aan consumenten die ouder dan 60 jaar zijn. Enkele producten zijn gericht op senioren, daar is de minimale aanvangsleeftijd 60 jaar.

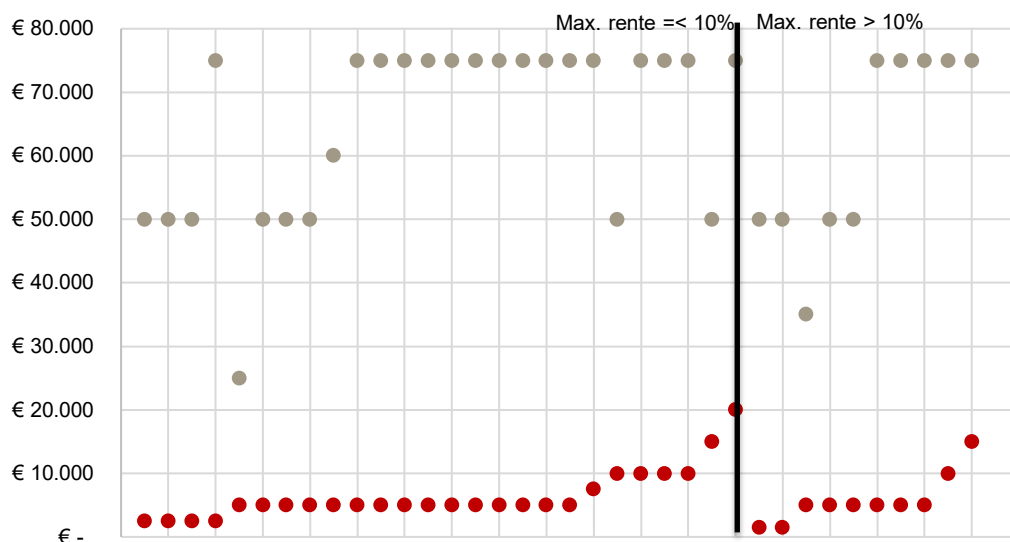
Figuur 2.10 Minimum en maximum aanvangsleeftijd per product persoonlijke lening

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken persoonlijke leningen MoneyView

Figuur 2.11 laat de spreiding van minimum en maximum kredietomvang per product zien. Er zijn persoonlijke leningen beschikbaar vanaf € 1.500, maar de meeste aanbieders verstrekken een krediet vanaf € 5.000. Qua maximumomvang komt vaak € 50.000 of € 75.000 voor. Er zijn dus geen producten specifiek gericht op een lage omvang of een hoge omvang, binnen een product zijn er veel mogelijkheden. Er zijn ook geen grote verschillen tussen producten met een maximumrente lager (links van de zwarte lijn in de figuur) of hoger dan 10 procent (rechts daarvan). Voor leningen tussen de € 1.500 en € 2.500 zijn er alleen producten met een maximumrente hoger dan 10 procent. Dit is in lijn met de bovenstaande analyse van rentetarieven. Voor andere segmenten is er in beide groepen aanbod. Dit geldt ook voor een grens van 8 of 6 procentpunt.

Figuur 2.11 Minimum en maximum kredietomvang per product persoonlijke lening

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken persoonlijke leningen MoneyView

2.4.2 Doorlopende kredieten

In de database MoneyView staan kenmerken van 12 verschillende producten voor doorlopend krediet. Bij bijna alle kredieten is de minimumaflossing per maand 1,5 procent van het kredietbedrag. Van de 12 doorlopende kredieten zijn er negen voor de doelgroep ‘generiek’, dus zonder specifiek leendoel (Tabel 2.12). Daarnaast is er een aantal producten gericht op huiseigenaren en internetgebruikers. Er zijn veel producten beschikbaar voor mensen met een tijdelijk dienstverband, een pensioen of een uitkering. Alleen voor zelfstandigen is het aanbod beperkter. Een illustratieve analyse van welke doelgroepen mogelijk worden geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding staat beschreven in Bijlage B.

Tabel 2.12 Meeste doorlopende kredieten zijn generiek of voor huiseigenaren

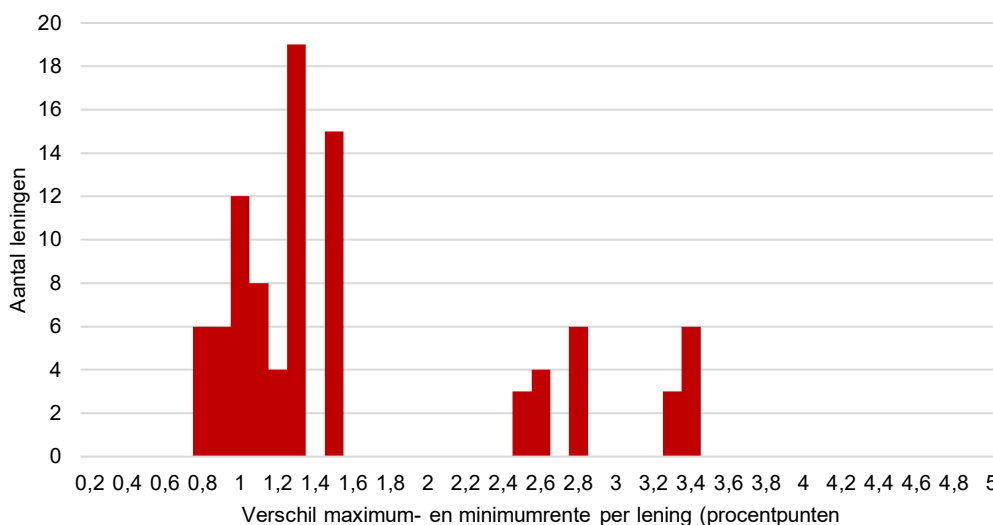
Doelgroep	Aantal producten	Aandeel
Generiek	9	75,0 %
Huiseigenaren	1	8,3 %
Internetgebruikers	2	16,7 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken doorlopende kredieten MoneyView

De helft van de producten gebruikt *risk-based pricing*, wat inhoudt dat de aanbieder verschillende rentetarieven aanbiedt op basis van het ingeschatte risico van de consument. Van de producten met *risk-based pricing* is er één product met een minimumrente boven de 10 procent, bij producten zonder *risk-based pricing* is dit aantal twee. Anders dan bij de cijfers over persoonlijke leningen is er geen verschil tussen het aantal producten met een minimumrente boven de 10 procent en het aantal producten met een maximumrente boven de 10 procent. Bij een grens van 8 procent zijn er wel lichte verschillen zichtbaar, leningen met een minimumkrediet tussen € 1.500 en € 5.000 vragen allemaal een rente van 8 procent of hoger. Bij een grens van 6 procent is dit ook zichtbaar.

Een indicatie van *risk-based pricing* is het verschil tussen de maximum- en minimumrente die wordt gevraagd per lening. Van de 218 doorlopende kredieten in MoneyView, bedraagt voor 126 leningen het verschil 0 procentpunt, deze zijn niet meegenomen in de figuur. Rentever schillen lopen van 0,8 procentpunt tot 3,4 procentpunt (Figuur 2.12). Rentever schillen van 1,0 procentpunt, 1,3 procentpunt en 1,5 procentpunt komen relatief vaak voor. De figuur laat ook zien dat de rentever schillen bij doorlopende kredieten over het algemeen kleiner zijn dan bij persoonlijke leningen.

Figuur 2.12 Rentever verschillen tussen hoogste en laagste rente per doorlopend krediet

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven doorlopende kredieten MoneyView. Cijfers per mogelijke lening. Totaal aantal leningen is 218. Daarvan hebben 126 leningen geen verschil tussen de hoogste en laagste rente, deze zijn niet in de figuur weergegeven

Het gemiddelde rentever verschil per lening is 0,7 procentpunt (Tabel 2.13). Er zijn lichte verschillen merkbaar per kredietbedrag. Zo heeft 79 procent van de kredieten onder de € 5.000 geen rentever verschil tussen de hoogste en laagste rente, van alle leningen is dit percentage 58 procent. Het gemiddelde rentever verschil bedraagt tussen de 0,5 procentpunt (leningen van minder dan € 5.000 en meer dan € 50.000) en 0,7 procentpunt (alle andere leningen, uitgezonderd leningen van € 10.000 tot € 15.000). Zoals de figuur boven al liet zien, de rentever verschillen zijn lager bij doorlopende kredieten dan bij persoonlijke leningen.

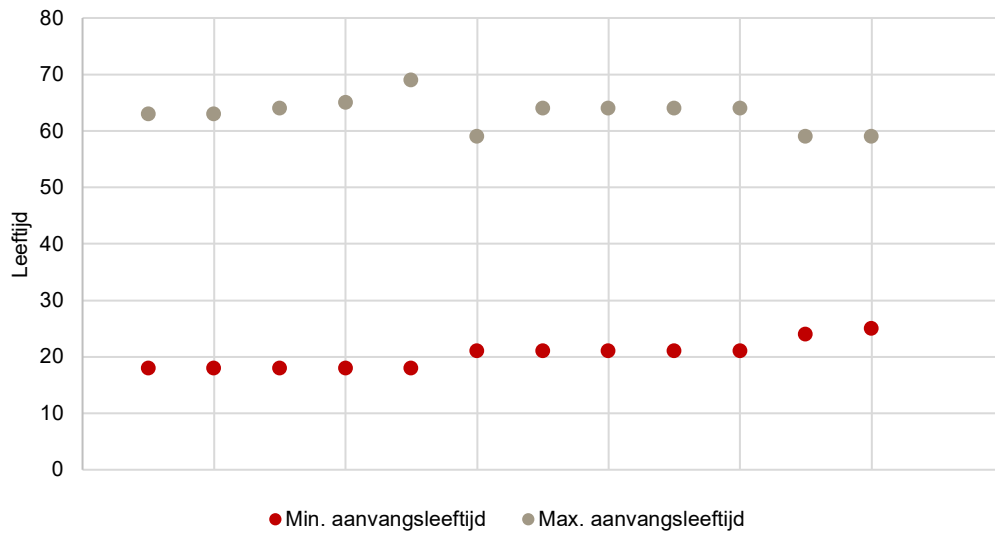
Tabel 2.13 Gemiddeld rentever verschil per kredietbedrag doorlopend krediet

Bedrag	Gemiddelde rentever verschil	Aandeel met 0 % verschil
€ 0 - € 4.999	0,5 %	79 %
€ 5.000 - € 9.999	0,7 %	56 %
€ 10.000 - € 14.999	0,6 %	56 %
€ 15.000 - € 19.999	0,7 %	55 %
€ 20.000 - € 29.999	0,7 %	55 %
€ 30.000 - € 39.999	0,7 %	55 %
€ 40.000 - € 49.999	0,7 %	55 %
€ 50.000+	0,5 %	71 %
Totaal	0,7 %	58 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven doorlopende kredieten MoneyView. Cijfers per mogelijke lening

Het merendeel van de aanbieders hanteert een minimum aanvangsleeftijd van 18 of 21 jaar (Figuur 2.10). De maximum aanvangsleeftijd bedraagt tussen de 59 en 69 jaar. Dit is lager dan bij persoonlijke leningen. Er zijn bij doorlopende kredieten geen producten speciaal gericht op senioren.

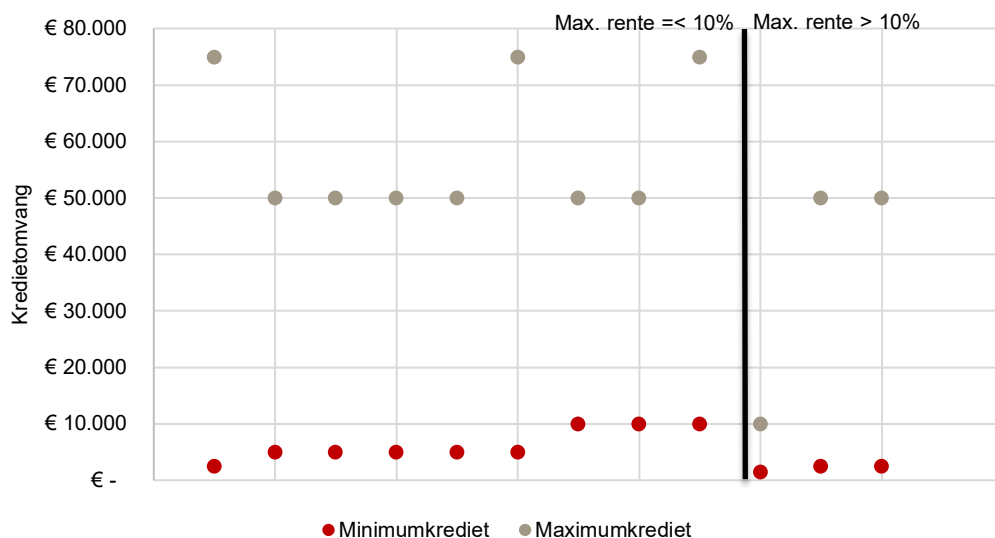
Figuur 2.13 Minimum en maximum aanvangsleeftijd per product doorlopend krediet

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken doorlopende kredieten MoneyView

Figuur 2.14 laat zien wat de spreiding van minimum en maximum kredietomvang per product is. Er zijn kredieten beschikbaar vanaf € 2.500, maar de meeste aanbieders verstrekken een krediet vanaf € 5.000. Qua maximumomvang komt vaak € 50.000 of € 75.000 voor. Er is één product specifiek gericht op een kredietomvang lager dan € 10.000, maar andere producten geven een breder aanbod. Er zijn ook geen grote verschillen tussen producten met een maximumrente lager (links van de zwarte lijn) of hoger (rechts van de zwarte lijn) dan 10 procent. Voor leningen tussen de € 2.500 en € 5.000 zijn er voornamelijk producten met een maximumrente hoger dan 10 procent. Voor andere segmenten is er in beide groepen aanbod.

Figuur 2.14 Minimum en maximum kredietomvang per product doorlopend krediet

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken doorlopende kredieten MoneyView

2.4.3 (Online) goederenkredieten

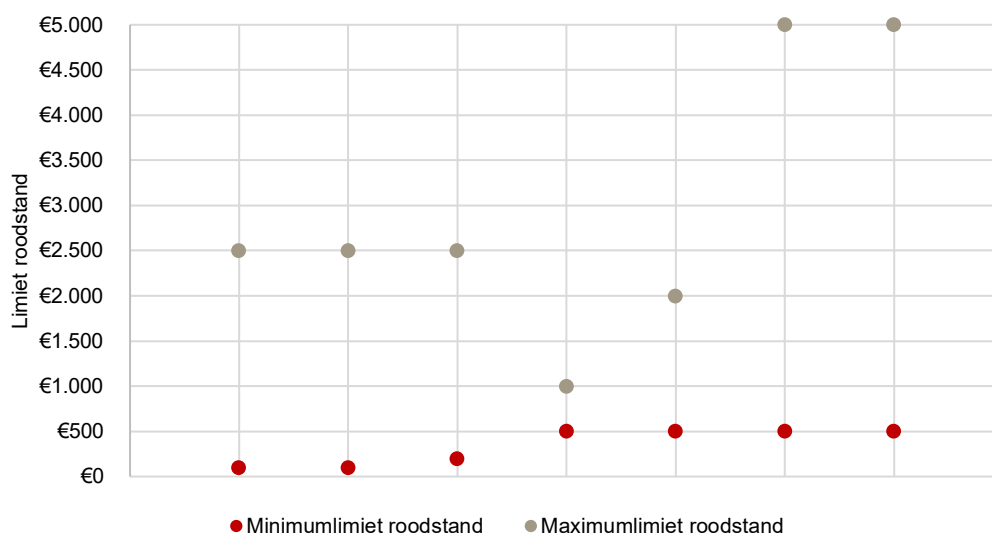
(Online) goederenkredieten kunnen voor maximaal € 5.000 worden verstrekt. De kredieten kennen een minimum aflossing per maand. Dit minimumbedrag per maand verschilt per aanbieder. In sommige gevallen hangt het minimumbedrag af van de waarde van de gekochte goederen en de aflostermijn. Het is mogelijk om meer dan het minimumbedrag af te betalen, zo wordt de looptijd van het krediet korter. Hier zijn geen kosten of boeterente aan verbonden. Ook is door sommige aanbieders de bepaling opgenomen dat het verkochte product wordt opgeëist indien de betalingsachterstand te groot is.

Bij enkele aanbieders is het ook mogelijk om geld te lenen los van de koop op krediet, maar daar zijn extra voorwaarden aan verbonden ten opzichte van betaling in termijnen. Zo worden er eisen gesteld aan hoe lang iemand al gebruik moet maken van betalen in termijnen voordat een krediet kan worden aangevraagd. Er zijn leeftijdsgrenzen aan het gebruik van (online) goederenkredieten, vaak van midden 20 tot begin tot midden 70. Sommige aanbieders nemen ook de voorwaarde op dat in de afgelopen X-aantal maanden geen gebruik is gemaakt van geld lenen. Dit heeft mogelijk een afremmend effect op het achtereenvolgend aangaan van schulden.

2.4.4 Roodstand en creditcardleningen

Banken stellen verschillende eisen aan roodstand. Ten eerste moet het inkomen toereikend zijn voor roodstand. De hoogte van het inkomen bepaalt ook de bestedingslimiet. Figuur 2.15 laat zien wat de minimum- en maximumlimieten van roodstand zijn. De werkelijke limiet is klant-specifiek en valt binnen de bandbreedte. Een aanvullende eis is dat het saldo minstens eens in de drie maanden positief moet zijn, of dat een bepaald percentage van de kredietlimiet moet worden afgelost. Ten slotte is er een verschil tussen geoorloofd en ongeoorloofd rood staan. Bij ongeoorloofd rood staan worden doorgaans hogere rentepercentages gerekend dan bij geoorloofde roodstand.

Figuur 2.15 Minimum- en maximumlimieten roodstand

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van cijfers Consumentenbond (september 2020). Aanbieder met maximumlimiet van € 50.000 is niet opgenomen in deze figuur

De mogelijkheid tot gespreid betalen met een creditcard wordt niet door elke aanbieder aangeboden. Bij een aantal aanbieders is de creditcard gekoppeld aan een betaalrekening bij een bepaalde

bank. Andere creditcards staan meer op zichzelf en zijn niet aan een aanbieder van een betaalrekening gekoppeld. Daarnaast verschillen creditcards in de bestedingslimiet, er zijn verschillende categorieën. De categorie is gekoppeld aan de inkomensvoets. Om over een creditcard te kunnen beschikken, moet het inkomen boven een bepaalde grens uitkomen, deze grens verschilt overigens per aanbieder. Bij een hoger inkomen kan ook een hogere bestedingslimiet worden aangevraagd.

2.4.5 Sociale kredieten en saneringskredieten

Gemeentelijke kredietbanken bieden sociale kredieten aan consumenten die niet bij andere financiers terecht kunnen voor een noodzakelijk krediet. Een sociaal krediet is niet voor iedereen beschikbaar, er moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan.³⁹ Een sociaal krediet is beschikbaar voor mensen:

- Met een laag inkomen (tot 130 procent van het bruto minimumloon);
- Met een achterstandsmelding bij Bureau Krediet Registratie (BKR) en/of;
- Met problematische schulden en/of;
- Die bij een andere kredietverstrekker niet terecht kunnen en/of;
- Die op grond van hun leeftijd geen krediet krijgen en/of;
- Met een tijdelijke verblijfsvergunning.

Zoals deze voorwaarden laten zien is de inkomensgrens een harde eis. Een sociale lening is alleen beschikbaar voor consumenten met een laag inkomen. Daarnaast zijn de voorwaarden bij gemeentelijke kredietbanken soepeler in vergelijking met de voorwaarden van commerciële aanbieders. Bij commerciële aanbieders zijn een achterstandsmelding bij het BKR of problematische schulden vaak een criterium waarop consumenten worden afgewezen, maar deze kunnen wel bij een gemeentelijke kredietbank terecht.

Het doel van saneringskredieten is om problematische schulden af te betalen. Daarbij wordt voornamelijk gekeken naar de maximale terugbetaalcapaciteit van de consument, wat afhangt van het inkomen. De terugbetaalcapaciteit wordt voor 36 maanden berekend, wat de maximale duur is van het saneringskrediet. Voor de aanvraag van een saneringskrediet gelden dezelfde acceptatievoorwaarden als voor sociale kredieten, ze zijn alleen beschikbaar voor huishoudens met een laag inkomen. Daarnaast is het saneringskrediet alleen bedoeld voor huishoudens met problematische schulden.

³⁹ Zie <https://www.sbn.nl/geld-lenen> (geraadpleegd 19-10-2020). De voorwaarden vloeien voort uit de wet Financiering decentrale overheden (Fido).

3 Vraag naar consumptief krediet

De groep gebruikers van consumptief krediet is zeer divers, zowel qua inkomen als qua leeftijd. Persoonlijke leningen, doorlopende kredieten en roodstand zijn de vaakst voorkomende kredietvormen. De belangrijkste leendoelen zijn de aanschaf van een auto, verbouwing van een huis en verschaffen van extra financiële ruimte voor gebruikers van persoonlijke leningen en doorlopende kredieten. De gemiddelde betalingsachterstand op persoonlijke leningen (doorlopende kredieten) bedroeg medio 2020 5,1 (3,9) procent. Bij doorlopende (online) goederenkredieten zijn betalingsachterstanden fors hoger, namelijk 24,1 procent.

Dit hoofdstuk brengt de vraagkant van consumptief krediet in beeld. Het gaat hier om achtergrondkenmerken van gebruikers (onderzoeksvraag 1b), in het bijzonder van consumenten die betalingsproblemen hebben of problematische schulden hebben. Deze groep is namelijk in grotere mate afhankelijk van consumptief krediet in het segment met hoge rentes, omdat zij een hoger risicoprofiel hebben en omdat er voor die groep weinig alternatieven zijn. Naast achtergrondkenmerken van de gebruikers gaat dit hoofdstuk ook in op verklaringen voor het gebruik van consumptief krediet. Waarom hebben consumenten krediet nodig, waar besteden ze het aan, welk deel heeft betalingsproblemen, hoe verschilt dat per kredietvorm? Ten slotte wordt ingegaan op de betalingsachterstanden (onderzoeksvraag 1e). Daarnaast geeft een beschrijving van de vraagkant inzicht in de mogelijke impact van een verlaging van de opslag op de vraag naar consumptief krediet en welke groepen consumenten meer of minder worden geraakt (vraag 3).

3.1 Achtergrondkenmerken gebruikers consumptief krediet

Het Nibud heeft in 2018 onderzoek gedaan naar het gebruik van persoonlijke leningen (Van der Werf & Warnaar, 2018).⁴⁰ Dit onderzoek laat zien dat er veel verschil zit tussen gebruikers. Qua inkomen heeft een klein deel (4 procent van respondenten) een maandinkomen van minder dan € 2.000.⁴¹ 43 procent heeft een maandinkomen tussen de € 2.000 en € 3.500, meer dan de helft heeft dus een inkomen hoger dan € 3.500 per maand. Dit laat zien dat gebruikers qua inkomen erg kunnen verschillen, zowel consumenten met een laag als met een hoog inkomen maken gebruik van persoonlijke leningen.

15 procent van de respondenten in het Nibud-onderzoek is jonger dan 35 jaar, 5 procent is ouder dan 66 jaar. De grootste groep was tussen de 46 en 55 jaar (35 procent). Het gebruik van een persoonlijke lening is dus niet aan een bepaalde leeftijd gebonden, aangezien consumenten uit alle leeftijdsgroepen er gebruik van maken. Wel is het aandeel senioren lager, wat aansluit bij de leeftijdsgrenzen die veel kredietverstrekkers hanteren. Ten opzichte van de leeftijdsverdeling van alle Nederlanders ouder dan 20 jaar in 2018, zijn de groepen jonger dan 35 jaar en ouder dan 66 jaar ondervertegenwoordigd in de steekproef van gebruikers van persoonlijke leningen. De groep tussen de 36 en 45 jaar is licht oververtegenwoordigd ten opzichte van de gehele populatie (factor 1,3). De groep tussen de 46 en 55 jaar is zwaar oververtegenwoordigd (factor 1,8), net als de groep tussen de 56 en 65 jaar (factor 1,5).

⁴⁰ 850 respondenten die tussen 2016 en 2018 een persoonlijke lening hebben afgesloten via een intermediair.

⁴¹ Uit de cijfers blijkt niet welke definitie van maandinkomen is gebruikt.

De conclusie van dit onderzoek is dat de gebruikers van persoonlijke leningen een diverse groep zijn qua leeftijd en inkomen (Van der Werf & Warnaar, 2018). Echter, een specifieke subgroep binnen de gebruikers van persoonlijke leningen zijn de consumenten die financieel moeilijk rond kunnen komen en/of problematische schulden hebben.

Een speciale groep van consumenten met een persoonlijke lening is de groep die een sociaal krediet heeft bij een gemeentelijke kredietbank. Gemeentelijke kredietbanken zijn er voor huishoudens die via andere kanalen geen lening kunnen krijgen en er wel dringend een nodig hebben. Daarmee bedient een gemeentelijke kredietbank een groep met een hoog risicoprofiel. Uit het jaarverslag van De Gemeentelijke Kredietbank (2017) blijkt dat 89 procent van de consumenten het minimumloon of lager verdient. 56 procent heeft inkomen uit een uitkering, 43 procent heeft inkomen uit werk en 1 procent heeft inkomen uit studiefinanciering of -lening. De helft van de consumenten is tussen de 26 en 45 jaar. 54 procent is alleenstaand, 11 procent is een alleenstaande ouder, 20 procent is een gezin zonder kinderen en 15 procent is een gezin met kinderen.

Een ander onderzoek van het Nibud, over financiële problemen, laat zien dat 38 procent van de Nederlanders in 2018 aangaf financieel moeilijk rond te komen (Schonewille & Crijnen, 2019).^{42,43} 45- tot 55-jarigen kwamen gemiddeld vaker moeilijk rond dan 65-plussers. Bijna twee derde van de alleenstaanden met kinderen kwam financieel moeilijk rond, bij gezinnen met kinderen was dit een derde. Ook alleenstaanden zonder kinderen (48 procent) kwamen vaker financieel moeilijk rond dan paren zonder kinderen (29 procent). Dit laat zien dat huishoudens met één volwassene het financieel zwaarder hebben dan huishoudens met twee volwassenen.

Of een huishouden financieel moeilijk rondkomt of niet, hangt ook sterk af van de werksituatie (Schonewille & Crijnen, 2019). 28 procent van de fulltime werkenden kwam moeilijk rond en bij ondernemers is dit 40 procent. Echter, niet-werkenden komen vaker moeilijk rond, met name bijstandsgerechtigden, arbeidsongeschikten en werklozen met een uitkering. Ten slotte komt 59 procent van de huishoudens met een laag inkomen moeilijk rond, tegenover 22 procent van de huishoudens met een hoog inkomen. Het inkomen en de inkomstenbron zijn dus bepalende factoren voor het al dan niet financieel moeilijk rondkomen.

34 procent van de respondenten had een lening (exclusief hypotheek). Dit aandeel is hoger bij huishoudens die financieel moeilijk rondkomen (47 procent) dan bij huishoudens die makkelijk rondkomen (26 procent). Van die 34 procent heeft 14 procentpunt een lening bij een bank of financieringsmaatschappij, 11 procentpunt staat rood, 5 procentpunt heeft iets op afbetaling gekocht en 2 procentpunt heeft een lening bij een verzendhuis. Het valt op dat met name huishoudens met een hoog inkomen en werkenden vaker een lening hebben dan lage inkomens en uitkering/bijstandsgerechtigden, terwijl die groepen vaker moeilijk rondkomen. Hier speelt mee dat de acceptatiecriteria van persoonlijke leningen strenger zijn voor risicogroepen (Schonewille & Crijnen, 2019; zie ook Box 2.4).

Ongeveer 20 procent van de respondenten in het Nibud-onderzoek had betalingsproblemen, 11,5 procent had lichte betalingsproblemen en 8 procent had zware betalingsproblemen (Schonewille

⁴² 2.558 respondenten in de leeftijd van 18 tot 75 jaar. De achtergrondkenmerken van de respondenten komen overeen met achtergrondkenmerken van de gehele populatie, waardoor dit onderzoek qua representativiteit betrouwbaar is.

⁴³ Of een huishouden financieel moeilijk rondkwam of niet was de eigen beoordeling van de respondent.

& Crijnen, 2019). Alleenstaanden met of zonder kinderen (15~16 procent) hebben vaker lichte betalingsproblemen dan paren. Ook hebben huishoudens die moeilijk rondkomen relatief vaker lichte betalingsproblemen (22 procent) dan huishoudens die makkelijk rondkomen. Deze verdeling komt ook naar voren bij zware betalingsproblemen. Daar speelt ook mee dat 45-minners vaker zware betalingsproblemen hebben dan 45-plussers.

Deze resultaten worden ook in grote lijnen bevestigd door een onderzoek van het CBS naar geregistreerde problematische schulden, op basis van administratieve data (Posthumus, Doove, Ströfer & Van Andel, 2019). Bepaalde achtergrondkenmerken spelen een rol in de kans op problematische schulden. Eenouderhuishoudens en niet-gehuwde paren met kinderen hebben een hogere kans op problematische schulden dan gehuwde paren met of zonder kinderen. Qua leeftijd hebben 66-plussers een lagere kans op problematische schulden dan de groep tussen de 26 en 65 jaar. Migratieachtergrond speelt ook een rol, niet-westerse migranten hebben een hogere kans op problematische schulden dan autochtone Nederlanders. Dit kan overigens ook samenhangen met inkomen en opleidingsniveau. Voor westerse migranten is er geen significant verschil gemeten. Huishoudens met inkomen uit een uitkering of bijstand hebben een significant hogere kans op problematische schulden dan huishoudens met inkomen uit loondienst of pensioen. Indien het inkomen minder is dan 135 procent van het sociaal minimum is er een hogere kans op problematische schulden. Bij gestandaardiseerd huishoudinkomen ligt de grens op € 20.000.⁴⁴ Ten slotte speelt het huishoudvermogen ook een rol. Huishoudens met een vermogen lager dan € 5.000 (inclusief schulden) hebben een grotere kans op problematische schulden dan huishoudens met een vermogen boven de € 5.000.

Ten slotte laat een onderzoek van AFM (2017) op basis van BKR-gegevens zien dat leeftijd geen significante voorspeller is voor betalingsachterstanden. Wel is het zo dat consumenten tussen de 24 en 54 jaar relatief vaker betalingsachterstanden hebben. Bij (online) goederenkredieten ligt het zwaartepunt bij de groep tussen de 25 en 40 jaar, bij doorlopende kredieten bij de groep tussen de 50 en 65 jaar.

De slotsom is dat gebruikers van persoonlijke leningen een diverse groep zijn. Echter, bepaalde achtergrondkenmerken zeggen wel iets over de mate waarin problematische schulden, betalingsachterstanden of financieel moeilijk rondkomen voorkomen. Huishoudens met één volwassene hebben over het algemeen vaker financiële problemen. Dit geldt ook voor huishoudens met een inkomen uit bijstand of uitkering. In zijn algemeenheid zijn een laag inkomen en een laag vermogen (logischerwijs) indicatoren voor financiële problemen.

De kenmerken van huishoudens met financiële problemen zijn niet noodzakelijk de kenmerken van huishoudens met financiële problemen die ook een consumptief krediet hebben. Sterker nog, de kenmerken van huishoudens met financiële problemen zijn niet noodzakelijk de kenmerken van de gebruikers van consumptief krediet, aangezien het onderzoek van Van der Werf en Warnaar (2018) laat zien dat ook consumenten met een bovenmodaal inkomen gebruikmaken van consumptief krediet. Echter, die kenmerken geven wel aan wat de risicocategorieën zijn. Ook laat het on-

⁴⁴ Dit is niet gelijk aan 135 procent van het sociaal minimum, omdat gestandaardiseerd inkomen ook rekening houdt met de omvang van het huishouden. Wel zijn de twee inkomensmaten vergelijkbaar qua orde van grootte.

derzoek van Schonewille en Crijnen (2019) zien dat een derde van de huishoudens met betalingsachterstanden rood staat of geld leent bij een bank of financiële instelling, dus dat deel is zeker relevant voor dit onderzoek.

Conclusie

De groep gebruikers van consumptief krediet is een zeer diverse groep. Zowel consumenten met een hoog en met een laag inkomen hebben een persoonlijke lening. Het grootste deel van die groep heeft een modaal inkomen of hoger. De groep met een laag inkomen is dus maar een beperkt deel van de groep gebruikers. Het algemene beeld dat alleen consumenten met een laag inkomen een consumptief krediet hebben, klopt dus niet. Consumenten van alle leeftijden maken gebruik van consumptief krediet, maar consumenten tussen de 36 en 65 jaar zijn oververtegenwoordigd.

Een deel van de consumenten komt financieel moeilijk rond of heeft problematische schulden. Dit zijn vooral consumenten met een laag inkomen, huishoudens met één volwassene (met of zonder kinderen), mensen met een uitkering of bijstand, en met een laag vermogen. Niet alle consumenten met financiële problemen maken gebruik van consumptief krediet. Het deel dat dat wel doet, vormt een klein deel van de totale populatie van gebruikers van consumptief krediet.

3.2 Gebruik van consumptief krediet

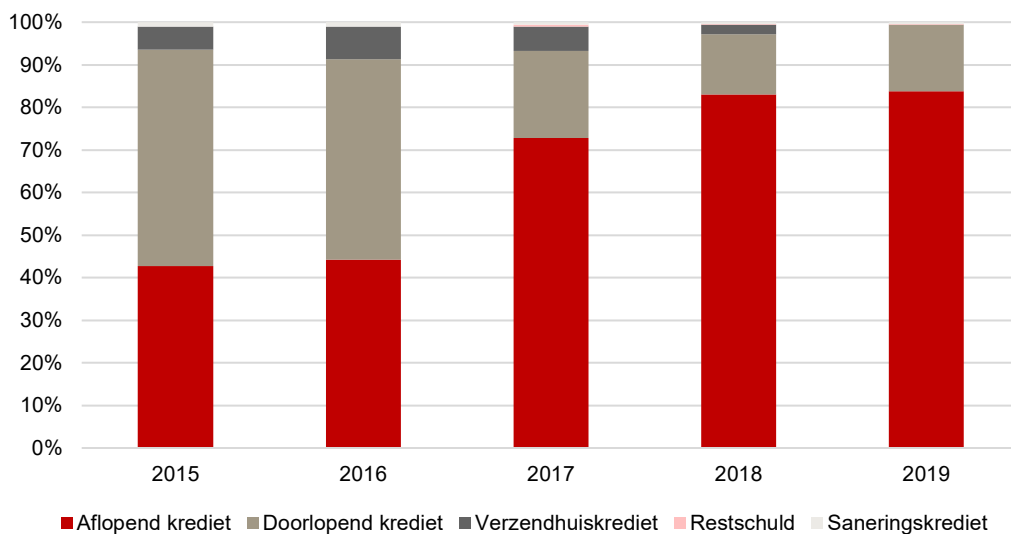
3.2.1 Kredietvormen

Cijfers BKR (2020b)

Eind 2019 stonden 11.331.005 lopende kredieten geregistreerd in BKR.⁴⁵ Dit is een lichte stijging t.o.v. voorgaande jaren. Qua kredietomvang stond in 2019 € 56,1 miljard uit. In 2019 zijn 1,8 miljoen nieuwe kredieten verstrekt, ter waarde van € 16,2 miljard. Het marktaandeel van doorlopende kredieten (inclusief creditcardleningen) bedraagt 70 procent, maar neemt sterk af. Van de nieuw verstrekte kredieten is 15 procent een doorlopend krediet, tegenover 81 procent aflopende kredieten (Figuur 3.1). Indien deze trend zich doorzet, betreft binnen vijf jaar een minderheid van het totaal aantal kredieten een doorlopend krediet.

⁴⁵ BKR registreert alleen kredieten boven de € 250. Dit betekent dat nog kleinere kredieten, vaak voorkomend bij doorlopende (online) goederenkredieten, niet worden meegenomen. Private autolease is niet in deze cijfers meegenomen omdat die categorie niet onder de maximale kredietvergoeding valt.

Figuur 3.1 Grootste deel verstrekte kredieten is een aflopend krediet

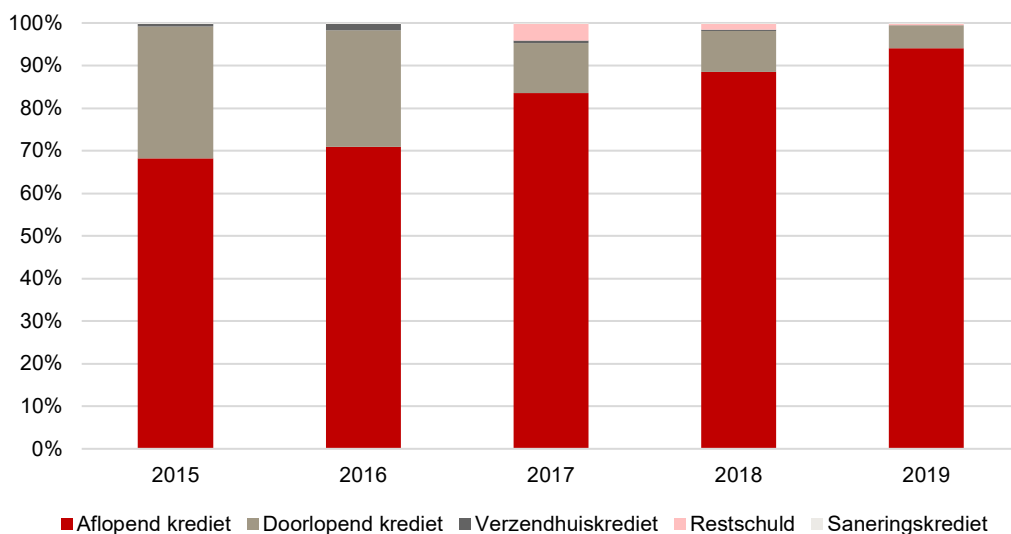

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van BKR (2020b) Schuldenmonitor. In 2019 zijn (online) doorlopend goederenkredieten (verzendhuiskredieten) ondergebracht bij doorlopende kredieten

In 2018 hadden verzendhuiskredieten (deel van groep (online) goederenkredieten) een aandeel van slechts twee procent in alle nieuw verstrekte kredieten. In alle uitstaande kredieten bedraagt het aandeel verzendhuiskredieten vier procent, wat aanduidt dat (online) doorlopend goederenkredieten een steeds kleinere rol spelen in de consumptief kredietmarkt. Indien (online) aflopende goederenkredieten ook worden meegerekend, komt het aandeel iets hoger uit en het aandeel van aflopende kredieten iets lager.

Indien wordt gerekend naar de totale omvang van de markt, uitgedrukt in euro's, is het aandeel aflopende kredieten nog groter dan doorlopende kredieten (Figuur 3.2). 94 procent van elke nieuw verstrekte euro consumptief krediet is voor een aflopende lening. Doorlopend krediet telt met € 843 miljoen voor slechts vijf procent van de nieuwe kredietverlening. In 2018 is € 26,5 miljoen aan nieuwe (online) doorlopend goederenkredieten verstrekt, dit is een substantiële daling in vergelijking met € 45 miljoen in 2017 en € 83 miljoen in 2016. Dit laat wederom zien dat het gebruik van (online) doorlopend goederenkredieten afneemt. Een kanttekening is dat aflopend goederenkredieten onder 'aflopend krediet' zijn gerekend, waardoor de balans iets verschuift als daarvoor gecorrigeerd wordt. BKR (2020b) maakt echter geen uitsplitsing naar aflopend goederenkredieten.

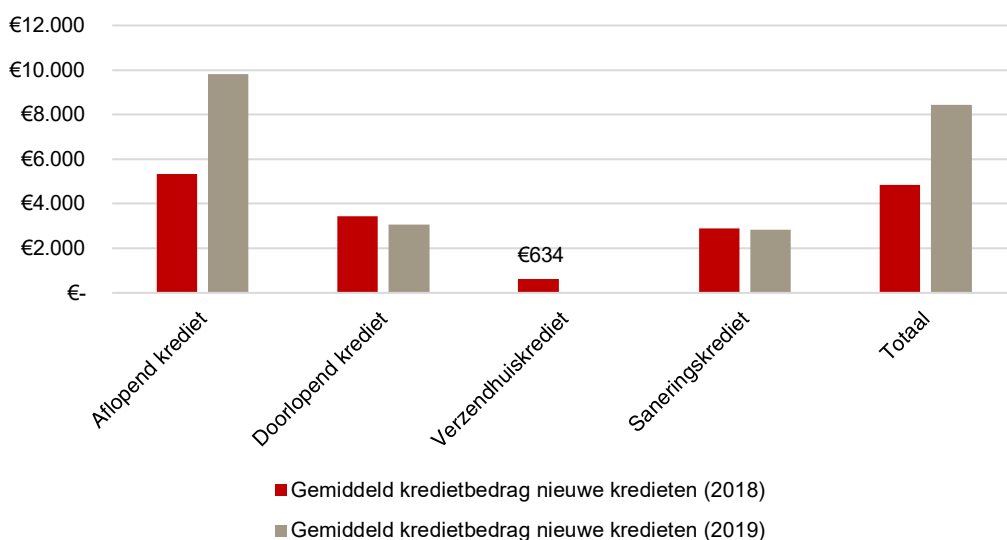
Figuur 3.2 90 procent van het nieuwe verstrekte krediet in euro's is een aflopend krediet

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van BKR (2020b) Schuldenmonitor. In 2019 zijn (online) doorlopend goederenkredieten (verzendhuiskredieten) ondergebracht bij doorlopende kredieten

Het gemiddelde kredietbedrag per nieuw verstrekt krediet loopt uiteen (Figuur 3.3). In 2018 bedroeg het gemiddelde verzendhuiskrediet € 634, het laagste van alle categorieën. Een gemiddeld doorlopend krediet bedroeg rond de € 3.000 in 2019, voor aflopende kredieten was dit bijna € 10.000. Het totale gemiddelde kredietbedrag (inclusief restschuld) bedroeg € 8.853. Een verschil met de data uit MoneyView is dat dit werkelijk afgesloten kredieten zijn, en een gemiddelde. Bij aflopend kredieten zitten ook telecomkredieten (ca. 2,2 miljoen), die over het algemeen een substantieel kleiner kredietbedrag hebben dan persoonlijke leningen. Bij doorlopende kredieten zijn ook creditcardleningen meegerekend, die ook gemiddeld een lager kredietbedrag kennen dan andere doorlopende kredieten. De cijfers voor aflopend en doorlopend krediet geven dus een ondergrens aan.

Figuur 3.3 Gemiddeld kredietbedrag per nieuw verstrekt krediet

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van BKR (2020b) Schuldenmonitor. In 2019 zijn (online) doorlopend goederenkredieten (verzendhuiskredieten) ondergebracht bij doorlopende kredieten. Cijfers voor restschuld zijn buiten beschouwing gelaten

Cijfers enquêtes

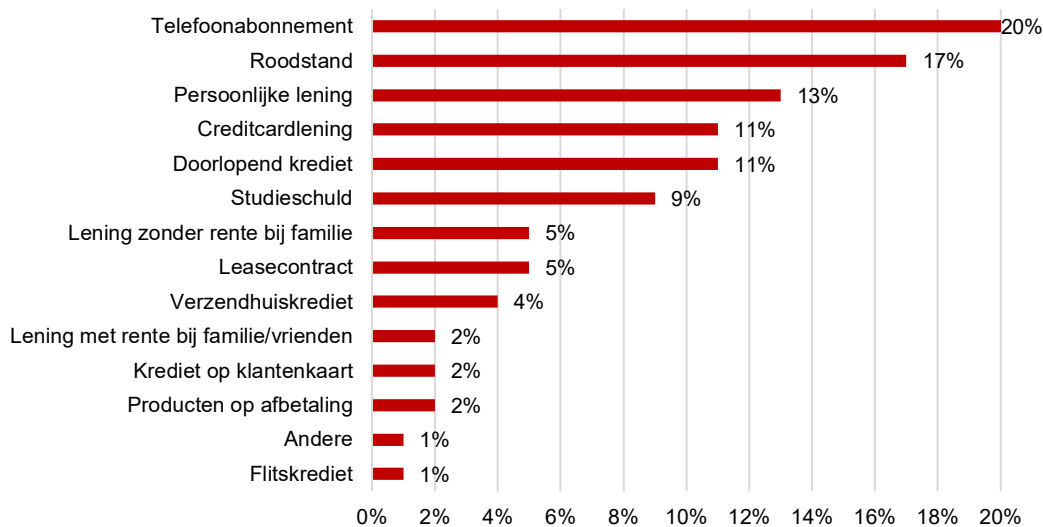
Het Nibud heeft in 2018 onderzoek gedaan naar het gebruik van persoonlijke leningen (Van der Werf & Warnaar, 2018). Dit onderzoek laat zien dat er veel verschil zit tussen gebruikers. 3 procent van de respondenten had een persoonlijke lening van minder dan € 5.000 afgesloten. 13 procent had een lening van tussen de € 5.000 en € 10.000 en ruim 40 procent had een lening van tussen de € 10.000 en € 25.000. 10 procent had een lening van meer dan € 50.000. Dit laat al zien dat gebruikers van consumptief krediet een diverse groep zijn, omdat de omvang van de lening sterk verschilt.

In paragraaf 2.3 is al geconcludeerd dat rentes dicht bij de maximale kredietvergoeding alleen voorkomen bij kredieten onder de € 10.000, en met name kredieten onder de € 5.000. Dat is een relatief kleine groep ten opzichte van de gehele populatie kredieten. Ongeveer driekwart heeft een lening van meer dan € 10.000 en 43 procent heeft een lening van meer dan € 25.000. Bij deze leningen worden over het algemeen lagere rentes gevraagd (zie paragraaf 2.3).

De meeste leningen zijn ook een langlopende lening, met een looptijd van meer dan vijf jaar. 13 procent had een lening met een looptijd korter dan vier jaar, slechts 2 procent had een looptijd korter dan twee jaar. Persoonlijke leningen worden dus niet vaak gebruikt voor een tijdelijk noodkrediet, maar meer voor de lange termijn. De belangrijkste leendoelen waren de aankoop van een auto, een verbouwing of het oversluiten van een lening (Van der Werf & Warnaar, 2018).

Een ander onderzoek van Pricewise (2019) geeft inzicht in het gebruik van verschillende kredietvormen onder lenende Nederlanders, respondenten zonder lening zijn niet meegenomen (Figuur 3.4). De meest voorkomende kredietvorm is een telefoonkrediet, 20 procent van de respondenten geeft aan dit te hebben). Daarnaast komen roodstand (17 procent), een persoonlijke lening (13 procent), een creditcardlening en een doorlopend krediet (beide 11 procent) relatief vaak voor. Zo'n 4 procent heeft een (online) goederenkrediet, flitskredieten komen nauwelijks voor. Daarnaast heeft een aantal respondenten nog leningen bij familie of vrienden. Gemiddeld heeft elke lenende consument 1,3 leningen.

Figuur 3.4 Gebruik verschillende kredietvormen Pricewise (2019)

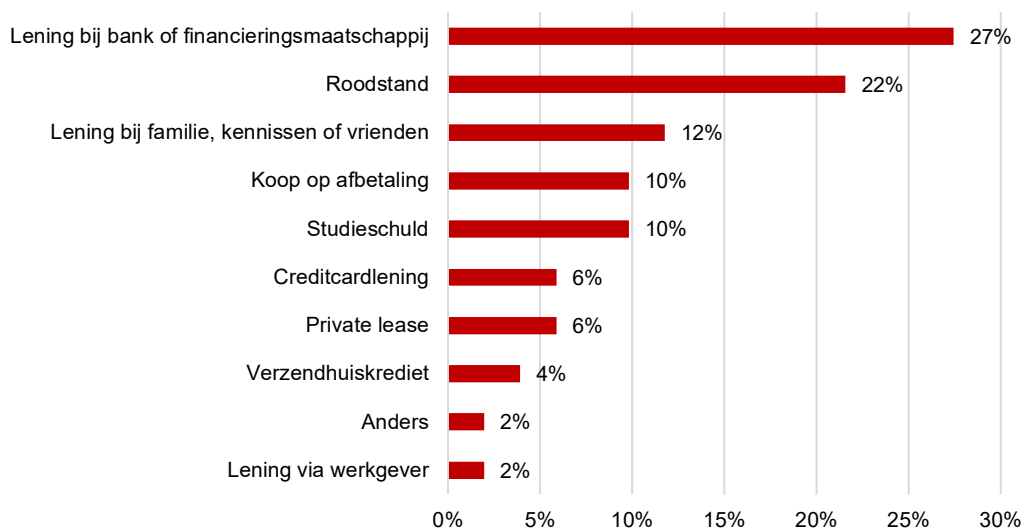
Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van cijfers Pricewise (2019). Gebaseerd op 1.000 respondenten. Totaal is meer dan 100 procent omdat respondenten meerdere kredietvormen kunnen hebben. Niet elke kredietvorm valt onder de maximale kredietvergoeding

Het onderzoek van Schonewille en Crijnen (2019) laat een iets andere verdeling zien, maar de volgorde van meest gebruikte kredietvormen komt redelijk overeen (Figuur 3.5). In dit Nibud-onderzoek had elke lenende respondent gemiddeld 1,5 leningen. Van die leningen was 27 procent een lening bij een bank of financieringsmaatschappij, wat veelal een persoonlijke lening of doorlopend krediet is. 22 procent stond rood op de betaalrekening en 12 procent leende in persoonlijke kring. Een op de tien gebruikte koop op afbetaling en 4 procent had een (online) goederenkrediet.

De conclusie van beide onderzoeken is dat persoonlijke leningen, doorlopende kredieten en roodstand de meest voorkomende kredietvormen zijn. Een deel leent in de persoonlijke sfeer, al dan niet tegen rente.⁴⁶ Ongeveer 4 procent heeft een (online) goederenkrediet, wat dus een klein aandeel van de totale groep is.

⁴⁶ De twee onderzoeken verschillen wel op dit punt.

Figuur 3.5 Gebruik verschillende kredietvormen Schonewille en Crijnen (2019)

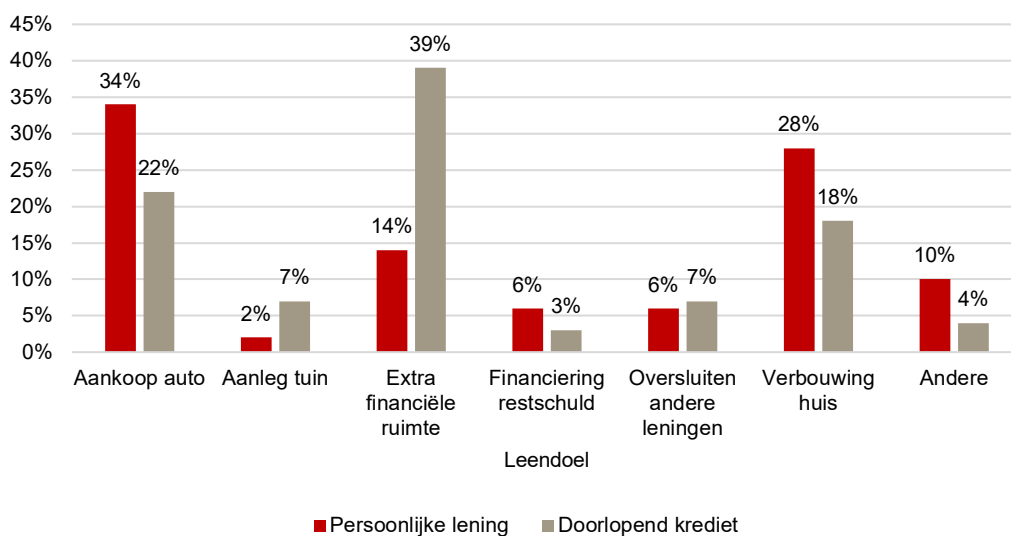

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van cijfers Crijnen & Schonewille (2019). Cijfers over 2018, gebaseerd op 870 respondenten met een lening. Respondenten konden meerdere antwoorden aangeven, percentages berekend op totaal aantal leningen. Gemiddeld had elke lenende consument 1,5 leningen. Niet elke kredietvorm valt onder de maximale kredietvergoeding

3.2.2 Leendoelen

De belangrijkste reden om een persoonlijke lening aan te gaan is de aanschaf van een auto (Figuur 3.6). Bij doorlopend krediet is het belangrijkste leendoel het verkrijgen van extra financiële ruimte, gevolgd door de aankoop van een auto. Daarnaast wordt de verbouwing van een huis ook door 28 (18) procent genoemd als reden voor een persoonlijke lening (doorlopend krediet). 6 tot 7 procent gebuikt het krediet voor het oversluiten van andere leningen en 3 tot 6 procent gebruikt het om de restschuld te financieren.

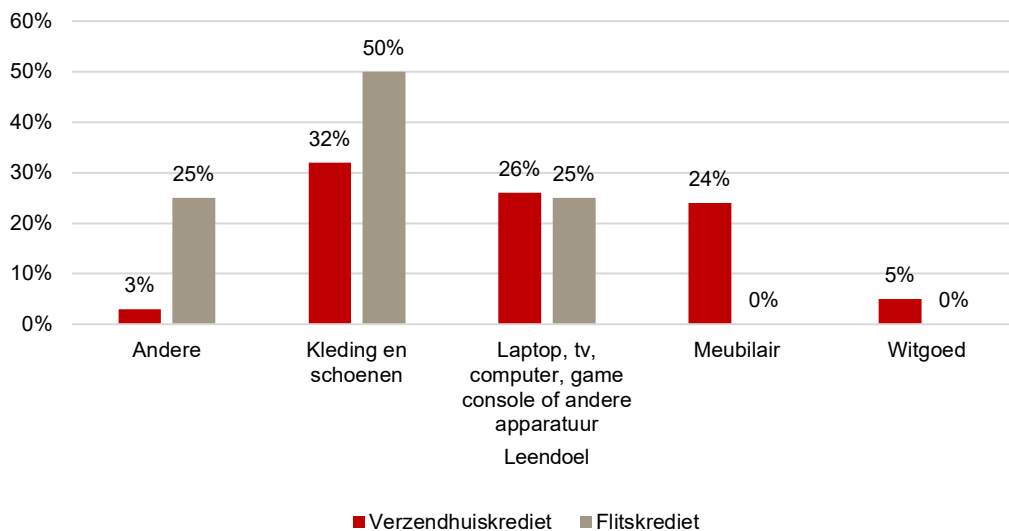
Figuur 3.6 Aankoop auto belangrijkste leendoel bij persoonlijke lening

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van cijfers Pricewise (2019). Gebaseerd op ca. 130 respondenten met een persoonlijke lening en ca. 110 respondenten met een doorlopend krediet

Naast persoonlijke leningen en doorlopende kredieten, maken consumenten ook gebruik van (online) goederenkredieten en flitskredieten. De belangrijkste leendoelen voor consumenten met een (online) goederenkrediet zijn de aanschaf van kleding en schoenen (32 procent), de aanschaf van elektronica (26 procent) en de aanschaf van meubilair (24 procent). Dit laat zien dat (online) goederenkredieten andere doelen dienen dan persoonlijke leningen en doorlopende kredieten.⁴⁷

Figuur 3.7 Een derde van verzendhuiskredieten is voor aanschaf kleding en schoenen

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van cijfers Pricewise (2019). Gebaseerd op ca. 40 respondenten met een (online) goederenkrediet en ca. 10 respondenten met een flitskrediet

3.2.3 Betalingsachterstanden

Medio 2020 stonden er 10,6 miljoen kredieten uit (BKR, 2020a). Dit is een toename ten opzichte van mei 2017, toen er 10,0 miljoen kredieten uitstonden. Dit is deels te verklaren omdat vanaf mei 2017 telefoonkredieten ook zijn meegenomen in BKR, als persoonlijke lening (aflopend krediet). Dit betreft ongeveer 2,2 miljoen kredieten.

Het aantal kredieten met een betalingsachterstand was medio 2020 544.525, wat neerkwam op 5,1 procent van het totaal aantal kredieten (BKR, 2020a). Dit is een lichte stijging ten opzichte van januari 2019. Het percentage met een betalingsachterstand verschilt per kredietvorm (Figuur 3.8). Bij persoonlijke leningen is het percentage met een betalingsachterstand 5,1 procent (9,0 procent in mei 2017), bij doorlopend krediet (exclusief verzendhuiskredieten) was dit 3,9 procent in medio 2020 (4,5 procent in mei 2017) en bij verzendhuiskredieten (doorlopende (online) goederenkredieten) is dit 24,1 procent (33,8 procent in mei 2017).

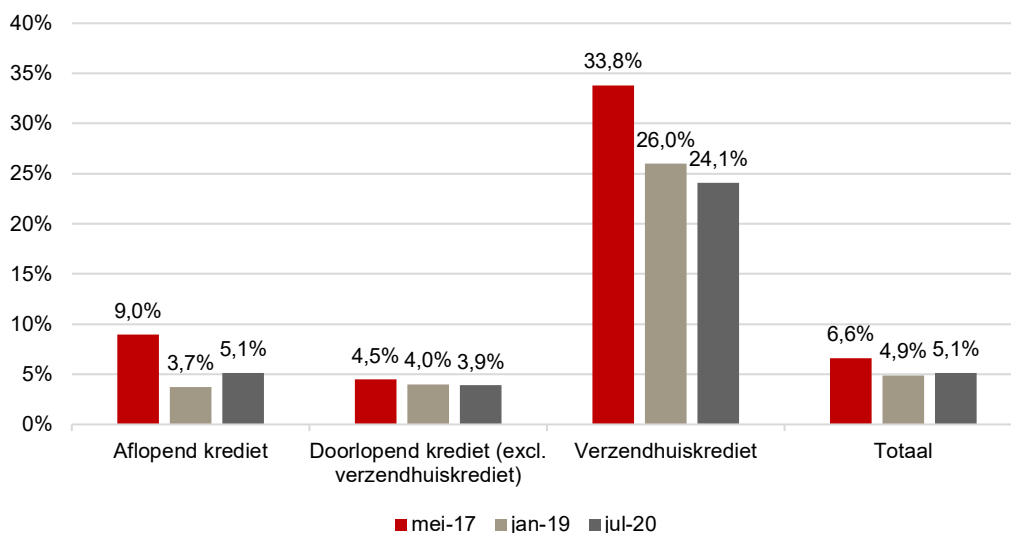
Deze cijfers laten zien dat betalingsachterstanden bij verzendhuiskredieten vele malen vaker voorkomen dan bij persoonlijke leningen en doorlopend krediet.⁴⁸ Echter, een kanttekening is dat

⁴⁷ Omdat de cijfers voor flitskredieten slechts op ca. 10 respondenten zijn gebaseerd, wordt er in de tekst verder geen aandacht aan besteed.

⁴⁸ Aanbieders van verzendhuiskredieten wijzen er in interviews op dat deze maatstaf niet correct is, omdat bijvoorbeeld ook betalingsachterstanden van een aanbieder worden meegenomen, terwijl deze al jaren geen nieuwe verzendhuiskredieten verstrekt (failliet verklaard in 2014). Aan de bovenkant van de breuk worden ze wel meegeteld, maar aan de onderkant niet.

slechts 4 procent van alle consumptieve kredieten een verzendhuiskrediet is in BKR. Qua kredietomvang beslaan (online) goederenkredieten 2 procent van alle in BKR geregistreerde consumptieve kredieten. Hier is wel de kanttekening dat er ook (online) goederenkredieten onder de € 250 zijn, die niet in BKR worden geregistreerd.

Figuur 3.8 Betalingsachterstanden hoogst bij verzendhuiskredieten, maar dalende trend

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van cijfers BKR (2020a)

Andere cijfers van BKR laten zien dat het hoge percentage verzendhuiskredieten met een betalingsachterstand voornamelijk wordt gedreven door betalingsachterstanden uit het verleden (Tabel 3.1). Per 31 juli 2020 stonden er 112.407 lopende verzendhuiskredieten met een betalingsachterstand in BKR geregistreerd, maar 38,6 procent hiervan was verstrekt voor 2010. De cijfers laten ook zien dat het aandeel van het totaal aantal lopende verzendhuiskredieten met een betalingsachterstand afneemt over tijd. Ruim 80 procent van de lopende verzendhuiskredieten met een betalingsachterstand is voor 2016 verstrekt. Dit laat zien dat de hoge percentages betalingsachterstanden vooral in het verleden voorkwamen, maar dat in de laatste jaren betalingsachterstanden beduidend lager zijn dan voorheen.

Tabel 3.1 Betalingsachterstanden verzendhuiskredieten stammen grotendeels uit het verleden

Jaar kredietverstrekking	Aantal lopende verzendhuiskredieten	Waarvan met betalingsachterstand	Percentage betalingsachterstanden naar jaar kredietverstrekking	Cumulatief percentage betalingsachterstanden naar jaar kredietverstrekking
Voor 2010	102.671	43.373	38,6 %	38,6 %
2010	16.162	6.573	5,8 %	44,4 %
2011	21.511	8.343	7,4 %	51,9 %
2012	28.885	9.222	8,2 %	60,1 %
2013	30.911	9.030	8,0 %	68,1 %
2014	33.598	8.016	7,1 %	75,2 %
2015	31.772	6.631	5,9 %	81,1 %
2016	64.715	7.635	6,8 %	87,9 %
2017	43.228	6.165	5,5 %	93,4 %
2018	32.740	4.575	4,1 %	97,5 %

Jaar kredietverstrekking	Aantal lopende verzendhuiskredieten	Waarvan met betalingsachterstand	Percentage betalingsachterstanden naar jaar kredietverstrekking	Cumulatief percentage betalingsachterstanden naar jaar kredietverstrekking
2019	37.061	2.419	2,2 %	99,6 %
t/m juli 2020	23.717	425	0,4 %	100,0 %
Totaal	466.971	112.407	24,1 %	

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van cijfers BKR (2020a). De kolom 'Percentage betalingsachterstanden naar jaar kredietverstrekking' geeft weer welk percentage van het totaal aantal betalingsachterstanden is verstrekt in een bepaald jaar. De percentages tellen op tot 100 procent over de jaren

Consumenten hebben vaker een betalingsachterstand wanneer er twee actieve kredietovereenkomsten tegelijkertijd zijn, concludeert de AFM (2017) op basis van de cijfers van BKR over 2017.⁴⁹ In 2017 had 39 procent van de kredietnemers twee of meer actieve kredietovereenkomsten. Een betalingsachterstand bestaat ook het vaakst wanneer het ten minste een doorlopend krediet met een uitstaand saldo hoger dan € 2.500 betreft. Ook het bezit van één of twee (online) goederenkredieten leidt vaker tot een betalingsachterstand, met name bij kredietnemers tussen de 25 en 40 jaar. Bij persoonlijke leningen komen kredietnemers tussen de 25 en 30 jaar en tussen de 65 en 75 jaar vaker in betalingsachterstand, bij doorlopende kredieten betreft dit de groep tussen de 50 en 65 jaar. Echter, leeftijd is geen significante voorspeller voor het ontstaan van betalingsachterstanden (AFM, 2017).

Het duurt soms enkele jaren voordat een betalingsachterstand ontstaat, bij persoonlijke leningen gemiddeld na 2,5 jaar, bij doorlopende (online) goederenkredieten na 3,3 jaar en bij doorlopende kredieten na 5,2 jaar (AFM, 2017). Aanbieders van (online) goederenkredieten geven in interviews aan het getal van 3,3 jaar niet te herkennen, hun gemiddelde duur ligt tussen de 12 en 18 maanden. Zij wijzen erop dat dit duidt op achterstallige kredieten uit het verleden. Het duurt langer voordat betalingsachterstanden bij doorlopende kredieten ontstaan, maar ze lopen ook langer door, gemiddeld 1,2 jaar. Bij persoonlijke leningen en (online) goederenkredieten wordt een betalingsachterstand gemiddeld binnen 0,4 jaar hersteld. Opvallend is dat 60 procent van achterstanden bij doorlopende (online) goederenkredieten gaat over een krediet kleiner dan € 1.000. Het aandeel doorlopende (online) goederenkredieten onder de € 1.000 is 50 procent, dus die kredieten zijn oververtegenwoordigd bij achterstanden. Deze kredieten vallen onder de grens waarbij de kredietverstrekker de inkomensgegevens moet verifiëren voordat de lening kan worden verstrekt.

De conclusie is dat betalingsachterstanden bij doorlopende (online) goederenkredieten aanzienlijk groter zijn dan bij persoonlijke leningen of doorlopende kredieten. Echter, bij nieuwe doorlopende (online) goederenkredieten is het percentage achterstanden beduidend lager. Ook komen achterstanden vaker voor bij stapeling van kredieten. Wel is er tussen 2017 en 2020 een daling te zien in het percentage kredieten met een betalingsachterstand. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat verzendhuizen zich hebben aangesloten bij de gedragscode van de VFN, waar strengere acceptatiecriteria gelden (Box 2.4).

3.2.4 Conclusie

Persoonlijke leningen, doorlopende kredieten en roodstand zijn de vaakst voorkomende kredietvormen. Vier procent van de consumenten met een lening heeft een (online) goederenkrediet en slechts één procent een flitskrediet. Van de in 2018 verstrekte kredieten betrof slechts twee procent

⁴⁹ Dit onderzoek heeft betrekking op cijfers over betalingsachterstanden in 2017. Dergelijke analyses van cijfers over betalingsachterstanden in 2020 zijn nog niet gemaakt.

een (online) goederenkrediet. (Online) goederenkredieten hebben gemiddeld een omvang van € 634. Slechts drie procent van de consumenten met een persoonlijke lening heeft een lening onder de € 5.000, juist die groep die kredieten wordt gekenmerkt door hogere rentes. Het overgrote merendeel van de consumenten heeft een kredietvorm met een rente ver onder de maximale kredietvergoeding.

De belangrijkste leendoelen zijn de aanschaf van een auto, verbouwing van een huis en verschaffen van extra financiële ruimte voor gebruikers van persoonlijke leningen en doorlopende kredieten. Naar verwachting gaat het hier dus om de grotere kredieten. Bij (online) goederenkredieten is het leendoel vaak de aanschaf van elektronica en kleding.

De gemiddelde betalingsachterstand op persoonlijke leningen (doorlopende kredieten) bedroeg medio 2020 5,1 (3,9) procent. Bij verzendhuiskredieten zijn betalingsachterstanden fors hoger, namelijk 24,1 procent (was 33,8 procent in 2017). Een belangrijke kanttekening is dat de hoge betalingsachterstanden bij verzendhuiskredieten voornamelijk uit het verleden stammen, in recentere jaren is het percentage met een betalingsachterstand lager. Verder leidt met name de combinatie van enkele (verzendhuis)kredieten leidt vaker tot een betalingsachterstand (AFM, 2017).

4 Decompositie van de kredietvergoeding

De kredietvergoeding is opgebouwd uit de financieringskosten, de operationele kosten, de risicopremie en een winstopslag. De hogere rentepercentages bij kleinere kredieten worden vooral gedreven door de operationele kosten, die grotendeels vast zijn en als percentage toenemen naarmate het kredietbedrag lager is. Er zijn geen aanwijzingen dat er bij een kredietvergoeding van 10 procent grote overwinsten worden behaald. De tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding van 14 tot 10 procent heeft tot een verliesgevend product geleid bij enkele aanbieders, in het bijzonder bij kleinere (online) goederenkredieten.

4.1 Componenten van de kredietvergoeding

We splitsen de kredietvergoeding op in vier hoofdcomponenten (zie ook Kocken et al., 2019). Deze componenten zijn de financieringskosten, de operationele kosten, de individuele risicopremie en de winst. De financieringskosten zijn opgebouwd uit de risicovrije rente, de macro-economische risicopremie en de bank-specifieke (of aanbieder-specifieke) risico-opslag.⁵⁰ De operationele kosten zijn de kosten die gepaard gaan met het verstrekken van een consumptief krediet (toetsen van de kredietwaardigheid, verificatie van gegevens etc.). Deze kosten zijn min of meer vast per te verstrekken krediet, en maken dus een groter deel uit van de kosten naarmate de omvang van het krediet kleiner is. Kleine kredieten (€ 1.000 – € 5.000) hebben dus relatief hoge operationele kosten. De individuele risicopremie geeft de vergoeding weer voor het verhoogde kredietrisico van de individuele leningnemer en is afhankelijk van de kenmerken van deze consument (bijv. inkomens- en baan zekerheid, krediethistorie). Er is een (negatieve) relatie tussen de operationele kosten en de individuele risicopremie. Naarmate meer inspanningen gepleegd worden om inkomensgegevens en krediethistorie in kaart te brengen en te verifiëren nemen de operationele kosten toe en neemt het kredietrisico af. De winst is tenslotte de restpost nadat de voorgaande drie kostencategorieën in mindering zijn gebracht op de kredietvergoeding.

4.2 Methode

Zoals ook geconstateerd in Kocken et al. (2019) is er over deze componenten weinig publieke informatie beschikbaar. Voor de financieringskosten kan op basis van openbare informatie wel een schatting gemaakt worden, voor de andere componenten is dat lastiger. In het vervolg gaan we primair uit van een micro-benadering, waarbij we de decompositie opbouwen vanuit de jaarverslaginformatie van een steekproef van aanbieders van consumptief krediet. Dit betreft een specifieke subset van aanbieders, omdat we alleen aanbieders kunnen gebruiken die geen andere activiteiten hebben dan het aanbieden van consumptief krediet. Ten eerste omdat aanbieders die ook

⁵⁰ In een concurrerende markt kan een hoge bank-specifieke risico-opslag alleen doorberekend worden als deze gecompenseerd wordt door lagere andere (operationele) kosten: een hogere bank-specifieke risico-opslag is immers een indicator van een risicovoller samenstelling van de assets van de instelling. In een concurrerende markt kunnen instellingen met een beter risicoprofiel tegen lagere kosten financiering uit de markt halen, en dat vertalen in een concurrentievoordeel. Als dit niet gecompenseerd wordt door hogere kosten elders, kunnen deze instellingen aanbieden tegen een lagere totale kredietvergoeding. In die situatie kan een hoge bank-specifieke risico-opslag dus niet doorberekend worden.

andere financiële producten aanbieden (zoals banken) meestal niet separaat rapporteren over kosten en opbrengsten van hun consumptief kredietaanbod, en ten tweede niet omdat zelfs als zij dat wel doen, het mogelijk is dat er kruissubsidies plaatvinden van of naar consumptief krediet. Het is belangrijk om te constateren dat we ons overzicht daardoor baseren op een steekproef van aanbieders die niet representatief is voor alle aanbieders van consumptief krediet. Vooral de aanbieders van de grotere leningen (>€ 5.000) zijn dus minder (goed) vertegenwoordigd. Dat betekent wel dat de aanbieders die wel in de steekproef zitten juist in het marktsegment zitten dat wordt gekenmerkt door hoge rentes en waarschijnlijk het snelst geraakt worden door de verlaging van de maximale kredietvergoeding (zie ook hoofdstuk 2). In die zin is het beeld dus niet representatief voor de markt, maar wel voor het vanuit de vraagstelling relevante deel van de markt. In een tweede stap proberen we de vanuit de informatie in jaarverslagen opgebouwde decompositie te valideren met andere informatie uit publieke bronnen over financieringskosten en winst. Een tweede validatie heeft plaatsgevonden door de decompositie zoals hierna gepresenteerd, voor te leggen aan aanbieders en aan enkele deskundigen.

4.3 Decompositie

Uit de analyse van de jaarverslagen van een steekproef van aanbieders⁵¹ komt de volgende decompositie (Tabel 4.1). Uitgaande van een kredietvergoeding van 10 procent⁵² bedragen de financieringskosten gemiddeld tussen de 1 en 2 procent.⁵³ De operationele kosten kennen een grotere bandbreedte, namelijk tussen de 4 en 6 procent. De individuele risicopremie is invers aan de operationele kosten, zoals hierboven beschreven. De risicopremie bedraagt naar schatting tussen de 1 en 3 procent, dit heeft betrekking op kosten voor wanbetaling of fraude. De winstmarge is de restpost, wat neerkomt op 1 tot 2 procent.

Tabel 4.1 **Inschatting decompositie kredietvergoeding kredieten onder € 5.000 op basis van jaarverslagen**

Component	Ondergrens	Bovengrens	Middelpunt
Financieringskosten	1,0 %	2,0 %	1,5 %
Operationele kosten	4,0 %	6,0 %	5,0 %
Risicopremie	3,0 %	1,0 %	2,0 %
Winst	2,0 %	1,0 %	1,5 %
Rentepercentage	10,0 %	10,0 %	10,0 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van jaarverslagen steekproef aanbieders. Winst is berekend als restpost

⁵¹ Informatie uit jaarverslagen van BNP Paribas, Interbank, Ferratum, Qander en Santander is gebruikt om een inschatting van de decompositie te maken.

⁵² Ten tijde van de interviews (oktober 2020) bedroeg de tijdelijke maximale kredietvergoeding 10 procent. De decompositie sluit dus aan bij de realiteit ten tijde van de interviews.

⁵³ De gemiddelde effectieve rente in de jaarverslagen van de aanbieders bedroeg minder dan 10 procent. Wij hebben de kostencomponenten (financieringskosten, operationele kosten en de risicopremie) berekend als percentage van de effectieve renteopbrengsten. Deze percentages zijn vermenigvuldigd met 10 procent om tot de decompositie in de tabel te komen.

4.4 Validatie

Op basis van *openbare bronnen* en ander onderzoek kunnen we enkele van de componenten zoals hiervoor gekwantificeerd toetsen. Ten aanzien van de financieringskosten geldt dat ook op basis van andere bronnen tot een range van ongeveer 0 tot 2 procentpunt gekomen kan worden. De schattingen van de risico-vrije rente varieert van licht negatief (12-maands Euribor januari 2020) tot 1,25 procent (ACM, 2019). Macro-economische risicopremies zijn sterk afhankelijk van de mate van financiële stress, maar een schatting van 0,5 procent in normale tijden lijkt niet onredelijk (Adrian et al., 2009). In tijden van financiële stress kan dit oplopen tot 2 tot 2,5 procent. Bank-specifieke risicopremies kunnen geschat worden op basis van credit default swap (CDS) premies⁵⁴, en kunnen sterk variëren tussen banken: een minimum van 0,25 procent voor meer solide banken lijkt niet onredelijk (en zoals hiervoor aangegeven is het theoretisch de vraag of risicopremies boven dit minimum op een concurrerende markt ook doorberekend kunnen worden). Per saldo lijkt een bandbreedte van 0,25 procent tot maximaal 2,5 procent op basis van deze informatie redelijk. Dit spoort goed met de bandbreedte uit de decompositie hierboven.

Uit andere bronnen kunnen we ook een inschatting maken van de winst. Als we daarvoor kijken naar de zogenaamde *net interest margin*⁵⁵ varieert deze voor de Nederlandse grootbanken zo rond de 1,5 procentpunt in 2019. De winst op de markt voor consumptief krediet kan daar echter van afwijken door kruissubsidies vanuit of naar andere producten. Volgens onderzoek in opdracht van ACM (2014) is het niet waarschijnlijk dat er excessieve winsten behaald worden op de deelmarkt voor consumptief krediet: “Er zijn weinig gegevens beschikbaar over de mededinging in de markt voor consumptieve leningen in Nederland. Toch achten wij de aanwezigheid van marktmacht niet waarschijnlijk, gegeven het hoge aantal aanbieders, de lage concentratie en de aanwezigheid van regulering.” Als dat inderdaad het geval is, zou de schatting op basis van *net interest margin* goed overeenstemmen met de bandbreedte voor de winstmarge van 1 tot 2 procent zoals die uit Tabel 4.1 blijkt.

Zoals ook aangegeven door Kocken et al. (2019) kunnen eigenlijk alleen de financieringskosten gevalideerd worden op basis van openbare bronnen. Er zijn geen (andere) openbare bronnen beschikbaar om de operationele kosten en individuele risicopremies te valideren, in aanvulling op de informatie uit de jaarverslagen die reeds is verwerkt in Tabel 4.1.

Ten slotte is Tabel 4.1 in de *interviews* ook voorgelegd aan aanbieders van consumptief krediet en de deskundigen. In zijn algemeenheid worden de cijfers in de tabel globaal wel herkend, maar er wordt wel een aantal kanttekeningen bij geplaatst. Een eerste kanttekening is dat de decompositie flink kan verschillen tussen aanbieders en kredietvormen. Met name voor de kleinere (goederen)kredieten geldt bijvoorbeeld dat financieringskosten en operationele kosten relatief hoog zijn, waardoor de winstmarges bij een kredietvergoeding van 10 procent voor diverse aanbieders (licht) negatief worden. Voor andere, grotere kredieten (bijvoorbeeld voor financiering van een auto) liggen in ieder geval de operationele kosten juist veel lager doordat ze over een grotere basis berekend kunnen worden. Kredietvergoedingen voor dit soort kredieten liggen in de praktijk dus ook aanzienlijk onder de 10 procent (zie ook hoofdstuk 2). In het verlengde hiervan geven veel

⁵⁴ CDS-premies geven aan wat de kosten zijn tegen het verzekeren tegen faillissement. Hoe hoger deze kosten, des te hoger het risicoprofiel.

⁵⁵ Verschil tussen de rente die banken ontvangen op leningen en moeten betalen voor deposito's.

gesprekspartners aan dat de bandbreedte (verschil tussen onder- en bovengrens) voor sommige componenten van de kredietvergoeding dus groter zou moeten zijn dan weergegeven in Tabel 4.1. Als we de bandbreedtes uit die tabel aanvullen met de informatie uit de interviews, dan resulteert Tabel 4.2.

Tabel 4.2 Decompositie kredietvergoeding (online) goederenkredieten en kleine persoonlijke leningen

Component	Ondergrens	Bovengrens	Middelpunt
(Online) goederenkredieten < € 1.500			
Financieringskosten	2,0 %	2,5 %	2,3 %
Operationele kosten	4,0 %	7,0 %	5,5 %
Risicopremie	3,0 %	2,0 %	2,5 %
Winst	1,0 %	-1,5 %	-0,3 %
Rentepercentage	10,0 %	10,0 %	10,0 %
Persoonlijke leningen < €10.000			
Financieringskosten	0,0 %	2,5 %	1,3 %
Operationele kosten	3,0 %	5,0 %	4,0 %
Risicopremie	3,0 %	1,0 %	2,0 %
Winst	2,0 %	-0,5 %	0,7 %
Rentepercentage	8,0 %	8,0 %	8,0 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van jaarverslagen steekproef aanbieders aangevuld met informatie uit de interviews. Winst is berekend als restpost

De winst marges op consumptief krediet in het segment dat waarschijnlijk als eerste wordt geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding bedragen tussen -1,5 procent en 2 procent. In Tabel 4.2 is onderscheid gemaakt tussen (online) goederenkredieten onder de € 1.500 (het gemiddelde is € 634) en persoonlijke leningen onder de € 10.000. Uit de interviews blijkt dat deze twee segmenten dermate verschillen dat zij apart behandeld moeten worden. Bij (online) goederenkredieten wordt in het algemeen de maximale rente gevraagd. De financieringskosten zijn daar hoger dan bij grootbanken omdat zij een minder gediversifieerd portfolio hebben en daarom een hogere aanbieder-specifieke risico-opslag moeten betalen.⁵⁶ De operationele kosten zijn ook relatief hoog, omdat de vaste kosten moeten worden terugverdiend met een lager kredietbedrag. Deze vaste kosten hebben betrekking op het uitvoeren van de krediettoets, BKR-check, handmatig bestuderen van rekeningafschriften, ICT-kosten etc. De risicopremie is gebaseerd op een inschatting van de kosten van wanbetaling en fraude, wat gemiddeld neerkomt op 1 tot 3 procentpunt. Het idee hierachter is dat aanbieders gemiddeld 1 tot 3 procent van het totale kredietbedrag niet kunnen innen en daarom een risicopremie rekenen. Na aftrek van deze risicopremie komt er een winstmarge uit van tussen de -1,5 en +1,0 procent.

Voor persoonlijke leningen onder de € 10.000 is de gemiddelde rente 8 procent (zie Figuur 2.1). Deze persoonlijke leningen worden ook aangeboden door banken, die over het algemeen lage financieringskosten hebben, daardoor is de bandbreedte aan de onderkant groter dan bij (online) goederenkredieten. De operationele kosten zijn lager, omdat de vaste kosten kunnen worden uitgespreid over een groter kredietbedrag. De risicopremie bedraagt tussen de 1 en 3 procent, wat

⁵⁶ Uit de interviews kwam ook naar voren dat financieringskosten nog hoger kunnen zijn voor relatief jonge partijen zonder schaalvoordelen.

aanbieders ook herkennen. Dit resulteert in een winstmarge tussen de -0,5 en +2,0 procent, bij een rentepercentage van 8 procent. Dit laat zien dat marges hier hoger zijn dan bij (online) goederenkredieten, maar dat in sommige gevallen er nog steeds verlies wordt geleden.

Concluderend, de hoge rentepercentages bij kleinere kredieten worden vooral gedreven door hoge operationele kosten. De tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding van 14 tot 10 procent leidt tot een verliesgevend product bij enkele aanbieders, met name bij kleine (online) goederenkredieten. Onder de veronderstelling dat de overige componenten gelijk zijn, komt het verschil met een maximale kredietvergoeding bij 14 procent terecht in de winst. In dat geval zijn bij een maximale kredietvergoeding van 14 procent ook de kleinere (online goederen-) kredieten duidelijk winstgevend.

4.5 Vooruitblik

Een kwantitatieve raming voor de decompositie is op middellange termijn niet te geven. Diverse gesprekspartners (aanbieders en deskundigen) hebben voor diverse componenten van de kredietvergoeding wel een aantal kwalitatieve observaties en verwachtingen gegeven.

Gezien de stand van de economie en financiële markten als gevolg van de coronacrisis lijkt volgens veel gesprekspartners een toename van de **financieringskosten** voorlopig niet erg waarschijnlijk. Dat geldt overigens ook voor een verdere daling van deze kosten. Dus ook op middellange termijn lijkt de bandbreedte voor de financieringskosten zoals weergegeven in de tabellen hierboven een redelijke aanname.

Ten aanzien van de **operationele kosten** werken verschillende ontwikkelingen tegen elkaar in. Voortschrijdende digitalisering door technologische ontwikkeling en regulering (PSD2) zouden op langere termijn tot lagere operationele kosten moeten leiden. Een aantal spelers is ook actief aan het verkennen of dit op termijn een oplossing zou kunnen bieden voor de negatieve winstmarges die resulteren voor de kleinere kredieten door de tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 10 procent. Deze spelers geven echter ook aan dat hiervoor investeringen nodig zijn, en dat de huidige businesscase voor deze kredieten hier op dit moment geen ruimte voor biedt. Anderzijds leidt toenemende zelfregulering (met name de aanscherping van de leennormen) tot hogere operationele kosten, omdat in de acceptatiefase meer informatie gecontroleerd moet worden. Ook leiden de strengere leennormen, omdat meer kosten worden meegenomen in de berekening, tot een lagere acceptatiegraad, terwijl de check voor alle aanvragen moet worden uitgevoerd. De operationele kosten per verstrekt krediet nemen dus toe. De aanscherpingen van de leennormen per 1/1/2020 (aanvullende opslag) en mogelijke toekomstige aanscherpingen leiden volgens diverse gesprekspartners nog tot een toename van de operationele kosten ten opzichte van 2019. Het is onzeker welke van deze effecten (digitalisering vs. zelfregulering) op middellange termijn zwaarder weegt.

Individuele **risicopremies** hangen, zoals geconstateerd, ook samen met de operationele kosten. Een betere kredietwaardigheidscontrole leidt tot een lagere risicopremie, maar tot hogere operationele kosten en vice versa. Naarmate de regulering (leennormen) verder wordt aangescherpt, nemen operationele kosten toe en neemt de risicopremie af. Volgens diverse aanbieders is dat de

afgelopen jaren ook zichtbaar geweest in hun eigen data. Men verwacht dat de aanscherpingen per 1/1/2020 en eventuele verdere aanscherpingen de komende jaren nog tot een wat verdere daling van individuele risicopremies kunnen leiden, omdat er strengere eisen aan kredietwaardigheid worden gesteld. De implicatie hiervan is echter dat dit (*ceteris paribus*) een negatief effect heeft op de omzetten (door strengere selectie van de kredietvraag). Dit leidt via een noemereffect dus ook tot hogere operationele kosten als percentage van het uitstaande krediet. Anderzijds verwachten enkele aanbieders ook dat door de toenemende werkloosheid in 2020 en 2021 risicopremies, met een vertraging, kunnen oplopen.

Het effect op de **winstmarges** op middellange termijn is dan a priori niet duidelijk en hangt vooral af van de mate waarin aanbieders erin slagen om operationele kosten per saldo te drukken met digitalisering. Als dat niet of onvoldoende lukt, zullen winstmarges op zijn best gelijk blijven aan de schattingen in de tabellen hierboven. Daarbij geeft een van onze gesprekspartners aan dat rentabiliteitseisen binnen banken de afgelopen jaren juist zijn opgeschroefd om te kunnen voldoen aan aangescherpte buffereisen. De kans dat activiteiten die verliesgevend zijn of een te laag rendement opleveren worden afgebouwd, is daardoor groter geworden.

5 Effecten verlaging kredietvergoeding

Verlaging van de maximale kredietvergoeding heeft waarschijnlijk pas effect op de vraag bij een verlaging naar 8 of 6 procent, omdat dan een prijsgevoeliger deel van de vraag geraakt wordt. Een verlaging naar 12 procent heeft geen effect op het aanbod, bij een verlaging naar 10 procent worden de kleinere (online goederen)kredieten verlieslatend. Verdere verlaging naar 8 of 6 procent raakt ook grotere kredieten tot € 15.000 respectievelijk € 25.000. Als het aanbod van (kleine) kredieten wegvalt kan dit leiden tot substitutie naar bijvoorbeeld huur en uitgesteld betalen opties.

5.1 Introductie

Regulering van maximale rentetarieven (ook wel *usury laws* genoemd) voor kredietverlening komt ook in andere landen veel voor. Iff/ZEW (2010) voerde een grote studie uit in opdracht van de Europese Commissie. Daaruit bleek dat 14 lidstaten een absoluut dan wel relatief renteplafond hanteerden voor een of meerdere kredietproducten. De spreiding in de hoogte van maximale kredietvergoedingen zoals vastgesteld door Iff/ZEW (2010) is groot. Dit geldt zowel tussen landen onderling als binnen landen voor verschillende krediettypen. Over het algemeen is de maximale kredietvergoeding in Nederland een van de laagste in de Europese Unie. Een verlaging van de maximale kredietvergoeding zou het verschil met andere Europese landen vergroten. Maimbo & Gallegos (2014) van de Wereldbank stellen dat wereldwijd 76 landen een vorm van maximale kredietvergoeding hanteren.

Volgens Iff/ZEW (2010) is het belangrijkste argument dat landen hanteren voor dit type regulering het tegengaan van schuldenproblematiek, eventueel in combinatie met de constatering dat markten niet altijd leiden tot concurrerende tarieven. Landen die bewust geen/weinig regulering hebben op dit vlak wijzen op het risico bepaalde groepen de toegang tot krediet te ontzeggen en het belang om consumptie te kunnen spreiden over de tijd. In de kern komt deze discussie neer op de vraag of consumenten altijd rationeel handelen, als dat zo is hebben zij geen bescherming nodig. Als dat niet zo is geldt dat waarschijnlijk (met name) voor bepaalde kwetsbare groepen. De vraag is dan hoe je juist deze groep beschermt, zonder de groep rationeel lenende consumenten te beletten in hun keuzevrijheid. Een maximum rentetarief is daarvoor één van de instrumenten.

Iff/ZEW (2010) concludeert op hoofdlijnen als volgt. Het is *plausibel* dat een maximale kredietvergoeding de toegang tot krediet voor bepaalde (lage inkomens/hoog-risico) groepen schaadt; de kans daarop wordt groter naarmate het maximum lager komt te liggen. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat het *onwaarschijnlijk* is dat de algehele kredietverlening daar erg onder lijdt. Daarvoor is het segment van hoog risico krediet als onderdeel van het totaal te klein. Dit lijkt ook te sporen met de bevindingen in voorgaande hoofdstukken. De studie vindt *geen eenduidig* bewijs voor een mogelijke verschuiving van de vraag naar krediet naar alternatieve en/of illegale bronnen van krediet. De studie vindt ook *geen direct verband* tussen het wel/niet hebben van een maximale kredietvergoeding en de omvang van de schuldenproblematiek in de verschillende lidstaten. Een in dezelfde tijd uitgevoerde soortgelijke studie van Ellison & Forster (2008) concludeert ditzelfde voor

Duitsland en Frankrijk waar ondanks maximale kredietvergoeding significante schuldenproblematiek bestaat die in veel opzichten groter is dan in het Verenigd Koninkrijk, dat geen maximale kredietvergoeding hanteert.⁵⁷

Iff/ZEW (2010) concludeert tot slot dat een maximale kredietvergoeding niet zelden gepaard gaat met hogere *andere* kosten om de regulering te omzeilen.⁵⁸ In hoeverre tariefstelling van verschillende aanbieders over tijd *tendeert* naar een niveau net onder een maximale kredietvergoeding (en zo dus concurrentie schaadt) hangt af van de mate van concurrentie in de markt en de wijze waarop de maximale kredietvergoeding is vormgegeven.

Deze overzichtsstudies bieden daarmee een mooi en breed perspectief maar zijn juist daarom maar beperkt bruikbaar om toe te passen op de concreet voorliggende Nederlandse casus. Daarvoor is het zaak specifiek te kijken naar vergelijkbare casussen in een vergelijkbare context. Daar wringt direct de schoen. In Nederland is niet eerder onderzocht wat het effect is van de maximale kredietvergoeding, ook niet bij eerdere wijzigingen. Bij onderzoek uit het buitenland stuiten we al snel op een vergelijkbaarheidsvraagstuk. In hoeverre is de onderzochte kredietmarkt (en ook de interventie) vergelijkbaar met de Nederlandse?

De rest van dit hoofdstuk identificeert daarom op basis van wetenschappelijke literatuur de *mogelijke* effecten van een (verlaging van) de maximale kredietvergoeding. Vervolgens beantwoorden we op basis van de data-analyse en informatie uit de interviews de vraag hoe *waarschijnlijk* het is dat het waargenomen effect zich ook in Nederland voor zal doen wanneer de maximale kredietvergoeding wordt aangescherpt.

5.2 Effecten vraagkant

5.2.1 Literatuur

Fekrazad (2020) onderzoekt het aanscherpen van de maximale kredietvergoeding van 15 naar 10 procent per twee weken (respectievelijk 390 en 260 procent per jaar) in Rhode Island (VS). Fekrazad heeft vijf jaar aan data ter beschikking en constateert dat aanbieders van *payday loans* altijd het wettelijk maximum hanteren. Hij concludeert tevens dat leningnemers prijsgevoelig zijn. Het aantal leningnemers neemt als gevolg van de lagere rente met 30-34 procent toe. Het totaal geleende bedrag neemt met 31-41 procent toe. Leningnemers ‘verlengen’ hun krediet ook vaker en hebben daardoor (uiteindelijk) ook een hogere kans de lening niet te kunnen terugbetalen. Fekrazad komt op basis hiervan tot een prijselasticiteit voor dit type *payday loan* (flitskrediet) van -0,71 tot -1. Fekrazad stelt dat het niet onwaarschijnlijk is dat bij een deel van de consumenten die nu *meer* lenen sprake is van *overborrowing*. Als dit aandeel te groot is wordt het positieve welvaartseffect van de renteverlaging tenietgedaan. Fekrazad berekent dat dit het geval is op het moment dat meer dan de helft van de toename het gevolg is van *overborrowing*.

⁵⁷ In 2015 zijn in het Verenigd Koninkrijk wel beperkingen aan de maximale rente op *payday loans* ingevoerd.

⁵⁸ Bijvoorbeeld hogere kosten bij verlaat aflossen of extra administratieve kosten voor het verstrekken van een pas of creditcard.

Dasgupta en Mason (2020) onderzoeken of een complete ban op payday loans effect heeft op persoonlijke faillissementen. Payday loans kunnen wanneer deze doorlopend worden gebruikt zeer hoge en snel oplopende kosten met zich meebrengen (390 procent op jaarbasis). Dit leidt op de middellange termijn tot wanbetaling en uiteindelijk faillissement. Dasgupta en Mason (2020) laten zien dat het verbod⁵⁹ dat de staat New Hampshire (VS) introduceerde op payday loans in eerste instantie resulteerde in een stijging van het aantal faillissementen. Dit toont volgens Dasgupta en Mason (2020) aan dat deze leningen daarvoor werden gebruikt om faillissement af te wenden of uit te stellen. Op de langere termijn neemt het aantal faillissementen echter juist af. Payday loans lijken dus naast een korte termijn *oplossing* ook een lange termijn *oorzaak* van persoonlijke faillissementen te zijn. Dasgupta en Mason (2020) zijn terughoudend met conclusies over het welvaartseffect van de ban op payday loans. Een deel van de gebruikers heeft zich als alternatief tot *pannshops* gewend.

Lukas (2017) kijkt niet naar maximale kredietvergoedingen per se maar probeert de prijselasticiteit van verschillende vormen van consumptief krediet in Duitsland in kaart te brengen. Dit kan behulpzaam zijn bij het inschatten van het effect van een lagere maximale kredietvergoeding op de vraag naar krediet. Lukas onderscheidt hypotheekleningen (verbouwingen), autoleningen en consumptieve kredieten. De dataset bevat 154 duizend leningen variërend van € 5.000 tot € 50.000 met rentes van tussen de vijf en zes procent. Voor autoleningen en consumptieve kredieten vindt Lukas prijselasticiteiten van respectievelijk -0,33 en -0,44. Als het gaat om het financieren van een verbouwing zijn mensen minder prijsgevoelig, Lukas vindt geen significant effect. Tot slot onderzoekt Lukas of er verschillen zijn in prijsgevoeligheid tussen mensen met hogere en mensen met lagere inkomens. Dit blijkt alleen bij autoleningen het geval, mensen met een lager inkomen zijn iets minder prijsgevoelig dan mensen met een hoger inkomen. Mogelijk hebben mensen met lagere inkomens minder alternatieven voor de lening.

Lukas (2017) bevestigt daarmee voor Duitsland een eerder door Gross en Souleles (2002) gemaakte observatie ten aanzien van creditcardgebruik in de Verenigde Staten. Creditcardgebruikers met een lager inkomen of een lagere kredietwaardigheid gebruiken hun creditcard intensiever (zitten vaker tegen de kredietlimiet aan) en zijn bovendien minder gevoelig voor prijswijzigingen. Gross en Souleles (2002) komen overigens tot een hogere prijselasticiteit dan Lukas (2017). Deze zou voor individuele creditcards tussen de -0,8 en -1,3 liggen. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat de markt voor creditcards getypeerd wordt door aantrekkelijke instaptarieven. Mensen reageren daarvoor mogelijk relatief scherp op prijsstijgingen. Zij migreren hun creditcardschuld dan naar een andere aanbieder. Gecorrigeerd hiervoor komen Gross en Souleles (2002) op een prijselasticiteit van -0,85.

5.2.2 Interviews

Interviewpartners stellen dat de verlaging van de maximale kredietvergoeding van 14 naar 10 procent geen waarneembaar effect heeft gehad op de vraag. Sommige aanbieders van online goedereenkredieten (verzendhuizen) hebben de afgelopen maanden meer omzet gedraaid, maar het was onduidelijk of dat kwam door de lagere rente, of doordat er meer online wordt gekocht als gevolg van de coronacrisis. Andere aanbieders van online goedereenkredieten zagen juist een terugval in de

⁵⁹ Bewerkstelligd door het invoeren van een maximale kredietvergoeding van 36 procent op jaarbasis.

omzet. Verschillende interviewpartners wijzen erop dat als er geen aanpassingen in het aanbod zijn als gevolg van de verlaging van de kredietvergoeding, krediet voor consumenten die eerst 14 procent moesten betalen goedkoper wordt: dit zou de opbouw van schulden juist kunnen bevorderen en niet afremmen. Daar ziet men in de praktijk overigens geen duidelijke aanwijzing voor.

De rentegevoeligheid van de vraag verschilt ook per segment. In het segment met de grotere kredieten (bijvoorbeeld autoleningen) speelt prijsgevoeligheid wel een rol, aanbieders concurreren daar ook op prijs. In het lagere segment, dat waarschijnlijk als eerste wordt geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding, is concurrentie op voorwaarden juist het belangrijkste, stellen enkele aanbieders. Daarnaast bepalen leennormen al hoeveel iemand kan lenen, aan vraag boven de norm kan niet worden voldaan.

Daar komt bij dat bij kleine (goederen)kredieten een afname van de rente met vier procentpunt leidt tot een maandbedrag dat enkele euro's lager is. Aanbieders stellen in het algemeen dat de rente wel uitmaakt bij grote leningen, omdat dat omgerekend in euro's ook om significante bedragen gaan. Bij kredieten tot € 1.500 maakt een renteverlaging wel iets verschil, maar is het in euro's te weinig om een rol te spelen in de keuze van consumenten. Dit geldt volgens aanbieders ook voor de afbetaling van die kredieten. Enkele euro's per maand meer of minder heeft geen wezenlijke impact op de terugbetaalcapaciteit van consumenten. Aanbieders van (online) goederenkredieten stellen verder dat er geen correlatie is tussen de rentestand en het leen- of betaalbedrag van consumenten.

Dat de rente geen grote rol speelt voor de vraag naar kleine kredieten hangt ook samen met de functie die het product voor een consument heeft. Bij roodstand op betaalrekeningen en creditcardleningen wordt ook de maximale rentevergoeding gevraagd. In praktijk gaat dit echter meestal om kleine bedragen. Consumenten met een roodstandfaciliteit gebruiken dat omdat ze, bijvoorbeeld, niet elke dag hun rekening willen controleren of het saldo nog wel toereikend is. Het roodstandproduct is dan een gemakproduct zodat zij alsnog betalingen kunnen doen met een negatief saldo, wat vaak ook weer snel wordt bijgevuld. Bij gebruik voor gemak, willen de consumenten simpelweg de dienst van roodstand hebben, ongeacht de prijs. Aangezien het om kleine bedragen (in euro's) gaat, maakt de hoogte van de rente daarbij weinig uit.⁶⁰

5.2.3 Inschatting effecten

De tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding van 14 naar 10 procent heeft waarschijnlijk niet of nauwelijks effect op de vraag naar de kredietvormen die worden geraakt door deze verlaging. In theorie is het zelfs denkbaar dat de vraag toeneemt door de lagere vergoeding in het segment van de kleinere kredieten. De vraag in dit segment, namelijk kleine leningen, (online) goederenkredieten en roodstand, is echter minder gevoelig voor de rente dan grotere kredieten, zoals autoleningen. Consumenten gebruiken kleine kredieten (zoals roodstand) veelal of als noodzaak of als gemakproduct. In beide gevallen willen consumenten de dienst ter beschikking hebben, dan maakt het minder uit of ze daar 10 of 14 procent voor vragen. Bij dat soort producten wordt meer geconcurrereerd op voorwaarden dan op rentetarieven. Het segment van de vraag dat wel gevoelig

⁶⁰ Uitgaande van een rentepercentage rondom het huidige percentage. Extreme gevallen zijn uitgesloten.

is voor de rente, wordt niet als eerste geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding, maar mogelijk wel bij een grote verlaging. Naarmate de verlaging van de maximale kredietvergoeding groter is (beneden de 10 procent) worden ook grotere kredieten geraakt en wordt het verschil in euro's groter: een verlaging van 9 procent naar 7 procent voor een krediet van € 10.000 betekent een besparing van € 200 op jaarbasis. Gebruikers zullen dan toch sneller geneigd zijn een krediet af te sluiten of voor een wat groter bedrag kiezen. Ook ondervindt bij lagere percentages een steeds grotere populatie gebruikers van consumptief krediet dit voordeel.

De geschatte effecten uit de literatuur lijken beperkt relevant voor de Nederlandse casus, omdat de verlaging in de Verenigde Staten ingrijpender was en omdat de maximale leencapaciteit in Nederland is bepaald door de leennormen, wat in de Verenigde Staten niet zo is. Verder lijken de resultaten van Lukas (2017) voornamelijk betrekking te hebben op kredieten met een grotere omvang, maar deze worden niet geraakt door de verlaging van de maximale kredietvergoeding.

De groep gebruikers van consumptief krediet is een zeer diverse groep. Een deel van de consumenten komt financieel moeilijk rond of heeft problematische schulden. Dit zijn vooral consumenten met een laag inkomen, huishoudens met één volwassene (met of zonder kinderen), mensen met een uitkering of bijstand, en met een laag vermogen. De literatuur bevat voorzichtige aanwijzingen dat mensen met een lager inkomen relatief minder prijsgevoelig zijn. Een interpretatie daarvan is dat deze groep minder alternatieven heeft. Dit heeft ook implicaties op het moment dat een deel van het aanbod (zie 5.3 hierna) van consumptieve kredieten wegvalt. Juist de meest kwetsbare groep met de minste alternatieven ondervindt dan de grootste gevolgen van de verlaging van de maximale kredietvergoeding.

Een verlaging van de maximale kredietvergoeding kan gevolgen hebben voor de vraag naar sociale leningen. Indien aanbieders door de lagere kredietvergoeding een strenger acceptatiebeleid gaan voeren, zullen er meer consumenten met een hoger risicoprofiel worden afgewezen. Deze consumenten kunnen dan niet meer bij een commerciële aanbieder terecht en hebben dan de sociale kredietverlening als alternatief, indien zij ook aan de andere voorwaarden voldoen. Er is geen reden om te denken dat de vraagelasticiteit voor sociale leningen anders is dan voor commerciële leningen, dus het directe effect van een lagere rente op een hogere vraag lijkt hier ook afwezig. Eventuele vraageffecten zullen via het kanaal van acceptatiebeleid komen.

Er is waarschijnlijk geen effect op de vraag naar saneringskredieten. Zoals in hoofdstuk 3 beschreven is het aandeel consumptieve kredieten in problematische schulden beperkt. Gemeentelijke kredietbanken en experts stellen ook dat consumptieve kredieten vaak niet de aanleiding zijn voor problematische schulden. Een lagere kredietvergoeding heeft dus waarschijnlijk op zijn hoogst een beperkt effect op de kans op problematische schulden en dus op de vraag naar saneringskredieten.

5.3 Effecten aanbodkant

5.3.1 Literatuur

Zinman (2010) analyseert een ingreep door de staat Oregon (VS) in 2007 waardoor voor kortlopende *payday loans* hooguit \$ 10 rente mag worden gevraagd op een lening van \$ 100 met een looptijd van 31 dagen.⁶¹ De effectieve rente op jaarbasis in dat geval is maximaal 150 procent. Dit was desalniettemin knellend omdat voorheen vaak \$ 15 rente werd gevraagd op een lening van \$ 100. De studie vergelijkt vervolgens payday loans in Oregon met de naburige staat Washington en vindt dat het gebruik van payday loans in Oregon 26-29 procentpunt afneemt ten opzichte van Washington. Het aandeel respondenten in Oregon dat rapporteert dat het ‘moeilijker’ is om een payday loan te krijgen stijgt met 17-21 procentpunt. Dit is vermoedelijk vooral het gevolg van minder aanbod. Zinman (2010) rapporteert een aanzienlijke afname van het aantal payday loan aanbieders in Oregon, van 346, zes maanden voor ingang van de regulering, naar 105, zeven maanden na ingang van de regulering. Zinman gaat niet in op de causaliteitsvraag. Fekrazad (2020) vindt voor Rhode Island juist geen bewijs voor kredietverleners die de markt verlaten.

Zinman stelt verder dat er (in de VS) een link bestaat tussen payday loans, baanbehoud en dus werkloosheid. Payday loans worden veel (31 procent) gebruikt voor financiële noodgevallen als een kapotte auto of een medische ingreep. Indien deze mogelijkheid wegvalt heeft dit mogelijk ook gevolgen voor baanbehoud, omdat door het ontbreken van een auto hun mobiliteit beperkt wordt. Zinman vindt hiervoor geen direct bewijs maar stelt wel dat respondenten uit Oregon (in vergelijking met Washington) hun financiële situatie na de wijziging somberder inzien. Zinman (2010) vreest tot slot dat consumenten hun heil zoeken in duurder ongereguleerd krediet zoals creditcards of roodstand. Hij stelt dat deze opties aanzienlijk duurder zijn dan payday loans.

Campbell, Jackson, Madrian en Tufano (2011) bespreken de aanbodzijde in een rekenvoorbeeld: *“While regulation should be designed to protect consumers, it must also be cognizant of business realities. For example, consider a policy that would cap payday loan interest rates at a 36 percent annual percentage rate. For a \$300 two-week loan, a 36 percent annual interest rate cap would limit the lender’s total revenue to \$4.15 ($300 \times 0.36/26$). But average losses are \$5.72 per payday loan, before accounting for the cost of wages, buildings, advertising, or overhead (Flannery and Samolyk, 2005). Thus, a 36 percent interest rate ceiling might not create “affordable” payday loans but might simply lead to the exit of existing vendors. More generally, rate caps could lead to new products or practices that skirt the rules or lead consumers to seek other, possibly even less-attractive, sources of short-term credit.”*

Ellison & Forster (2008) voeren een vergelijkbare internationale vergelijking uit als Iff/ZEW (2010). Op basis hiervan stellen zij dat het voor kredietaanbieders in een concurrerende markt niet mogelijk is hoog risico klanten te bedienen door deze te kruissubsidiëren met inkomsten van laag-risico klanten. Dit impliceert dat bij een maximale kredietvergoeding lager dan de (verwachte) kosten van een hoog risico klant het kredietaanbod voor die klantengroep wegvalt. In algemene zin stellen Ellison & Forster (2008) dat dure kortlopende payday loans of flitskredieten zich niet ontwikkelen of verdwijnen in landen met effectieve maximale kredietvergoedingen.

⁶¹ Een payday loan is een flitskrediet of minilening met een korte looptijd (enkele weken of maanden) en lage hoofdsom (enkele honderden dollars).

Madeira (2019) laat voor Chili zien dat een (gedifferentieerde) verlaging van de maximale kredietvergoeding van 54 procent naar 30-36 procent ertoe leidde dat het aantal nieuwe leningen met 9,7 procent afnam. De afname was kleiner voor kleine leningen (tot ongeveer € 1.500) dan voor grotere leningen (tot € 6.000), vermoedelijk omdat de maximale kredietvergoeding voor deze kleinere leningen hoger (36 procent) was dan voor de grotere leningen het geval was (30 procent).

5.3.2 Interviews

Bancaire aanbieders van persoonlijk en doorlopend krediet geven aan dat bij hen vooral de kleinere kredieten (< € 1.000) door de tijdelijke verlaging van de kredietvergoeding naar 10 procent geraakt worden. Bij deze kredieten zijn de operationele kosten van het verstrekken van krediet relatief hoog in vergelijking met de omvang van het krediet (zie hoofdstuk 4). Diverse aanbieders geven aan dat zij zullen onderzoeken of deze kredieten nog winstgevend te maken zijn door verdere verlaging van de operationele kosten als de verlaging permanent wordt. Als operationele kosten niet voldoende verlaagd kunnen worden, zullen zij het aanbod van deze kredieten heroverwegen.

Deze interviewpartners geven aan dat het segment van kleinere persoonlijke en doorlopende kredieten met een hoog risicoprofiel dat als eerste door een verlaging van de maximale kredietvergoeding geraakt wordt toch al duidelijk aan het krimpen was ten opzichte van het segment van de grotere kredieten, als gevolg van de aanscherping van de leennormen. Grotere kredieten (> € 5.000) worden nauwelijks geraakt door de verlaging van het maximum naar 10 procent. Deze zouden wel geraakt worden bij een verlaging naar bijvoorbeeld 8 procent (zie Hoofdstuk 2). Voor deze aanbieders leidt de verlaging van de kredietvergoeding naar 10 procent tot een versnelling van de verschuiving naar het segment van de grotere kredieten, maar niet onmiddellijk tot een heroverweging van alle activiteiten in de consumptief kredietmarkt.

Aanbieders die zich specialiseren in het marktsegment van de kleinere (goederen)kredieten, zoals verzendhuizen en bancaire en nieuwe aanbieders van gespreid betaalproducten, worden harder geraakt door de verlaging. Zij zaten veelal op het maximum van 14 procent en hanteren nu (meestal alleen voor de nieuwe kredieten) het percentage van 10 procent. Voor sommige van deze aanbieders is de winstmarge klein geworden en voor andere negatief. Verzendhuizen maakten bij 14 procent soms al een klein verlies op de zeer kleine kredieten (< € 250), maar compenseerden dit met de hogere marges op de iets grotere (maar nog steeds relatief kleine) kredieten. Bij een structurele verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 10 procent wordt het ook lastig om dat laatste segment winstgevend te laten zijn. In dat geval moet er nog flinke winst geboekt worden bij het verder verlagen van operationele en financieringskosten voor een renderende businesscase. Voor het verder verlagen van operationele kosten zijn bovendien investeringen nodig. Deze aanbieders geven aan dat het onzeker is of het aanbod daarmee op middellange termijn voor hen winstgevend te maken is, en dat het onzeker is of zij op middellange termijn in de markt (kunnen) blijven bij een permanente verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 10 procent. Een speciale categorie betreft de relatief kort geleden toegetrede aanbieders van gespreid betalen die door beperkte schaal en krediethistorie ook relatief hoge financieringskosten hebben: voor deze aanbieders is een kredietvergoeding van 10 procent niet winstgevend te krijgen.

Diverse aanbieders die internationaal actief zijn geven aan dat de Nederlandse leennormen relatief strikt zijn (een voorbeeld dat genoemd werd is dat de interne risicomodellen leiden tot een afwijzingspercentage van bijvoorbeeld 30 procent, maar de Nederlandse leennormen tot een percentage van 50 procent, en dat dit verschil toeneemt door de recente aanscherpingen). Ook geven veel gesprekspartners aan dat de leennormen een aanzienlijk scherper instrument zijn om overkreditering tegen te gaan omdat deze beter aansluiten bij het probleem (namelijk de individuele kredietwaardigheid). De verlaging van de maximum kredietvergoeding leidt in potentie ook tot verdwijnen van aanbod voor een groep consumenten met een tijdelijk liquiditeitsprobleem die wel kredietwaardig zijn. Ten slotte geven diverse aanbieders aan dat zij graag zo snel mogelijk willen weten waar ze aan toe zijn, omdat een (eventuele) volgende aanpassing van de maximale kredietvergoeding in de uitvoering een flinke inspanning vergt (omzetten contracten, aanpassen communicatie etc.).

Gemeentelijke kredietbanken gaven aan dat een verlaging van de maximale kredietvergoeding geen grote effecten op het aanbod heeft. Het is wel belangrijk om onderscheid te maken tussen gemeentelijke kredietbanken die worden bekostigd door de gemeente en kredietbanken die hun eigen activiteiten moeten bekostigen. Vanwege de kleine kredieten en vaste operationele kosten, is de opslag voor operationele kosten hoog. Indien de gemeente dit niet compenseert, wordt er dus een hogere rente aan consumenten doorberekend. De rente ligt dan in principe twee procentpunt onder het maximum, maar wordt dus wel geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding. Indien de gemeente de sociale kredieten subsidieert, liggen de rentes voor sociale kredieten lager en worden die dus minder snel geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding.

Bij saneringskredieten zijn volgens gemeentelijke kredietbanken er wel effecten op het aanbod te verwachten. Hier zijn de operationele kosten nog hoger dan bij sociale kredieten, omdat het begeleidingstraject vele malen intensiever is. Hierbij speelt ook mee dat de consument niet de rente op het saneringskrediet betaalt, maar de schuldeiser. De verlaging van het maximum leidt dus tot lagere kosten van herstructurering voor de schuldeiser. Een consument merkt echter niets van een verlaging van de maximale kredietvergoeding, want deze betaalt nog steeds de maximale aflossing. Het gevolg is dat schuldeisers meer ontvangen bij een saneringskrediet. Voor gemeentelijke kredietbanken blijven de kosten hoog, maar worden de inkomsten (van schuldeisers) lager. Indien de gemeente het verschil bijpast, is er netto geen effect voor de gemeentelijke kredietbank, maar heeft het mogelijk wel gevolgen voor andere bestedingsdoelen van de gemeente. In veel gemeenten zal dit namelijk een vermindering van de middelen voor armoedebestrijding betekenen.

5.3.3 Inschatting effecten

De literatuur laat over het algemeen substantiële effecten zien op het aanbod bij een verlaging van de maximale kredietvergoeding. Daarbij geldt wel dat het veelal gaat om onderzoek in de VS, waar zowel de marktsituatie als de regulering (hoogte van het maximum en omvang van de verlaging) niet goed vergelijkbaar is met de Nederlandse context. Ook uit Europees onderzoek (Ellison & Forster, 2008 en Iff/ZEW, 2010) blijkt echter dat het aannemelijk is dat er een effect is van maximalisering van de vergoeding op het aanbod in het segment kleinere, relatief kortlopende kredieten met een hoog risicoprofiel. Dit spoort met de conclusies van de data-analyse in hoofdstuk 2 die laat zien dat alleen het segment van kredieten kleiner dan € 2.000 geraakt wordt door de verlaging van de kredietvergoeding naar 10 procent.

Deze bevindingen worden bevestigd door de interviews. Daarin wordt aangegeven dat de winstgevendheid van het aanbod in het segment kleinere kredieten, (online) goederenkredieten en roodstand (< € 1.000) sterk onder druk staat en voor een aantal partijen negatief is bij een maximale kredietvergoeding van 10 procent. Hieruit volgt dat bij een kredietvergoeding lager dan 10 procent, de winstgevendheid nog negatiever wordt. Bancaire aanbieders van producten als roodstand en gespreid betalen op de creditcard kunnen deze verliezen wellicht (deels) compenseren door de tarieven voor betaalrekeningen of creditcards te verhogen of te kruissubsidiëren uit andere segmenten (bijvoorbeeld hypotheek). Partijen die kleine (online goederen) kredieten bieden en minder mogelijkheden hebben om kredietverlening te kruissubsidiëren uit andere activiteiten, geven aan dat het onzeker is of zij de financierings- en operationele kosten zodanig kunnen verlagen dat de businesscase voor deze kredieten op middellange termijn wel (weer) winstgevend wordt. Datzelfde geldt voor het antwoord op de vraag of zij op die termijn hun aanbod kunnen en zullen continueren. Een speciale categorie betreft de relatief kort geleden toegetreden aanbieders van gespreid betalen die door beperkte schaal en krediethistorie ook relatief hoge financieringskosten hebben: voor deze aanbieders is een kredietvergoeding van 10 procent niet winstgevend te krijgen. Ten slotte heeft een verlaging van de maximale kredietvergoeding voor saneringskredieten als gevolg dat schuldeisers minder rente betalen, consumenten blijven de maximale aflossing betalen. Voor consumenten met een saneringskrediet heeft de hoogte van de maximale kredietvergoeding dus geen invloed op hun lasten.

5.4 Neveneffecten

5.4.1 Literatuur

Bij de eerder besproken literatuur over de impact van maximale kredietvergoedingen op vraag en aanbod naar krediet komen zijdelings al neveneffecten ter sprake. We geven hieronder een opsomming van *mogelijke* neveneffecten:

- Een verlaging van de maximale kredietvergoeding kan er ook toe leiden dat consumenten noodgedwongen grotere sommen geld gaan lenen met een langere looptijd dan strikt noodzakelijk. Dit type leningen wordt namelijk nog wél aangeboden (Ellison & Forster, 2008; Fekrazad, 2020);
- Naast consumenten die op deze manier uit noodzaak meer gaan lenen kan de lagere prijs voor krediet ook via het prijseffect *overborrowing* in de hand werken. Verschillende studies wijzen uit dat kredietnemers prijsgevoelig zijn en meer gaan lenen als de rente wordt verlaagd (Lukas, 2017; Gross & Souleles, 2002). In theorie, als er nauwelijks of geen effect is op het aanbod omdat er voornamelijk overwinst wordt afgeroomd, zou een lagere maximale kredietvergoeding zo ook kunnen leiden tot meer kredietverlening en grotere schuldenproblematiek;
- Verschillende studies (Zinman, 2010; Ellison & Forster, 2008; Iff/ZEW, 2010) wijzen op het wegvallen van kredietaanbod voor bepaalde groepen kwetsbare consumenten. Voor deze consumenten kan dit tot gevolg hebben dat zij hun consumptie minder goed kunnen spreiden met als gevolg dat er niet-opvulbare ‘gaten’ vallen in het huishoudboekje;
- Omdat in dat geval de vraag niet verdwijnt (alleen het aanbod) zal de markt op zoek gaan naar routes om tóch te voorzien in deze vraag. Studies uit het buitenland wijzen onder andere op

illegale leningen, huur- of leaseconstructies, mensen die zich wenden tot pandhuizen of de mogelijkheid dat aanbieders via kostenopslagen die buiten de gereguleerde maximale kredietvergoeding vallen effectief toch een hogere vergoeding weten te rekenen;⁶²

- Tot slot stellen Ellison & Forster (2008) dat kredietverleners in landen met een strenge geregleerde maximale kredietvergoeding wel eens minder ‘tolerant’ zouden kunnen worden voor wanbetaling. De gemaximeerde prijsstelling staat relatief weinig flexibiliteit toe. In plaats van maatwerkoplossingen te zoeken bij betalingsproblemen voeren kredietverleners in die situatie mogelijk de druk dusdanig op dat wanbetalers ervoor kiezen andere rekeningen (huur, gas/water/licht) niet meer te betalen om tegemoet te komen aan hun schuldeisers. De maatschappelijke kosten van dit gedrag zijn echter hoog.

5.4.2 Interviews

Ook interviewpartners noemen de mogelijkheid dat consumenten bij gebrek aan beter passend kredietproduct kredieten met een langere looptijd en hogere hoofdsom zullen aangaan, mits zij daarvoor in aanmerking komen.

Ook consumenten die niet voldoende kredietwaardig geacht worden om een dergelijke grotere lening aan te gaan zullen op zoek gaan naar alternatieven. Als alternatief voor (online) goederenkredieten liggen partijen die een uitgestelde betaling van enkele weken tot een maand aanbieden dan het meest voor de hand. Aan deze dienst zijn voor de consument in beginsel geen kosten verbonden zolang op tijd wordt betaald. Indien de consument te laat betaalt, worden echter wel (meerdere malen) aanmaningskosten in rekening gebracht. Deze kosten kunnen hoog oplopen zodat het, omgerekend, neerkomt op een effectieve rente boven de maximale kredietvergoeding.

Een ander mogelijk alternatief voor (online) goederenkredieten zijn verhuurders die bijvoorbeeld witgoed, computers, televisies en fietsen te huur aanbieden. Ook deze activiteit valt niet onder de maximale kredietvergoeding. Huur is een relatief duur alternatief voor koop op afbetaling. Over de looptijd van de huurovereenkomst (3-10 jaar) betalen consumenten veelal een veelvoud van de nieuwprijs van het product. Tot slot noemen interviewpartners mogelijke uitwijk naar het buitenland, het illegale circuit of lenen bij familie of vrienden.

Vanuit de toezichthouders wordt nog opgemerkt dat op dit moment een aantal aanbieders van (goederen)krediet naar aanleiding van gesprekken bezig is om bijvoorbeeld de looptijden van kredieten beter af te stemmen op het bestedingsdoel (de levensduur van het product dat wordt aangeschaft). Omdat dit vaak een verkorting van de looptijd van het krediet inhoudt, leidt dit voor deze partijen tot een toename van de (operationele) kosten. Hetzelfde geldt voor aanscherpingen van de leennormen. Bij een substantiële verlaging van de maximale kredietvergoeding kan de financiële ruimte die deze aanbieders hebben dermate onder druk komen dat zij onvoldoende arm-slag hebben voor deze (vanuit consumentenperspectief wenselijke) aanpassingen in hun acceptatiebeleid.

⁶² De literatuur wijst ook op een verschuiving naar roodstand en/of creditcardschuld. In Nederland ligt dit minder voor de hand omdat voor al deze vormen van krediet dezelfde maximale kredietvergoeding geldt.

5.4.3 Inschatting effecten

Ervan uitgaande dat de vraag naar krediet met een lagere maximale kredietvergoeding gelijk blijft (of mogelijk zelfs iets toeneemt voor het segment dat voor de verlaging 14 procent betaalde) maar een deel van het aanbod wegvalt komen neveneffecten vooral voort uit een verschuiving van de vraag naar andere productcategorieën. De twee voornaamste alternatieven voor (online) goederenkredieten zijn de uitgesteld betalen mogelijkheden die aanbieders bieden en het huren (in plaats van kopen) van bijvoorbeeld witgoed. Een mogelijkheid is ook dat meer consumenten bij gemeentelijke kredietbanken aankloppen, indien zij aan de voorwaarden van een laag inkomen voldoen.

Huren is in praktijk aanzienlijk duurder dan kopen (bij huidige maximale kredietvergoeding) en dus nadelig voor de consument. Bij partijen die gespreid betalen voor een korte periode aanbieden zijn de kosten vooral afhankelijk van of de consument tijdig betaalt. Doet deze dat niet dan lopen de kosten snel op. Deze partijen bieden echter slechts enkele weken (gratis) uitgestelde betaling en zijn daardoor mogelijk geen volledige alternatieven voor (online) goederenkredieten die in bijvoorbeeld 12 of 24 maanden kunnen worden afbetaald. Tot slot zou een verschuiving plaats kunnen vinden naar lenen in het illegale circuit, pandhuizen en mogelijk bij buitenlandse aanbieders van krediet.

Consumenten die nu in belangrijke mate afhankelijk zijn van (online) goederenkrediet, roodstand of creditcardschuld voor het doen van noodzakelijke aankopen en geen geschikt alternatief kunnen vinden lopen daardoor mogelijk in een eerder stadium tegen (onoverkoombare) financiële problemen aan. Dit heeft twee kanten. Enerzijds kan het helpen bij vroege signalering omdat mensen minder lang in staat zijn gaten in het huishoudboekje te vullen met kortlopende kredieten. Anderzijds bestaat de mogelijkheid dat mensen uit nood oplossingen zoeken die in praktijk duurder uitpakken dan de maximale kredietvergoeding, zoals huur of pandjeshuizen, en daarmee de problematische schuld uiteindelijk verder oploopt dan anders het geval zou zijn geweest.

Consumenten met een goede kredietwaardigheid zullen voor zover zij al gebruikmaakten van (online) goederenkredieten mogelijk leningen aangaan met een langere looptijd en/of hogere hoofdsom. Deze mogelijkheid bestaat alleen voor consumenten die door hun goede kredietwaardigheid ook de strengere kredietwaardigheidstoets die geldt voor kredieten boven de € 1.000 doorstaan. Hoe groot deze groep is, is onbekend maar het ligt voor de hand dat een aanzienlijk deel van de gebruikers van kleine relatief dure (online) goederenkredieten (tot € 1.000) niet in aanmerking komt voor grotere relatief betaalbare leningen.

6 Conclusies

Hierna gaan we achtereenvolgens in op onze bevindingen ten aanzien van de markt voor consumptief krediet (onderzoeksvraag 1), de decompositie van de vergoeding (vraag 2), en de impact van een verlaging van de maximale kredietvergoeding op respectievelijk de vraag (vraag 3) en het aanbod (vraag 4) van consumptief krediet, en de mogelijke neveneffecten van een verlaging van de maximale kredietvergoeding (vraag 5).

6.1 De markt voor consumptief krediet

6.1.1 Aanbodzijde

Er zijn grofweg vier categorieën van aanbieders van consumptief krediet: banken, financieringsmaatschappijen, gemeentelijke kredietbanken en aanbieders van (online) goederenkrediet, waaronder verzendhuizen. Banken hebben doorgaans een breed aanbod van consumptief krediet bestaande uit persoonlijke leningen, doorlopende kredieten, roodstand op de betaalrekening en creditcardleningen. Financieringsmaatschappijen hebben een vergelijkbaar productaanbod, zij bieden echter geen roodstand aan, dat kan alleen met een bankvergunning. Gemeentelijke kredietbanken bieden sociale kredieten en saneringskredieten aan voor speciale doelgroepen. Aanbieders van (online) goederenkrediet richten zich voornamelijk op koop op afbetaling. De aanbieder verstrekt een (doorlopend of aflopend) krediet waarmee een consument goederen kan aanschaffen. De aangeschafte goederen worden zo gespreid afbetaald. Ook kunnen consumenten geld lenen bij sommige van deze aanbieders. Dit betreft een klein deel van het aanbod. Veelal vanuit het buitenland worden tenslotte vormen van flitskrediet aangeboden. Dit zijn kredieten met een omvang tussen de € 100 en € 1.000 met een looptijd van 1 à 2 maanden tegen hoge (verborgen) kosten.

Bij een kredietaanvraag moeten aanbieders een inkomens- en lastentoets doen. Dit omvat een controle van het door de consument opgegeven inkomen en een controle van BKR (voor kredieten groter dan € 250). Bij kredieten boven de € 1.000 moet de aanbieder deze gegevens tevens verifiëren. Bij een krediet tot € 1.000 is er dus wel een plicht om o.a. inkomen en vaste lasten op te vragen, maar niet om het te verifiëren met officiële gegevens. Alle kredieten van meer dan € 250 en met een looptijd langer dan 1 maand (positieve registratie) worden geregistreerd bij BKR.

De belangrijkste te onderscheiden productvoorwaarden zijn rente, looptijd, kredietomvang, doelgroep (bijvoorbeeld huiseigenaren), type inkomen (bijvoorbeeld zelfstandige) en de minimale en maximale leeftijd van de aanvrager. Deze voorwaarden verschillen binnen elk krediettype tussen verschillende aanbieders. Desondanks zijn er wel enkele grote lijnen aanwijsbaar. Zowel het minimum kredietbedrag als het maximum kredietbedrag is hoger voor persoonlijke leningen en doorlopende kredieten en kleiner voor roodstand, creditcardleningen en (online) goederenkrediet. Bij een groter krediet hoort in algemene zin een langere looptijd en een lagere rente, zie Tabel 6.1.

Sociale kredieten zijn alleen beschikbaar voor mensen met een laag inkomen, een achterstandsmelding bij BKR en/of die vanwege leeftijd of tijdelijke verblijfsvergunning niet terecht kunnen bij commerciële kredietverstrekkers. Een saneringskrediet is een krediet om problematische schulden af te betalen. Daar betaalt de consument ook geen rente over, alleen de maximale aflossing die met

dat inkomen mogelijk is. De gemeentelijke kredietbank ontvangt wel het rentepercentage, maar dat wordt ingehouden op de afbetaling aan de schuldeisers. De schuldeisers betalen dus in feite de rente op het saneringskrediet, niet de consument. Aan een saneringskrediet zijn eveneens voorwaarden omtrent een laag inkomen verbonden.

Tabel 6.1 **Overzicht typen consumptief krediet, omvang en rentepercentage**

Type krediet	Meest voorkomende omvang	Meest voorkomende rentepercentage
Roodstand	€ 0 - € 2.500	10 - 14 %
(Online) goederenkrediet	€ 0 - € 1.500	10 - 14 %
Creditcardlening	€ 0 - € 2.500	10 - 14 %
Doorlopend krediet	€ 0 - € 5.000	10 %
Doorlopend krediet	€ 5.000 - € 15.000	7 - 9 %
Doorlopend krediet	> € 15.000	5 - 7 %
Persoonlijke lening	€ 0 - € 5.000	9 - 12 %
Persoonlijke lening	€ 5.000 - € 10.000	7 - 8 %
Persoonlijke lening	€ 10.000 - € 25.000	5 - 7 %
Persoonlijke lening	> € 25.000	< 5,5 %
Saneringskrediet ⁶³	€ 2.000 - € 4.000	8 - 14 %
Sociaal krediet	€ 3.000 - € 5.000	2 - 12 %

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van MoneyView en openbare gegevens. Cijfers geven een indicatie van het rentepercentage voor de tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding

6.1.2 Vraagzijde

De groep gebruikers van consumptief krediet is een zeer diverse groep. Het grootste deel van die groep heeft een modaal inkomen of hoger. De groep met een laag inkomen is dus maar een beperkt deel van de groep gebruikers. Voor de groep consumenten die financieel moeilijk rondkomt of problematische schulden heeft, geldt wel dat dit veelal mensen zijn met een laag inkomen. Daarnaast hebben huishoudens met één volwassene (met of zonder kinderen), mensen met een uitkering of bijstand, en met een laag vermogen een grotere kans op problematische schulden. Niet alle consumenten met problematische schulden maken gebruik van consumptief krediet. Het deel dat dat wel doet maakt vooral gebruik van (online) goederenkrediet en roodstand, en vormt een klein deel in de totale populatie van gebruikers van consumptief krediet.

Roodstand (17 procent), persoonlijke leningen (13 procent), doorlopend krediet en creditcardleningen (beide 11 procent) zijn de vaakst voorkomende kredietvormen. 4 procent van de consumenten met een lening heeft een (online) goederenkrediet (2 procent van de door BKR geregistreerde kredietomvang)⁶⁴ en slechts 1 procent een flitskrediet. Slechts drie procent van de consumenten met een persoonlijke lening heeft een lening onder de € 5.000. Voor persoonlijke leningen en doorlopende kredieten zijn de belangrijkste leendoelen de aanschaf van een auto, verbouwing van een huis en verschaffen van extra financiële ruimte. Bij (online) goederenkredieten is het leen-doel vaak de aanschaf van elektronica of kleding.

⁶³ De gemiddelde problematische schuld bedraagt ca. € 40.000 (interviews aanbieders saneringskredieten en experts), maar de omvang van het saneringskrediet hangt af van de maximale terugbetaalcapaciteit. Deze ligt tussen de € 2.000 (BKR, 2020) en € 4.000 (factsheet NVVK).

⁶⁴ BKR meet enkel doorlopende (online) goederenkredieten. Deze cijfers hebben dus geen betrekking op aflopende (online) goederenkredieten. De BKR-cijfers dienen als benadering voor de gehele groep.

Het aantal kredieten met een betalingsachterstand was medio 2020 544.525, wat neerkwam op 5,1 procent (BKR, 2020). Dit is een lichte stijging ten opzichte van januari 2019. Het percentage met een betalingsachterstand verschilt per kredietvorm. Bij persoonlijke leningen is het percentage met een betalingsachterstand 5,1 procent (9,0 procent in mei 2017), bij doorlopend krediet (exclusief verzendhuiskredieten) was dit 3,9 procent in medio 2020 (4,5 procent in mei 2017) en bij (online) doorlopend goederenkredieten (verzendhuiskredieten)⁶⁵ is dit 24,1 procent (33,8 procent in mei 2017). Het hoge percentage betalingsachterstanden bij doorlopende (online) goederenkredieten wordt deels veroorzaakt door bestaande betalingsachterstanden uit het verleden. Bij relatief kort geleden uitgegeven kredieten ligt het percentage met betalingsachterstand beduidend lager. In 2018 hadden verzendhuiskredieten (deel van groep (online) goederenkredieten) overigens een aandeel van slechts twee procent in alle nieuw verstrekte kredieten. In alle uitstaande kredieten bedraagt het aandeel verzendhuiskredieten vier procent, wat aangeeft dat doorlopende (online) goederenkredieten een steeds kleinere rol spelen in de consumptief kredietmarkt.

6.2 Decompositie van rente

De rente die consumenten uiteindelijk betalen kan worden uitgesplitst in een vergoeding voor financieringskosten, operationele kosten, een risicopremie en een winstmarge. De hogere rentepercentages bij kleinere kredieten worden vooral gedreven door hogere operationele kosten. Dit komt omdat de vaste kosten moeten worden terugverdiend met een lager kredietbedrag. De verstrekkers van grotere leningen (banken en financieringsmaatschappijen) hebben daarnaast over het algemeen lagere financieringskosten dan aanbieders van relatief kleinere (online) goederenkredieten.

Er zijn geen aanwijzingen dat er bij een kredietvergoeding van 10 procent grote overwinsten worden behaald in segmenten waarbij de rente dicht bij de maximale kredietvergoeding ligt. Voor een deel van het aanbod (van kleine kredieten) is de winstmarge waarschijnlijk negatief. Onder de veronderstelling dat de overige componenten gelijk zijn, komt het verschil met een maximale kredietvergoeding bij 14 procent terecht in de winst. In dat geval zijn bij een maximale kredietvergoeding van 14 procent ook de kleinere (online goederen-) kredieten duidelijk winstgevend.

Hoe de verschillende componenten van de vergoeding zich in de nabije toekomst zullen ontwikkelen is onzeker. Voor financieringskosten lijkt de bodem bereikt. Voor operationele kosten werken technologische ontwikkelingen (lagere kosten) en strengere leennormen (hogere kosten) tegen elkaar in. Naarmate de leennormen (zelfregulering) verder worden aangescherpt, nemen operationele kosten toe en neemt de risicopremie af. Het effect op de winstmarges op middellange termijn is dan a priori niet duidelijk.

⁶⁵ Aflopend (online) goederenkredieten zijn hier niet meegerekend. Cijfers van BKR dienen als benadering voor de gehele groep.

6.3 Impact van het verlagen van de maximale kredietvergoeding

6.3.1 Aanbodzijde

Relatief kleine kredieten (tot € 2.500) als roodstand, (online) goederenkrediet en creditcardleningen worden als eerste geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding van bijvoorbeeld 14 procent naar 12 procent. Deze vormen van krediet hanteerden voorafgaand aan de tijdelijke verlaging rentetarieven van meer dan 12 procent en zullen bij een eventuele verlaging van het maximale tarief dus het aangeboden product moeten herzien. Allereerst betekent dit dat de winstmarge onder druk komt te staan. Aanbieders kunnen proberen te snijden in de kosten, proberen relatief minder risicovolle groep klanten uit te selecteren (maar dit selectieproces kost geld), voorwaarden wijzigen (bijv. minimale looptijd verlengen) of besluiten het product überhaupt niet meer aan te bieden. Hoe groter de verlaging van de maximale kredietvergoeding hoe waarschijnlijker het is dat aanbieders ervoor kiezen dat segment te verlaten. Vanaf een maximum percentage van 10 procent speelt deze afweging bij enkele aanbieders van (online) goederenkrediet en van kleine persoonlijke leningen en doorlopende kredieten. De tijdelijke verlaging van de maximale kredietvergoeding van 14 tot 10 procent heeft tot een verliesgevend product geleid bij enkele aanbieders, in het bijzonder bij kleinere (online) goederenkredieten. Diverse aanbieders onderzoeken momenteel in hoeverre zij deze producten weer winstgevend kunnen krijgen door verlaging van de operationele kosten en financieringskosten. Zij geven ook aan dat als dat niet lukt zij het aanbod van consumptief krediet in dit segment zullen heroverwegen.

Voor roodstand en creditcards speelt dat deze veelal zijn gekoppeld aan een betaalproduct. Voor een creditcard worden daarnaast vaak vaste jaarlijkse kosten in rekening gebracht. Door de kosten van het betaalproduct of de creditcard te verhogen kunnen aanbieders van deze vormen van krediet een deel van de ingeleverde winstmarge op het krediet zelf goedmaken. Op dezelfde manier kan een aanbieder van een (online) goederenkrediet besluiten om de marge op de goederen iets te verhogen. Aanbieders die het primair moeten hebben van de rentevergoeding worden relatief harder geraakt. Dit zijn bijvoorbeeld (online) goederenkredieten die worden aangeboden door een externe financier, die dus het goed zelf niet verkopen.

Bij een structurele verlaging naar bijvoorbeeld 10 procent worden tevens enkele sociale kredieten (die tot 12 procent rekenden) en saneringskredieten (tot 14 procent) geraakt. Daarbij speelt dat er grote verschillen bestaan tussen verschillende gemeentelijke kredietbanken. Bij kredietbanken die zelfstandig kostendekkend moeten zijn heeft een verlaging een grotere impact dan bij kredietbanken waarin de gemeente bijdraagt. In dat laatste geval zal de implicatie zijn dat de gemeente meer moet bijdragen om dezelfde dienstverlening te kunnen blijven bieden. Op het moment dat een zelfstandig kostendekkende kredietbank geconfronteerd wordt met een lagere maximale kredietvergoeding heeft deze min of meer dezelfde opties als de commerciële aanbieders: snijden in de kosten, proberen relatief minder risicovolle groep klanten uit te selecteren (maar dit staat haaks op de doelstelling), voorwaarden wijzigen of besluiten het product überhaupt niet meer aan te bieden.

Bij een verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 8 of 6 procent volgen in toenemende mate ook de (steeds grotere) persoonlijke leningen en doorlopende kredieten die in kredietomvang het grootste deel van de markt voor consumptief krediet uitmaken. Die kredieten hebben namelijk doorgaans een rente boven de 8 of 6 procent. Bij een verlaging van de maximale kredietvergoeding

naar 8 procent worden waarschijnlijk ook kredieten tussen de € 5.000 en € 15.000 geraakt en een klein deel van de kredieten met een grotere omvang. Bij een verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 6 procent wordt ook een deel van de persoonlijke leningen en doorlopende kredieten boven de € 15.000 geraakt.

6.3.2 Vraagzijde

Een beperkte verlaging van de maximale kredietvergoeding die met name kleinere kredieten raakt, heeft waarschijnlijk niet of nauwelijks effect op de vraag naar krediet. In theorie is het denkbaar dat de vraag toeneemt door de lagere vergoeding in het segment van de kleinere kredieten. Studies uit het buitenland vinden ook een empirisch bewijs voor dit effect bij grotere kredieten. De vraag in het segment dat wordt geraakt door een verlaging naar 10 procent is echter minder gevoelig voor de rente dan grotere kredieten. Consumenten gebruiken kleine kredieten hoofdzakelijk als gemak-product (roodstand, creditcard) of uit noodzaak ((online) goederenkrediet). In beide gevallen willen consumenten de dienst ter beschikking hebben. Omdat de geleende bedragen relatief beperkt zijn maakt een lagere rente (uitgedrukt in euro's) bovendien maar beperkt verschil in maandlasten. Naarmate de verlaging van de maximale kredietvergoeding groter is (beneden de 10 procent) worden ook grotere kredieten geraakt en wordt het verschil in euro's groter: een verlaging van 9 procent naar 7 procent voor een krediet van € 10.000 betekent een besparing van € 200 op jaarbasis. Gebruikers zullen dan toch sneller geneigd zijn een krediet af te sluiten of voor een wat groter bedrag te kiezen. Ook ondervindt bij lagere percentages een steeds grotere populatie gebruikers van consumptief krediet dit voordeel.

Op het moment dat het aanbod van bepaalde producten (zie hiervoor) wegvalt, heeft dit echter wel gevolgen voor de afnemers van deze producten. Voor een groot deel van de consumenten zal dit waarschijnlijk enkel leiden tot ongemak. Voor een klein deel leidt het mogelijk tot financiële problemen.

De groep gebruikers van consumptief krediet is een zeer diverse groep. Een deel van de consumenten komt financieel moeilijk rond of heeft problematische schulden. Dit zijn vooral consumenten met een laag inkomen, huishoudens met één volwassene (met of zonder kinderen), mensen met een uitkering of bijstand, en met een laag vermogen. De literatuur bevat voorzichtige aanwijzingen dat mensen met een lager inkomen minder prijsgevoelig zijn. Een interpretatie daarvan is dat deze groep minder alternatieven heeft. Dit heeft ook implicaties op het moment dat een deel van het aanbod van (kleinere) consumptieve kredieten wegvalt. Juist de meest kwetsbare groep met de minste alternatieven ondervindt dan de grootste gevolgen van de verlaging van de maximale kredietvergoeding. Zij hebben bij een wegvallend aanbod en beperkte alternatieven minder financiële middelen. Aan de andere kant is juist bij deze groep de kans ook groter dat extra consumptief krediet op een later moment bijdraagt aan problematische schulden. Als zij moeilijker toegang krijgen tot deze kredieten kan dat bijdragen aan minder problematische schulden op een later moment. Deze mensen zouden mogelijk nog wel bij de gemeentelijke kredietbanken terecht kunnen, maar daarvoor geldt in beginsel dat deze óók geraakt worden door een verlaging van de maximale kredietvergoeding en dus mogelijk niet in staat zijn extra kredieten te verstrekken als de gemeente niet bereid is de bijdrage te verhogen.

6.3.3 Neveneffecten

Ervan uitgaande dat de vraag naar krediet met een lagere maximale kredietvergoeding gelijk blijft maar een deel van het aanbod wegvalt komen neveneffecten vooral voort uit een verschuiving van de vraag naar andere productcategorieën. De twee voornaamste alternatieven voor (online) goederenkredieten zijn de uitgesteld betalen mogelijkheden en het huren (in plaats van kopen) van bijvoorbeeld witgoed. Daarnaast is voor de groep met lage inkomens een sociaal krediet mogelijk ook een alternatief, als zij aan de voorwaarden daarvoor voldoen.

Huren is in de praktijk aanzienlijk duurder dan kopen (dat is reeds het geval bij de huidige maximale kredietvergoeding van 14 procent) en dus nadelig voor de consument. Bij partijen die gespreid betalen voor een korte periode aanbieden zijn de kosten vooral afhankelijk van of de consument tijdig betaalt. Doet deze dat niet dan lopen de (incasso)kosten snel op. Deze partijen bieden echter slechts enkele weken (gratis) uitgestelde betaling en zijn daardoor mogelijk geen volledige alternatieven voor (online) goederenkredieten die in bijvoorbeeld 12 of 24 maanden kunnen worden afbetaald. Tot slot zou een verschuiving plaats kunnen vinden naar lenen in het illegale circuit, pandhuizen en mogelijk bij buitenlandse aanbieders van krediet.

Consumenten die nu in belangrijke mate afhankelijk zijn van (online) goederenkrediet, roodstand of creditcardlening voor het doen van noodzakelijke aankopen en geen geschikt alternatief kunnen vinden lopen daardoor mogelijk in een eerder stadium tegen (onoverkoombare) financiële problemen aan. Dit heeft twee kanten. Enerzijds kan het helpen bij vroege signalering omdat mensen minder lang in staat zijn gaten in het huishoudboekje te vullen met kortlopende kredieten. Anderzijds bestaat de mogelijkheid dat mensen uit nood oplossingen zoeken die in de praktijk duurder uitpakken dan de maximale kredietvergoeding, zoals huur, pandjeshuizen of informele aanbieders die niet onder toezicht staan, en daarmee de problematische schuld uiteindelijk verder oploopt dan anders het geval zou zijn geweest.

Consumenten met een goede kredietwaardigheid zullen voor zover zij al gebruikmaakten van (online) goederenkredieten mogelijk leningen aangaan met een langere looptijd en/of hogere hoofdsom. Bij andere kredietvormen kan dit ook een rol spelen. Deze mogelijkheid bestaat alleen voor consumenten die door hun goede kredietwaardigheid ook de strengere kredietwaardigheidstoets die geldt voor kredieten boven de € 1.000 doorstaan.

Literatuur

- ACM (2014). Roodstaan op particuliere betaalrekeningen. Den Haag: ACM.
- ACM (2019). Uitwerking methode voor de WACC. Den Haag: ACM.
- Adrian, T., Moench, E., & Shin, H.S. (2009). Macro risk premium and intermediary balance sheet qualities. Washington: IMF.
- AFM (2017). Ontwikkelingen en risico's op de consumptiefkredietmarkt. Amsterdam: AFM.
- BKR (2020a). Betalingsachterstanden consumptief krediet.
- BKR (2020b). Schulden Monitor 2019. Tiel: BKR.
- Campbell, J. Y., Jackson, H. E., Madrian, B. C., & Tufano, P. (2011). Consumer financial protection. *Journal of Economic Perspectives*, 25(1), 91-114.
- Dasgupta, K., & Mason, B. J. (2020). The effect of interest rate caps on bankruptcy: Synthetic control evidence from recent payday lending bans. *Journal of Banking & Finance*, 119, 105917.
- De Gemeentelijke Kredietbank (2017). Jaarcijfers Gemeentelijke Kredietbank 2017.
- Ellison, A., & Forster, R. (2008). The impact of interest rate ceilings. *Policis*.
- Fekrazad, A. (2020). Impacts of interest rate caps on the payday loan market: Evidence from Rhode Island. *Journal of Banking & Finance*, 113, 105750.
- Flannery, M. J., & Samolyk, K. (2005). Payday lending: Do the costs justify the price? FDIC Center for Financial Research Working Paper, (2005/09).
- Gross, D. B., & Souleles, N. S. (2002). Do liquidity constraints and interest rates matter for consumer behavior? Evidence from credit card data. *The Quarterly Journal of Economics*, 117(1), 149-185.
- iff/ZEW (2010): Study on interest rate restrictions in the EU, Final Report for the EU Commission DG Internal Market and Services, Brussels/Hamburg/Mannheim.

- Kocken, T.P., Lord, R., & Slager, A.M.H. (2020). Onderzoek referentierente doorlopend consumentief krediet, *Rapportage aan Commissie van Beroep Kifid*.
- Lukas, M. (2017). Estimating interest rate elasticities in consumer credit. *Economics Letters*, 156, 155-158.
- Madeira, C. (2019). The impact of interest rate ceilings on households' credit access: evidence from a 2013 Chilean legislation. *Journal of Banking & Finance*, 106, 166-179.
- Maimbo, S. M., & Gallegos, C. A. H. (2014). Interest rate caps around the world: still popular, but a blunt instrument. The World Bank.
- NVVK (2020). Factsheet Saneringskrediet & sociale kredietbanken Nederland.
- Posthumus, H., Doove, S., Ströfer, S., & Van Andel, W. (2019). Verkenning geregistreerde problematische schulden, Den Haag: CBS.
- Pricewise (2019). Kwart Nederlanders betaalt meer dan 8% rente voor lening. <https://www.pricewise.nl/blog/kwart-nederlanders-betaalt-ruim-acht-procent-rente/>
- Schonewille, G. & Crijnen, C. (2019). Financiële problemen 2018, Utrecht: Nibud.
- Van der Werf, M., & Warnaar, M. (2018). Een persoonlijke lening: keuzes en ervaringen van consumenten, Utrecht: Nibud.
- Zinman, J. (2010). Restricting consumer credit access: Household survey evidence on effects around the Oregon rate cap. *Journal of Banking & Finance*, 34(3), 546-556.

Bijlage A Interviewpartners

SEO Economisch Onderzoek is voor dit onderzoek bijgestaan door een klankbordgroep, die commentaar hebben geleverd op de onderzoeksopzet en tussentijdse versies van het rapport. De klankbordgroep bestond uit vertegenwoordigers van het ministerie van Financiën, ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ministerie van Justitie en Veiligheid, Nibud, NVB, NVVK en VFN.

Daarnaast zijn er tijdens het onderzoek interviews gehouden met verschillende betrokkenen. Zie de tabel hieronder.

Tabel A.1 Interviewpartners

Organisatie	Interviewpartner
Anonieme aanbieder 1	Anoniem
ABN AMRO/International Card Services	Andreas Borsboom Winky Grote
Autoriteit Financiële Markten	Anoniem
Crédit Agricole Consumer Finance	Bert Bijsterbosch
De Nederlandsche Bank	Cees Rensen Edi Vording
ING Bank	Margriet Buitenwerf
Kredietbank Amsterdam	Mario Visser
Kredietbank Nederland	Frank Dijkstra
Ministerie van Financiën	Laura Kompier Mark Damink
Nibud	Jasja Bos Marcel Warnaar
OTTO	Eric Haverkort Harrie Ballemans
SprayPay	Ernst Libourel Max Libourel Willem Libourel
Tinka/Wehkamp Finance	Charly Toni Gert-Jan Wunderink Inez van Wijngaarden
Universiteit Leiden & Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag	Wilco van Dijk
Vereniging van Financieringsondernemingen in Nederland	Hans Beerepoot
Vrije Universiteit & Cardano	Theo Kocken

Bijlage B Overige marktbeschrijving

Deze bijlage bevat extra informatie over de kenmerken van persoonlijke leningen en doorlopende kredieten. In bijzonder wordt aandacht besteed aan de vraag welke groepen mogelijk worden geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding. In deze analyse is uitgegaan van de tijdelijke verlaging van 14 naar 10 procent, andere grenzen zijn niet meegenomen.

Er zijn twee aanbieders van persoonlijke leningen die een minimumrente rente van meer dan 10 procent vragen voor persoonlijke leningen (Tabel B.1). Dit komt alleen voor bij kredieten onder de € 10.000. Dertien aanbieders doen dat dus niet. Uit de tabel blijkt duidelijk dat het aantal aanbieders in het segment kleine leningen (kleiner dan € 5.000) beperkt is. Van de vier aanbieders zijn er drie met een minimumrente onder de 10 procent. Zeven aanbieders hebben een maximumrente van meer dan 10 procent, die worden mogelijk deels geraakt door de verlaging van de maximale kredietvergoeding. Indien wordt gekeken naar een verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 8 of 6 procentpunt, zijn er meer aanbieders die een rente boven die grens vragen en is het aanbod met een rentepercentage onder die grens beperkter.

Tabel B.1 Twee aanbieders met minimumrente boven 10 procent

Grootteklasse bedrag	Leningen laag tarief	Leningen laag tarief > 10%	Leningen hoog tarief	Leningen hoog tarief > 10%
Aantal aanbieders				
0-4999	4	1	4	1
5000-9999	15	1	14	6
10000-14999	15	0	15	2
15000-19999	15	0	15	1
20000-29999	15	0	15	0
30000-39999	14	0	14	0
40000-49999	14	0	14	0
50000+	14	0	12	0
Totaal	15	2	15	7

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data rentetarieven persoonlijke leningen MoneyView. Het totaal is niet de som van de bovenstaande rijen, omdat aanbieders leningen aanbieden bij meerdere bedragen

Voor de doelgroep 'generiek' zijn er zowel persoonlijke leningen met een rente boven als onder de 10 procent. Dit geeft een indicatie dat niet het gehele aanbod wordt geraakt door een verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 10 procent. Dit is echter anders voor senioren en internetgebruikers. Daar is het aanbod beperkter en de leningen voor die doelgroepen kennen een hoogste rente boven de 10 procent. Die worden mogelijk wel geraakt door een verlaging naar 10 procent.

Tabel B.2 Groot deel aanbod persoonlijke leningen kent rente onder 10 procent

Doelgroep	Aantal producten	Waarvan laagste rente > 10%	Waarvan hoogste rente > 10%
Auto	1	0	0
Generiek	17	2	5
Huiseigenaren	9	1	2
Huiseigenaren/internetgebruikers	1	0	0
Internetgebruikers	1	0	1
Klanten met restschuld	2	0	0
Senioren	1	0	1
Senioren/huiseigenaren	1	0	1
Zelfstandig ondernemer	3	0	0

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken persoonlijke leningen MoneyView. Aanbieders bieden soms meerdere producten aan, deze producten zijn individueel meegenomen

Bijna alle producten zijn beschikbaar voor consumenten met een tijdelijk dienstverband, een pensioen of een uitkering. Een deel van het aanbod kent een laagste rente boven de 10 procent en ongeveer een derde heeft een hoogste rente boven de 10 procent. Hierbij geldt ook dat dit groten-deels samenhangt met de omvang van het kredietbedrag. Het aanbod voor zelfstandigen is beperkter, maar ook daar hebben de meeste producten een rente onder de 10 procent. Het deel dat mogelijk wordt geraakt door de verlaging van de maximale kredietvergoeding naar 10 procent is dus beperkt.

Tabel B.3 Kleiner aanbod persoonlijke leningen voor zelfstandigen

Type inkomen	Aantal producten	Waarvan laagste rente > 10%	Waarvan hoogste rente > 10%
Tijdelijk dienstverband	32	3	10
Zelfstandige	14	2	2
Gepensioneerd	32	3	9
Uitkering	32	3	10

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken persoonlijke leningen MoneyView

De meeste producten hebben een minimumlooptijd van 6 maanden en een maximum looptijd van 120 maanden. Het aandeel producten met een hoogste rente boven de 10 procent verschilt, maar er is geen eenduidig beeld tussen de lengte van de looptijd en het aandeel met een rente boven de 10 procent. De analyse in paragraaf 2.3 liet ook al zien dat rentepercentages en looptijden geen sterke correlatie hebben.

Tabel B.4 Overzicht minimum en maximum looptijd persoonlijke leningen

	Aantal producten	Waarvan laagste rente > 10%	Waarvan hoogste rente > 10%
Minimum looptijd (maanden)			
6	20	0	5
12	6	0	2
24	5	2	2
120	1	0	0
121	4	1	1
Maximum looptijd (maanden)			
60	3	0	0
72	1	0	0
96	3	0	0
120	23	2	9
144	1	0	0
180	5	1	1

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken persoonlijke leningen MoneyView

Een kleine meerderheid van de persoonlijke leningen kent risk-based pricing. Eén van die producten heeft een lage rente boven de 10 procent, maar 8 producten hebben een hoge rente boven de 10 procent. Dit laat zien dat er verschillende rentepercentages worden gerekend aan verschillende consumenten, wat het kenmerk is van risk-based pricing.

Tabel B.5 Gebruik risk-based pricing bij persoonlijke leningen

Risk-based pricing	Aantal producten	Waarvan laagste rente > 10%	Waarvan hoogste rente > 10%
Ja	19	1	8
Nee	17	2	2

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van data kenmerken persoonlijke leningen MoneyView

De resultaten voor doorlopende kredieten komen sterk overeen met de bevindingen voor persoonlijke leningen. De tabellen worden daarom niet opnieuw weergegeven. Wel volgt een korte beschrijving van de belangrijkste resultaten.

De meeste doorlopende kredieten kennen geen specifiek leendoel. Alleen bij de doelgroep 'generiek' komen rentepercentages boven de 10 procent voor. Daarnaast is het aanbod voor zelfstandigen ook hier beperkter, alhoewel er voor elk type inkomen een aanbod is met een rente onder de 10 procent. Ten slotte gebruikt de helft van de producten risk-based pricing.

seo economisch onderzoek

Roetersstraat 29 . 1018 WB Amsterdam . T (+31) 20 525 16 30 . F (+31) 20 525 16 86 . www.seo.nl